

TEKI A. PAWINSKIEGO

T. V.

KSIĘGI SĄDOWE
ŁĘCZYCKIE

Cz. III.

T. 3 cz. 1

T. 4 cz. 2

} 2902 W

WARSZAWA.

Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa.

1898.

Druk Towarzystwa Komandytowego St. J. Zaleski & Co.

I-33655/66

Nr ubytk. 1284

80

PR

504339/2009

Дозволено Цензурою
Варшава, 8 Сентября, 1897 года.

Estk. t. 3 7881-1900
zd. 350

iw/n 285/2009

MATERYJAŁY

DO HISTORJI

JĘZYKA POLSKIEGO

z końca XIV i początku XV w.

na podstawie ksiąg sądowych:

ŁĘCZYCKICH, ORŁOWSKICH i BRZEZIŃSKICH

zebrał

LUCYJAN MALINOWSKI.

Zapiski sądowe, przechowane w księgach sądowych ziemskich i grodzkich, stanowią nader ważny materiał do historyi języka polskiego ¹⁾. Siegają bowiem drugiej połowy wieku XIV, to jest epoki, z której doszło nas zaledwie kilka zabytków piśmiennych. Pod względem chronologicznym mają one tę wyższość nad wielu innymi zabytkami językowymi, że czas ich spisania jest ściśle oznaczony. Wiadome są też miejsca, w których zabytki języka sądowego spisywano. Zeznający w sądzie pochodzą zawsze z jednej okolicy; zeznania ich zawierają ślady mowy prostéj, potocznej, ludowej. Pisane zaś są ręką ludzi, którym ciężko przychodziło pokonywać trudności wyrażania na piśmie tego, co słyszeli; stąd pisownia tu niedoleżna i niejednostajna. Lecz właśnie ta nieudolność i niejednolitość pisowni sprawiała, że dźwięki, słyszane przez pisarza, zostały niekiedy z dziwną dokładnością ujęte i wyrażone na piśmie. Okoliczności te mają wielką wagę dla historyi języka. Nie ulega bowiem wątpliwości, że jak dzisiaj, tak i w wiekach ubiegłych, istniały w różnych dzielnicach kraju odcienie i różnice dialektyczne w języku potocznym narodu; i to właśnie upoważnia do wniosku, że w takich zabytkach, spisywanych z ust ludzi prostych, przechowały się właściwości języka powiatowego.

¹⁾ Porówn. Pamiętnik pierwszego zjazdu historycznego polskiego imienia Jana Długosza. Kraków, 1881, str. 125 i nn.

W pracy niniejszej zebrano materyjał do historyi języka polskiego z końca XIV i początku XV wieku (1385—1420) na podstawie zapisków sądowych zawartych w księgach Łęczyckich ziemskich i grodzkich; ziemskich Orłowskich i ziemskich Brzezińskich.

W nauce o dźwiękach uwzględniono sposoby oznaczania głosek o tyle, o ile okoliczność ta mogła przyczynić się do wyświelenia natury głosek. I dla tego, dla oszczędzenia miejsca, pominięto osobny dział o pisowni.

Cyfry, znajdujące się przy wyrazach, stanowiących przykłady gramatyczne, oznaczają liczby porządkowe spraw, idących po sobie w wydaniu niniejszym. Sprawy idą po sobie w porządku chronologicznym i to w ten sposób, że tom I obejmuje sprawy sądowe ziemskie Łęczyckie (1385—1400) od l. 1—5059; tom II sprawy ziemskie Orłowskie (1389—1410) od l. 1—1992); ziemskie Brzezińskie (1398—1420) od l. 1993—3481; nakoniec grodzkie Łęczyckie (1390—1397) od l. 3482—5050. Łatwo jest więc dociec, gdzie i w którym roku ten lub ów wyraz zapisany został.

Praca niniejsza, w swój głównej osnowie, dokonana została jeszcze przed kilku laty. Czynny udział przyjmował w niej Dr. Jan Hanusz, podówczas uczeń Uniw. Jagiell., który uporządkował materyjał, odnoszący się do samogłosek nosowych i form deklinacyjnych.

W Krakowie, w Sierpniu 1884 r.

L. M.

DZIAŁ I. O GŁOSKACH.

1. O samogłoskach.

§ 1. O samogłosce e.

Samogłoska e w tematach.

Godny uwagi rzeczownik słowny *poúelené*: *poúelenym* II 5009 (rozkaz), *stsl.* *повелѣніе* (*voluntas*) do słowa *келѣнѣ, келѣти*. *rócegemstwo* II 4531, *stsl.* *къмѣство* (*radimonium*).

E zachowało się w wyrazie *medzy*: *medzi* granicami 946, podobnie *medza* II 270, *stsl.* *межда*, *nowopol.* *medzy* obok *medza*; w wyrazie *pašćeka*: *johannes paszczeka* II 2416; *johannes pascheka* II 2482; *paszczecinam* 1431; *katha paszczecina* 1697; *paszczeczicz* II 2246; *paszczeczicz* 3873; *nowopol.* *pašćeka* powstało pod wpływem analogii wyr. *ščęka* z wyrazu *pašćeka*.

§ 2. Samogłoska e = *stsl.* e przed spółgłoskami zęboczymi d, t, z, s, n, l i językowo-podniebienną r w rozwoju historycznym języka polskiego ulega zmianie na o, przyczém poprzedzająca spółgłoska pozostaje zmiękczone. W końcu wieku XIV i początku XV zamiana ta nie była powszechną. Tak też i w naszych zabytkach e pierwotne zachowało się:

W tematach: *sedlkow* II. 1997; *szedmenadzeszanth* II. 2247; *szedrzik* II; *scedrzik* II. 4120; *szedrich* II. 503; *kmetone* 3474.

W sufiksach: w sufiksie -men: krzemenow 5024; crzemenowski 1385. W sufiksie -e: albertus dictus gemelo II 1844 porówn. jemola. W sufiksie: -en: particip. praeter. pass. rodzeno II 1370; wrzeszena II 2050 (do słowa vřešyć, porówn. stsl. рѣшати, pol. rozgřešyć); jawen ministerialis II 1881; podobnie stanislaus swandzena 1278. W sufiksie -et: szepetkin II 312.

Częściel jednak występuje już o: W tematach: wodl 348; przywodl ibid, wodl II 1742; winosla II 1506; wnosla II 2586; syotlcowsky II 2433; de croslyno 2027; pczol 3880, pczoli 3884; weworka 2832; henricus czecorka II 4205; szodrek II 565.

W sufiksach: -er: de gansorowo 3896. W sufiksie -ter: nyesczori 463, stsl. некрепа (consobrina). W sufiksie -et: johannes szepotho II 1131. W sufiksie -men: kamona 4167; kamonka II 4030. W sufiksie particip. praeter. pass. -en: vedzona II 2723; pokradzyono II 1940; scradzone 1079; in puplico na otworzoney walcze II 4561; widzelona 4979; factus est praw uczinon II 4030; szaplaczono II 1163; zaplaczono II 1934; zarobonich II 1511; zastawona 2076; panski curram opravoni II 534; podobnie: de jasona 3497.

§ 3. Samogłoska -e w sufiksie -ev w przymiotnikach dzierżawczych po spółgłosce j i zmiękczonej zachowała się w licznych przykładach: blaszegevicz II 1266; de budzigewice II 2221; de gayewo II 3922; de kayewo 3005, II 4040, II 4883; de kayewa II 4555; kayewsky II 3887; kolodzegevicz II 556; micolayeuice 1080; mirzeyewo 2595; mirzeiwo II 1006; misrzejewo II 1528; boguszewo 3461; byszewo 1770; de biszewi II 2464; drzewoszewice 2654; drzewoszewice II 113; drzewoszewicze II 115; drzewoszewicze II 1877; chociszewo 2939; jacusevy II 3187; januszewi II 2613; crzeszewo 3097; krzeszew 4438; de crzeszewo II 4057; crzeszewski II 1294; marciszewo II 1579; mirosewicze 2969; negloszew 2334; negloszewo 3523; de neszeva II 255; de neszeva II 1945 (dziś nešava); Scoszeui 2053; scoszewi 1437; de scoszewi II 2343; scoszewski 1437; slawoszewo 1700; de slawoszewo II 4297; de slawoszewo II 4246, II 3651; slawoszewski 1461; thabiaszewice II 3188; thobiaszewicze II 2462; ukaseve II 683; dzerzewo 4988; w gego dzerszewo II 4617; de skazew 3227; sluszewo 2185; jambroszewo 3739; mosarzewo 3488; conarzewo 3351, 3679;

nódzierzewo 4544; szerzewice 3492; kranszelenice 2991; sedlewo 3101; sedlewo II 3964; szalyewo II 548; trzeblewo II 4366; de upalew II 3594; upalewo II 3635; walewo 3082; wroblewo 2775, II 4363; olexevicz II 800; goworiczewo 3493; morawczeuice II 4594; parzinczenice 4686; de prwdzewo 4194; domanewo 3678; domanewice 3493; crzemenewo 2628, 3196; lesznewicze II 1135; de mniew II 3956; pniewsky 4382; zelenewo 698, 1622, 1709, 2413, 3425; zelenewo 2904; szelyenyewo 4651; morawczeuice II 4594; prandzewo 1921; glupewo II 2749; de glupyewo II 1921; golóbewo II 46; golambewicz II 1577; golanbyewicz II 1631. Podobnie w końcówce dat. sg. -evi tematów męzkich na -ja: macegevi II 646; ku konewi 2080.

O zamianie -ev na -ov vide § 58.

§ 4. e zginęło na końcu: pouirdz 649 obok pouercze 651 (poóeré, poóiré); w partykule że: esz rōczil II 118; isz II 96 obok ise II 769, esze II 521, II 1579; o gōs II 568; o jōz zamiast o jeze; w zaimku wskaz. neutr. še: latoš (latoš zamiast lato še) praesenti anno II 2499.

§ 5. j na początku przed e nie oznaczono w zaimku je: esze II 540; esze mu pirwey renō dal 1986; esze II 521, II 1579; esze holga wnosla II 2586; eses mi dal II 3188; ja tho suaczō esz mi gi gōl 3470; esz rōczil II 118; ezez II 616; eszo est fide jussit II 1060; obok hees mu pirwey renō dal II 1458. w praes. l. sg. ješm: esm II 561.

h znika przed e: enrichones 4082; elena II 2014; obok hewdwiiga II 2114.

h zjawia się przed e w wyrazie helszce II 4544 (Elisabeth).

§ 6. Ślady długości samogłoski e zachowały się w następujących przykładach: 1) W rzeczownikach powstałych za pomocą suf. -ije: dictus chorōzee 4315 obok i jako kedi sō dzelil lowcze cum suis pueris 3324, gdzie długie e wyrażono przez znak pojedynczy. 2) W rodzaju nijakim zaimka ji, ja, je: ac. sg. w znaczeniu spójnika podwójnego ee użyto nieprawidłowo: hees mu pirwey renō dal II 1458 (jeż późniejsze jż).

§ 7. Samogłoska e w wyrazach przyswojonych. Łacińskie e w wyrazie Petrus, petr i pochodnych pozostało ze zmiękczeniem poprzedzającego p: Petr 3906; goli Petr II 886; sbil

golego petra 3844; petrzik II 4167; petrzikonem II 4168, 4169 i petrassius 3243, II 165; pyetrasza II 1621; petrcow 809; petrcono 1690.

Częścielę jednak, jako przed spółgłoską zębową t, uległo zamianie na o, jak w wyrazach rodzimych: potr 3823, II 118; potrek II 149, II 3873, II 3960; potreo 2069; potrasz II 4738; potrassy 3265; pyothraszowim II 1498; testes pyotrroua de kozubouice 983; potrouice 1319; potrouicze II 2087, II 2700, hanka heres de pyotrowicze II 2415; potrcowo 647, 3413; pyotrko 987; potrcow 1691; pyotrko 4216; potrcouensi II 2186; również kmothowni 3470 przed twardem t, obok kmecz II 684, z powodu zmiękczenia t na c.

Grecko-lac. ε (ε) brzmi jak e w wyrazach: helena (Ἑλένη): elena II 2014; elsca II 3755; domine helszce II 4544; obok helina II 1165; helcam II 2514, obok halka II 2512; alexander (Ἀλέξανδρος) 713; lexandrum 2813; lexandri II 2172; lexander II 2254; lexsander II 2383; lexsöder II 2709; legszander II 4192; obok a: laxander 3471.

Z e powstało a w wyrazach: gawrział II 4562; gawrziałum II 4465 (gabriel); harmanum II 3888, II 3924 (hermann); jadviga II 2627 (hedwig); jachna [contoralis pauli II 3043, zdrobniale do jadviga; magdalena obok magdalene 2042; iszbracht II 125 (gisebrecht); olbracht II 148 (albrecht); kathernam vulg. lanczucha II 3326 niem. lehnzug.

Grecko-lac. ε brzmi jak e bez zmiękczenia poprzedzającej spółgłoski w wyrazie eufemia (εὐφημία): offemie, offemia II 1584; offemka II 211; ofemiam 1923.

Greck. η odpowiada i: dimitrius de visoka II 4338 διμη-τριος.

E ginie na początku: idzicouo II 4955; iczek II 9; iczco 2191, II 1073; icziconicz II 3497.

§ 8. Samogłoska Y (y).

Stł. y odpowiada e z poprzedzającą spółgłoską zmiękczoneą: chószebnó rzeczó II 692; chószebnó srzeczó II 1940; chosebnó rzeczó II 185. (chąsba, furticinium); de swesze pro Ševce II

1004; jasko ginicznenski II 3789. W sufiksie -yky = ek: jasek 2819; stasek 2826; staszek II 104; orzesek II 931.

y ginie bez śladu: jaszki II 1231; borzki II 4652; jascho tresczki II 1726; suam socrem czechó 2962, obok deczcza H 4217 (teśca); thyesz II 1945; czesz II 672; evictor szachocz II 2972 (zachódzca) stł. zachodnyy.

Ślady wymawiania e przed i, i znac w wyrazach: perezslaus (přeclav) II 1417, II 1418; gerzim 3506, obok grzimco.

§ 9. Prasłowiańska grupa dźwięków -ir (-ir) przed spółgłoską, której w starost. odpowiada -r, -r, w języku staropolskim ma brzmienie -ir, obok -er z poprzedzającą spółgłoską zmiękczoneą. W późniejszym języku zapanowało wyłącznie -ér i -er. W naszych za-
bytkach obie grupy spotykamy, -ir wszakże przemaga. Inna znouu kwestyja, jak się zachowuje r; jest ono albo twarde, albo zmiękczone:

-ir: czirnicouo 1831; czirnicouo 1952; sand czirnikowski II 3484; czirchowski 2651; de czirwe 3088, II 2688, II 2973, II 3018; de ceczryrwe II 3040; de crzyrwe II 3041; szczirbam 2483, 4016; sczirba II 2049; de zirbice 4076; czirvenski II 179; czirvinsko II 180. dyrslaus 2166; dirslaus II 159; dirslao 2133; dyrslao 3023; dyrslai 3666; dzirzek 2957; dzirszek II 106; nicolaus dirlo 4576; de dzirbice II 4176; dzirbantowo II 4342; dirszó II 1955; wydzyrszaal II 3387; dirszawa 4787; de sirua II 3326; abraham sirchowski 3488, porównaj stł. срѣкъъ i polską nazwę rodową: siercho; de sirpouo II 1996; sirpowo 2810; sirpow 4214; de zirpowo II 3784; pirwey II 1458, II 1828, II 1986; pirwyey II 3188; na pirwe poroczki 3469; wirchoslaus 3497; virchosława II 2114; virchow II 852; virszone II 2283; pouirdz 649; byrwenna 3313; birwena 4839 (teraz wieś bierzwienna).

-ir: de cirznicowo II 4397; cirzchowo 2127; de cirzwe II 3083, II 3432; de cirzwey II 3241; po dirszconim II 1099; dzirzbice 1620; de dzirzbanto 2414; de dzirzbantowo II 3608, II 4232; de sirzwa II 3341; pasirzb II 4029; sirzpowo 2984; syrzipowo 177, 2918; syrzipouo 937; pyrzza 2016; stephanus pirzza II 3843; pro istis arboribus birzwna 2837 (bervono); birzwenna 31, 887; birzvienna II 4032; de wirzbye II 2853; de wyrzbe II 2836; wirzchoslaus 4578; virzchosłai II 1467; wirz-

choslao II 1836; virzchonovi II 1458; wirzchone 1123; wirzchoune II 4310; myrszwa, mirswa 2138; iczek mirzwa II 3590.
 -er: derslaus 380a, 2840, 4734; derslao 2839, 3409, II 1404; derslaum II 290; pierwey II 646; pouercze 651.
 -eř: derszco II 4806; derzsko II 4030; dersko II 381; werzczo 3484.

Niekiedy samo ř (rs, rz) znajduje się tam, gdzieby oczekiwać należało ir lub -er: de sgrz II 3384; de segrz II 3602 (teraz zgierz); de crzwy II 3259.

§ 10. O samogłosce o.

o zachowało się w wyrazach: chocimirus 1358, y to chōczō II 570, czyt. choce, stł. *чочтк, чочтн*; podobnież oceslai, oceslai II 413, obok ceslai 474.

o obok u występuje w wyrazie: vitona II 4673 obok vituna; dziś wieś witonina w Łęczycy.

W sufiksie ova, tworzącym temat infinit. słów, których temat praes. tworzy się za pomocą suf. u-je, o zachowało się i w tych słowach, w których w najnowszej epoce powstało -y: indicare vulg. scazonacz 3879; ukaszował II 428; swanszował II 304.

o zjawia się na początku: ofrank II 436, obok franek *ibid.*

o zachowało się na końcu w wyrazach: tamo gi pōthal kamo gi dzal 3470, *nowopol.* tam.

h zjawia się na początku wyrazów przed -o: pro manso agri vulg. ho lan II 3342; pro 16 coretis hospu II 3304; pro sexdecem coretis frumenti vulg. hospu II 3316; holth II 2439; holga II 2586; holga relicta II 2408; obok olth II 2439; ol-dakouis II 964.

h ginie na początku przed o: oracy de leszczno 5000.

v zjawia się na początku przed o: voselkonem II 3853; wselko *ibid.* (zamiast voselko); mitchone dieto voczie 4082; de vothczowo II 4274,

a występuje obok o: stanislaus pustolca 1655, obok pu-stalka 1698; cosubowicz II 3439 obok casubowski II 3499; te-raz kożubowo, kożuby, kozuby obok kazubek; nagzcz II 832 (noćć), nedabilum 2937.

o obok e masowo obok masewo II 4031 *teraz* mazewo.

o *nowopol.* u: moscole II 2288, *teraz* moskule; sklothi II 1622, *teraz* skluty; nicolaum colig II 1017 *porów.* *dzisiejsze nazwy wsi:* kulig, kuligi, kuligów, kulik, kulikóv.

§ 11. Ślady długości samogłoski o widoczne są w oznaczaniu przez oo: boog II 2073; gooscz II 1499 (gōźdź). Że obok długości o zbliżało się do u, że więc było też ściśnione, wskazują wyrazy: gurski II 4578; pugaw (pōjv) II 2140, *porównaj* pōjśc, pōjdc, oraz czeskie pū, w złożeniach np. pūdol, pūhon, pūjdu, pūvod, pūvoz, pūžitek, pūvab i t. d. Zwykle jednak ó wyrażono przez o: np. bog II 96; wol II 2663; schmowil szō II 1739; gothow 3470; de gorka II 4255.

§ 12. o w wyrazach przyswojonych odpowiada o: proboszczowicze 2116 z czesk. probošt, a to ze średniem. prōvost, prōbest, łac. praepositus; rudolthovo 4119 (dziś wieś rdutów w Orłowskim pow.) z niem. rudolth, rudolf; coszma II 2414; thobiaszewicze II 2462.

u: rudulthowo 4120 (rdutów) (rudolf); mikula II 4338; micul 679; mikuli 4635; *gr.-łac.* nicolaus.

e zamiast o mikel 1083, 2167, 2168; mikołaj, nicolaus.

Debeslaum de borowo II 1775, obok dobeslaus II 1774, jest błędem pisarza.

§ 13. Stł. grupie -ra przed spółgłoską odpowiada w języku polskim -ro; tak też brzmi: scrochna II 2767. Obok tego spotykamy formę scorochna II 3342; scorochno relicte II 3475; scorochna alias proprio nomine katherina II 3278.

Starost. grupie -ła przed spółgłoską odpowiada w polskim ło np.: włodimirus 2022, 3113; włodimir II 1452; włodimirum II 4197; wlosth II 2541; wlost II 2964; wlostoni 3476; wlostonicz 3475; inowłodz II 2448; młoczil II 1460; kłoski. Obok tego spotykamy -ła: wladimirus 2030; wladimiro II 1386, II 4189; a. nadto oło: non smoloczili II 545; coloski II 1787.

§ 14. O samogłosce ɛ.

Starosłowiańskiemu ɛ odpowiada samogłoska e z poprzedzającą spółgłoską twardą: tedi II 169 = *тѣдѣ*.

W przystawkach ote-, se-, ze-, obe-, ve-: Jaco mō otegnal II 4970; otheymonali 3797; odeprzenie 3347; sespasl II 459; se-wloka ministerialis II 1609; zegnal 828; obeslal 3661; we bru

II 2274; vekmeczo 983; wedne II 85; ego ne sadzal we wezczo II 838; penam valoris wszetchno II 1070; item penam wesztno II 1113; ad recognicionem vulg. powoczczu II 2159; ad recognicionem poweszczu II 2134, a podlug tej analogii: nezozeymouala 1322.

W wyrazie potečna, potéčne w wielu przykładach, raz tylko występuje o: ruit bis penam cespitatoriam vulgariter potoczna II 4496, co jest bez wątpliwa omyłką pisarza.

W sufiksie -лкъ = ek: michalek II 174 passek 989; bartek 1063 (ob. bartko II 1059); swótek 44799; woythek II 136; janek II 4623; scarbek 989; tomek II 72a; prybek II 2097.

Grupie starost. -лъ odpowiada -el: swantopelco 1046, 1047; predpelk II 3922; podlug tej analogii pelca 3739, 4753, II 2873 (fulco); chelim 3822; cum suis zelnamí 435 (błędnie wydrukowano: czytać należy zeluami, to jest zelwańmi, stsl. зѣлма (głos) nsl. zava, serb. zaova, mrus. zovyća, soror mariti, ros. золовка.

W przyswojonym wyr. paulus zjawia się e: pael 3794.

Godna uwagi pisownia: tho sulima popolnil 4396 (popelnil) -al występuje w wyrazie: de baldowo II 4351 (baldovo), dziś bełdoń, bełdowska huta w Łęczyckiem.

-lu: jacobus sluneczko II 2504; dominus slunensis II 1232; stsl. слънце, nowopolskie słońce; slupeza 3576 obok slopeczsko 3540 stsl. слъпъ.

Stsl. ѣ odpowiada -u: ku scasanu 3725; ku skazanu 3967; cu rosprawie 3184.

Stsl. ѣ oznaczono przez -i, coby wskazywało, że dźwięk ten zbliżał się do y: jako przydó bogusko wiszczu szó w czisthe II 1703, obok wrzuczil szó II 1704.

Dźwięk odpowiadający stsl. ѣ zginął np. sduny 4083; we bru II 2274.

§. 15. Stsl. р, polsk. r, stanowiące sylabę, oznaczono:

1) przez r: brdowo 4817; drwalow II 3872; II 4313; tria vulnera crvave II 1109; crawva II 1108, jest błędem pisarza zamiast crwava; rszow 4599; rszewo 4682 (teraz rzeżewo); rgil de rgilewo 3723; rgilewo 4063; rhgilewo 749; rghileuo 860, 924; (stsl. рѣгилъ, рѣгилъ numen slavorum gentiliuum), teraz wieś rgilew.

2) przez -re: y nasey kreve II 846, tj. kreýe zamiast kréve.

3) przez -ar: darwalow II 3497; darvalow II 3843.

4) przez -ra: drawalewo II 1122.

5) przez -ir: de dirwalow II 4071.

6) przez -ru: poruwal II 4291, czytać należy porvat.

Stsl. -ръ, polskie -ar oznaczono:

1) przez -ar: silvam dyrslai non darl 3666; odarl II 2593; komosza de tarnowo II 1601; mathias dictus zarni (czarny) II 2048; wargaua 3612; warsz 4882; varez II 4081, II 4089; warz II 4089; warkoczkonis II 1674; karcz II 139.

2) przez -ra: dral pczoli 3844; ne vidral pczol 3880; domum violenter odral 3288; esze quum ei szapral II 547 (zaparl); dna sczrabnicza II 1003; sczrabnicza II 1005 (skarbnica).

3) przez -or: borttow 4828; worceslaus 4344; workoczkonis II 1674; swentoslaus korcz 4835.

Og. pol. -ru oznaczono przez -ur w wyrazie: jacobum dictum gurezol II 2922 (gruśol).

Ślad półsamogłoski ũ po l, r oznaczono przez i w wyrazach: chelim 3822 czytaj chełm; potrikouo II 3583 czytaj potr^okovo.

§. 16. O samogłosce a.

Samogłoska a przed n zmienia się na e podobnie, jak w niektórych gwarach ludowych społecznych nam: za poswenye (za pozwanie); reni dal II 646; renó II 1793, II 1989, II 1458, obok: ranó II 654, II 1026, II 1828; dwie rane II 72; rani dal II 466; rany II 1851, II 1854. Podobnie po r: redszik 3732; retsik 2863; reczczik 4823; de rethszik II 400; redsziki 1000, II 4871; de reczsiki II 800; de rethszyki II 1951; de rethszyki II 393, II 1631, II 1649, II 1651; de rethsiki II 1573; de rethschiki II 1875; de retsicowo 2863; de reczsicowo II 4480; reczslaus 3942; rech 3941. Obok radzsziki 3263; rathschiki II 1772, teraz wieś radziki.

e występuje zamiast a w wyrazie: erga nestkam II 4128, nestka, nestkam II 4129 obok: nastinich II 4128.

a obok e: de ktary 4732 teraz wieś ktery.

§ 17. Ślad długiej i ścieśnionej samogłoski ā zachował się:

1) W pisowni przez podwójne aa: ostaat szó yest II 1474; pryczwaal de scoszewy II 2342; podobnie oznaczono ā odpowiadające stsl. ѣ: o dzaal II 2129; wydzyrszaal II 3387.

2) W znaku ó, który wskazuje, że między wymawianiem samogłoski nosowej o, a ścieśnionego á nie było wielkiej różnicy: wószól dzyeczi II 1646; sicut neobijól 3716; ymyenyó jacubova II 1947 (jimeńá, t. j. majątku); woyskó vulgariter vaca 10 (wojská).

3) W znaku o: albertus comor II 3366; pacznodzcza II 4515 (pęcńádźeća).

Najczęściej jednak długie i ścieśnione a oznaczono przez a:

W zaimku ja: ja tho suaczó 3470, ja II 72a; alecz iemu ia ne prziganam II 3396; jacosma ne wscógal II 4531 (jakośm já); jaco geysma con ne bil II 120 (jako jeśm já koń nie bił).

W formach słownych w tematach: powalil 3470; ukaszacz 3470; kaszal II 1987; prziganam II 2413, II 3396; calumpniat potwarza 4903.

W sufiksach: kaszal II 1987; wószal 3470; póthai ibid, dzai ibid, mam II 202, II 784, II 2623; yma II 339; prziganam II 2413, II 3396; potwarza 4903

W gen. sg. rzeczownika nijakiego z suf. -ije: zawolania 3467.

W przyimkach na-, za- w złożeniu z tematami imiennymi: dvanacze 3745; zalese II 2930.

§ 17. W wyrazach przyswojonych o odpowiada pierwotnemu a:

1) Na początku: olexy II 2680; olexi II 3821; olexevicz II 800, ἀλεξιός, alexius; olbracht II 148; olberz II 403; olbeg II 3266; ondrzey II 118; ondrzeya II 118; u ondrzeya II 2619; ondral 2805 ἀνδρείος; obok andrzey II 72; andrich II 21.

2) W środku wyrazów: szkodó II 103; st. niem. scado, lit. szkada iszkada; w wyrazie micoloyowski II 3540, obok micolayowsky II 3482 zasza omyłka.

Łac. a odpowiada e w wyrazie: blesus II 7; bledzey II 2214; łac. blasius, dziś blażej. Podobnie w gr. łac. eustachius iasczechoski 2975; de iasczechowicz II 3531; neszczehowice 4859; obok częstszego a: ewstachio II 3229; iawstacio 1700; iawszczachowice 2688, 5000; iaphczachouice II 4846; iaphczach II 5021; iafszczachouice 4885; iafszczachouicze 4485; iawczachouice 3295; iawczachou II 4524; iawczachone 3148.

a ginie na początku w następujących wyrazach przyswojonych: nastasia 2581, II 2496; nastazie 3405, obok anastazia

2497; lexander II 2254, II 2255; lexszóder II 2709; lexsander II 2383; lexandri II 2172; lexandrum 2813; legszander II 4192; laxander 3471, obok alexander 713.

a ginie w wyrazie ochl 4063 obok ochal.

j przed a zjawia się na początku w wyrazach przyswojonych: jarnoldus II 720, II 3668, II 3906, II 3188 (arnoldus); jantonium 2786; jantonio 1602; jantonius 1616; jantony (gen. lac.) 2063; janthoni 208 (antonius); jagneska II 835, II 848; jagnesczini II 848 (agnes); jambroszowo 1453; de jambrosowo 3727; jambroszewo 3739 (ambrosius); jartusius 1928; jarchusi II 3537 (artusius); jaszczolthonis II 152 (ascoldus); jalbrzik II 682; jalbrziconem II 1422 (albrecht); jawstacio 1700; jawszczachouice 2688, 5000; jafszczachouice 4885; jafszczachouicze 4485; japhczach II 5021; japhczachouice II 4846; jawczachouice 3295; jawczachou II 4524; jawczachone 3148; jawczconis 3008; jaszczek de jawszczachouice 5000; jaszczek de jaszczehowicz II 3531; jaszczkonem, jaszczek II 3505; jaszczchoski 2975; obok neszczehowice 4859; tudzież ewstachius II 3093, cum ewstachio II 3229. Porównaj nazwę wsi Jacochów w Mazowieckim.

h przed a zjawia się w wyrazach: hanca II 501; hankonis II 1816; halka II 2513 (anna); harnoldi II 4418 (arnoldus); habraham II 2047 (abraam) obok super ankam 4134; anka II 273; II 934, II 2887, II 3004; arnoldus 3908.

§ 18. O samogłosce r.

Stł. r w tematach i sufiksach przed spółgłoskami zębowymi d, t, s, z, n, l i przed r odpowiada, jak w epoce najdawniejszej, samogłoska e:

1) W tematach: odma de przenowice II 2238; dzelacz II 692; odpowedacz minari 4921; odpowedal (minatus est) 4926; mathias swethlik II 1822; de peski II 4204; de pessconicz 3256; pyeszkonicze 3856; octo metretas tritici dictorum in vulgary meri 1223; unum vulgariter mercam II 644.

2) W sufiksie słowa κτάτ: na zapovedzeney drodze II 4737.

Nierównie częściej jednakże występuje a z poprzedzającą zmiękczoną:

W tematach: pro dzal 2891; pro dzal diuisione 4938; chezal 3470; balobregy II 2438; byalcouicze II 3188; otpowa-

dacz II 424; odpowadacz II 441; opowadal II 2613; przypowadal II 4272; przypowadal s^o II 4998; zapowyadami II 3470; ossadl II 4197; clemens szady 4832, stsl. сѣдѣ; newyasta II 1506; de piasek II 3957; de piaski II 1656; de pyaski II 2761, II 4064; pyazskowski II 3487; in fluvio pyaszyecznicza II 2900; plug szelaz II 2760; de wysd wyasd (sic) II 3430; dotalicy vulg. wana 2946; dotalicy vulg. wano 2946; vano II 2939; commutationem vulg. szamyana II 2900; pranouice II 2167; semianice 3492, *dziś* semenice (siemienice) *od* lac. simeon.

2) *W* sufiksie słowa *кѣдѣ* zapowiedzana II 76.

Stsl. *н*, zastępującemu *ѣ*, odpowiada -ja, *nowopol* je, *w* sło wie jechać: yachaw 3470; a to sgachal II 667; przyachacz II 4635, stsl. *нхати*.

Przed spółgłoskami gardłowymi stsl. *ѣ* odpowiada e: de szczegle 2802, 4827; *teraz* wieś szczegło, *porówn.* stsl. *чѣгъ*, solus *чѣгъ*, serb. cigli solus, *czes.* stěhlý, štěhlý (wysmukły), *śląskie* ścigły, *ros.* ščegol; *porówn.* szczegól; potczech 2886, II 3978; podczechi II 4468, *obok* poczcachi 2121, *teraz* wieś Podczachy *w* Orłowskim powiecie *i* nazwa rodowa podczaski, *porówn.* podczaszy, *czasza*, stsl. *подчаснѣ*, *чаша* *i* *чаша*.

Przed spółgłoskami zmiękczoneymi *ѣ* brzmi jak e: sueczimiro II 3553; szweczce 3147; vola szweczka 3172; tworcowa crowsa bila zapowiedzana II 76, odpowiedzal II 4564; neuescze 2874; szedecz II 1049.

Podobnież *w* przyswojonym wyrazie penódz: po penódze II 4635, *stg.* niem. phenning, *st. półn. niem.* penningr, e odpowiada stsl. *ѣ*: *пѣназь* *i* *пѣнагъ* (denarius).

Starosł. *ѣ* odpowiada niekiedy i: 1) przed spółgłoskami twardymi: zdzichouo 2390; szdzichouo 2473; 2) przed spółgłoskami zmiękczoneymi: de bilanowo II 2113; non pokaszil dzina krokewnego II 4978 (dzeńá, *do* nom. dzeńé); dzyczini (dzedziny) II 3427; wociszic 4102 (*zamiast* vojéešyc); de czinawi II 2663 *teraz* wieś cienia.

o *zamiast* a odpowiadające *ѣ*: kriszonovo II 919 *zam.* križanovo.

Brysinensem II 1241 *zamiast* brzesinensem, bresinensem (Břežiny), *jest* błędem pisarza.

§ 19. O samogłosce i.

i zachowało się *w* wyrazach: szirokych II 1491, II 1621, *teraz* široki *i* široki; siradieusem 2949; syradien 2642 (*teraz*

šeradz); dobrzilino 2826, 3528 (*teraz* doβrelin); gorka cziranova II 4102; *porównaj* wieś ceranów *w* Podlaskiem; martinus choliba II 4387.

e *obok* i: dne rozworzene 2990; *obok* rosworczina 2967; rozworczina 3017, 3018, 3040; dobyemir 4517, *obok* dobimirum 4515; przemel 2678 *obok* przemil 2750; czirvensk *obok* czirwinko II 179; de starzeny II 3913, II 3583; de starzeni II 4282, *teraz* starzyny.

ji *znika* na początku: mam II 202, II 784, II 2623; ma bicz II 340 *obok* zwyklego yma II 339, II 1579; ne yma II 1646; ani smerci yma ot nego II 4806.

i *znika* *w* środku wyrazów: non debet nicolao nec colaphos polezcow II 256 (polickóv); dadzbogŷ 2824 *obok* dadzibogŷ 2930, 2954; puszczny pro puszciny II 1942; de oczeze (= oćice) II 207; meczslao 3416; meczslai II 311; po welkich rocech 3469; krczon II 4731 (křištof).

§. 20. Przed samogłoską i, na początku wyrazów, wymawiano *i* *poczucowano* j; dowodzi tego oznaczenie téj spółgłoski przez g: de gywiczna 4757; johannes de giuiczna II 3788; jasko giuicznenski II 3789; gówszi gy, eszmi gi gól, a potem gi wodzil, potem gi wodl, tamo gi póthal 3470; po gis oczezu II 84; gich II 106; gim II 3166; ot ginego II 3990; ne pobral gymena II 2701.

Przez h: hi (= i) II 1099; hysz II 1049; hys II 138; hystpicza 4773.

Niekiedy j *wcale* nie oznaczono: isz II 96; Isze II 3187; ani uszitka yma II 339; yma II 1579; ani smerci yma ot nego II 4806; ne yma II 1646; boni dicti ymienya 4527; ymyenŷ jacubova II 1947.

h przed i na początku *znika*: indrich II 46; indrich II 574, II 2875; ymrichowicz 4834; indzichouicz 3906 *obok* hinricus II 66; hinonem 2107.

i *w* wyrazach przyswojonych: niem. *ī*, ie odpowiada e: fredricus 4508 (friederich); dzetrzichouice 2654; wetrzichonem II 1592; super wetrzichonem II 1014 (dietrich).

Lac. i odpowiada e: domenic II 96; domenik 3854, II 3386; domenicus II 873, lac. dominicus, *porówn.* włoskie domenico.

I zachowało się *w* wyrazie czibula 2004, włosk. cipolle.

§ 21. O samogłosce u.

u w grupie ju zachowało się w wyrazie junoehouicz 5035; stsl. юнъ obok ji: Inowlodz II 2448, gynuowlodz.

Gr.-łac. ju odpowiada zi w wyrazie zidowo 2811 (judaeus).

Niekiedy zjawia się u obok o: vituna obok vitona II 4673; puszciny 848 obok poscisne 3469; potrumile obok potruomile II 3618; wieś brwn-nicze II 2819 (brunoŕvice) od imienia bruno, dziś nazywa się brounowice pod wpływem fałszywej etymologii ludowej do wyrazu brona.

u obok e: lubart obok lebarthowicz II 3960.

h przed u zjawia się: hubyslaus II 2252, II 2253; semina-ciones modernas vulg. hugorne nasene.

§ 22. O samogłosce y.

y zachowało się w wyrazach: de syrzeno 1037; de szirniki 2027; syrzewski 2543 obok de serzniki II 4341; teraz w języku ogólnym sér i ser: cztiri II 2753; cztirista 158, teraz čtery; o sekiri II 4582, teraz šekera; panchirzs II 2504, teraz pęcheř.

e zamiast y w wyrazach: bestry 4793; de bestrycowo II 2132 (bystry); o gósz pan chorószve vednal II 1516 (vyjednát).

§ 23. Przykłady ściągnięcia (contractio) samogłosek.

i powstało:

1) z i + i: przydó II 1703 = přijidę.

2) z i + e: wiloszilismi 1681 (vyložili - ješmy); anim czal II 85 (aniješm).

u: 1) z u + i: ludbranski 3452, II 4205, z niem. luit-prand.

2) z e + o: jura de dambrowska II 3272 (georgius).

-iju powstało z -ivo: mścijuj: mstugius II 4247; msciugium 3352, z mścivoj.

o: z o + e: iacom te penódze dawal II 116; iacom pritem ne bil II 85; iacom ne paszil II 1005, iacom ne uczinil II 1053; iacom janowa wolu ne zoral II 2798; yakom przitem bil 2080; jakosm ya genego gwaltu ne uczinil II 2698; jakosm ya chodzil II 2720; jacosma ne wscógal II 4531; thosm ya zaplaczil

II 2558; jakos ia ne poddal só pod drugó grzivnó II 688 (jako jesm).

e: 1) z e + e: gesto temu roku ne (= ne- jest) II 828; alesme vignal oth swego kmecha II 2605 (ale ješm vygnát).

2) z o + e: y me (męso) tudzesz pobral 3906; w me ogrodzene II 1891; gdzesz mi mego czloueka gól 3470; do mego kmecha 3470; do mego bidla II 653; mego II 1742; twego szita II 459; twego kona II 2593; swego II 568; swego szaluge II 848; swego domu II 1149; non ligau swego kona II 2592; oth swego kmecha II 2605; na swem szicze II 635.

y z o + i: mym pouelenym II 5009; swim mósem 3906; mymy pomocniki II 1987; na twich lacach II obok swemi ludzmi II 104. Z oj: wyczechonys II 3903; wyczechow II 4325 (voj-čech).

á ze ściągnięcia powstało:

1) Z a + a: abram 3151, II 3482 obok abraham.

2) Z oa: ma czelacz II 468; jan 1770, 4010, II 1099, II 1945, II 2640, II 2660, II 2708; janowi II 2614; janussius 1770; janowa II 2798 (johannes); filia janne de chojni (joannae) II 2292; jakim = joachim 1708.

3) Z ae: michal 4787, II 1828, II 2596, II 4959; michalowi II 72; michalek 2975, (michael); obok michel 4092; mikel 1083, 2167, 2168; raphal 4787 (raphael).

4) Z ao: ana II 1148 (a ona).

5) Z eo: simanowicz II 3541; szimanowicz II 1593.

6) Z ija: ymyenó jacubova II 1947.

§ 24. Grecko-lac. dwugłosce -au odpowiada grupa -av: wawratko II 2193; wawrzachonem II 2522 (Laurentius).

Grecko-lacińskie eu (eu) na początku wyrazów zmienia się rozmaicie, stosownie do następującej spółgłoski. I tak, przed f brzmi o w wyr. euphemia (εὐφημία): ofemiam 1886, 1923; dna offemka II 211; ofcze alias offemie; ofemia 1897; offemia II 1584; ctra offcam II 3166; ofca II 3189.

W wyrazie Eustachius (εὐσταχῆς? czy εὐστοχῆς?) przed st najczęściej występuje grupa jaf- graficznie jaf- i jav-, lub -ja po znienięciu f: jawstacio 1700; jawszczachcuice 2688, 6000; jafszachouicze 4885; jafszczachouicze 4485; japhczach II 5021; japhczachouice II 4846; jawczachouice 3295; jawczachouo II 4524;

jawczachone 3148; jawczonis 3008; jaszczek de jaszczehowicz II 3531; jaszczkonem, jaszczek II 3505; jaszzechoski 2975; *rzadko -ef- i -e- (-né-)*: ewstachius II 3093; cum ewstachio 3229; neszczehowice 4859; *porówn. dzisiejszą nazwę wsi jachów w Mazowieckiem.*

Niem. ei oznaczono przez i: hinricus II 66; indrich II 46; indrzych II 574, II 2875; indrzych II 2996; indzichouicz 3906; inrichowicz 4834; *przez e*: enrichones 4082; *przez oi*: hinonem hoinrichouicz 2107.

Samogłoski nosowe.

§ 25. Starośl. a, polskie je.

W tematach:

Oznaczono przez ó: czószczy II 103, 1942; w moyó czószcz II 2680; czószczy II 1125; paulus czótorz 4992 (*por. nazwę góry w Beskidach Ćantoryjá*); non smoloczili tey czesóczini II 545; dzóczolowo 4683; otyóli 3793; nezagóta 10; vygóti 3614; zagóla 10; rozgóli só terminum II 804, 805; zayóczim 3785; sayóczim *ibid.*; klóskovicz II 1; mósza (mięsa) II 1029; mósem 3906; Moszóbrza II 858, 420; moszóbrza II 655, *dziś mosiębrza obw. Gostyński, pow. Orłowski*; johannes nazóblo II 3629; pócznadeszcza 4510, 4912, 3858 a; pócznadeszcz II 3555; pod póczóneszcze II 709; pódznadeszcza 4761; ótnaczeszcze II 792; pyócznadeszcza 4254; za pótosszosczi 4886; jasko przóczowski II 3574 *obok* przandzowski; pamótno II 220; na przisógó 3764 a; przisózny 4497; swóty II 2073; swóthoslawa II 192; swóch II 2763; swóthochna 3491; swóchna 3821 a, II 2647, 2683, 2720; swótopelk 3802; swóthopelk 3742; swótohor II 345, II 406; svóthobor II 3492; sótoslaus II 925; de vócen II 3242 (vincentius).

Przez ón: swónthoslawa II 191.

Przez on: swonthoslaus II 1067.

Przez o: pyocznadeszczy II 3505; swochna 3506; dne swochne II 185.

Przez an: dzanczolowo II 4561; dzanczolow 4624; glandzanouo 3090; cranscowski 1604; manczuga II 607; jascheco manczuga II 1664, 1937; manszasosna 214; manszasosna 1616; apud orzankam II 2662; pancnadeszcza I 3909; pan-

cznadeszcza II 4721, 4557, I 3920, 2283, 4760, 996, 3005, 3786, II 4854; pantnadeszcza I 2817, 2778, II 4152; pandznadeszcza 3723; panadeszcza 4822, 4008; deuencionem *vulgariter* przandziwa II 2088; jasko przandzowski II 4208; swanthy alexy II 3357; swanthoslaus II 1793, 2413, 4392; swantoslaus 1721; swantoslai 889; swantoslawa II 4363, 4364; swansko II 181; swan-topelco I 1046, 1047; swanthopelco I 638, II 4192; swanchna I 2801, II 3461, 4195; swanthoborius II 1497; swanthomirum II 3900; slanszanin II 4042; wanczoni II 4191; wanczyen II 2952; wanczin II 2777; wanczen II 3192; ligaut i swanszowal dwa snopi II 304; socer zancz II 3672.

Przez am: jastrzambecz 809, 1923; jastrambecz I 1532; moschambrza II 1909.

Przez em: jastrzembecz II 4483.

Przez en: pentnadeszczi II 4056, 4285; pentnadeszcza 4038, II 2435; swentoslaus 4469, II 426; swenthoslaus 4348, 4443; swentoslawe 4565; swentoslawa 2807; wenceslaus 3390, 1606; wenceslaus 987; wenceslaus II 1799; wenceslaum 2944; wenczslawam II 4246.

Przez e: petnadeszcza 2129; petnadeszcza 1568; suo socre zecz II 3511; socer zecz 3724.

Przez a: pacznodzece II 4515; patnadeszcza 2958, II 4506; swathoslai, swaszcow II 2160; swatochnam II 2999.

§ 26. Stsł. a pol. je.

W sufiksach przez ó:

Suf. -ét: michno dzedzó 3869; dzedzódzem II 4543; szczenó 1843; wnuczótom II 848.

Suf. -éta: Mirzóthe 4344; ponóda II 4470, II 4304; ponódzicz II 4203, II 4228; ponódowo 3469; ponóthowski II 4002; *porównaj nazwisko rodowe*: Poniatowski.

W wyrazie przyswojonym: pfenning: penódzi 3893; penóczy II 85.

Przez o: bodzoczicz II 2499.

Przez an: *suf. éta*: bodzanta 3509; bodzantha II 4327; boczanta 3890; de chorzancino II 2424; charancino II 2237; de dzirzbantowo II 3608, 4232; dzirbantowo II 4342; droszanczyno II 2777; falantha II 3312; falanczie 3527; ponantouo

1545; ponandzicz I 3108; ponantowski I 1553, 3419; visantha II 2042.

Przez a: suf. -ęta: dzecza 689; zrzebata II 4342.

Suf. -ęta: chorzaczino II 2275.

Przez en: suf. -ęta: bodzenta II 3887.

Przez e: suf. ęta: tenet duos srzebe 2889; zrzebe 2800.

Suf. -ęta: chorzecino II 4105; ponethowo II II 3487.

§ 27. *Stsl. a, pols. ę w końcówkach.*

Accus. sing. zaimków osob. i zwrotn. przez ę: na mę II 3403; mę II 685; jakom czę ne othpraszal II 1514; przywodł gi przethczę 3470; ostal sę II 4854, II 820; bicz sę 1107; co sę dostale II 728; v to sę wrzuczył II 728; podali sę II 745; sę II 456; viprowadzicz sę 2939; wpomilnal szę II 2251.

W wyrazach złożonych: przez ę: oczęslauicz II 1099; przez an: nassangneum 3495; oczanslaum 3504; przez e: wrzucil sye II 2680; przez a: ostali sza 4806; poczaw sza sedlicz II 2140.

§ 28. *Stsl. a, polskie ę.*

W tematach:

*Przez ę: de będon 3598, II 2625 (dziś bedoń); będal habet iurare II 960; bębenco II 5007; de bęthcowo II 2620, 2060; dębowszci II 1088; gołębya II 1790; gołębewo II 46; cołębou 2405; gębice 507 *teraz* gębice; de cręcesky 2109 *ob.* de cręncesky de cręcesz II 4014; de kręcesze II 4; kręceski 1534; de cręzne II 3527; petrus kępa 4335; johannem kęczorkam II 3182; dictum kędzorka II 365; męcina II 23; męczina II 568; po męszu II 4543; nałęcz II 2700; nędzierzewo 3948, 4544, *teraz* nędzierzewo; na mem orędzi II 4613; in legacionibus vulg. oręczu II 4167; odęchowski II 4257, 4285, *porówn. wieś* odechów; pęczslaus II 2875; pęczslao II 3336; przięczal 3764 a; pętal 3470; rękę II 567; ręcze (*ręce*) II 2487; ręczil II 118, 371, 2073, 1163, 1513, 193, 3406; ręczili II 672; rękogemstwa II 466; rękogenstwa II 425; sz ręcogemstwa II 1165; ręcogemstwo II 4531; ręchogemstwo II 171; obręcil II 2633; obręczil II 793, 2660; na obręczone II 424; poręczone II 1915; uręcziła II 676; wręcził prziviley II 4637; quod est albertus wręcził derslaum II 387; duo canonico*

*szędziano lanciciensi II 789; szędzey II 120; spotsętcowi dzędzine II 2605; swędowo 3600, *teraz* swędow; węchnone 4849; węhcice 4647; węchno II 1656; węglowa 3806; węzykonem II 3486; szarębovo 1056.*

Przez o: de odochowo II 4205; odochowski II 4284; obroczyl II 1943.

*Przez an: Bandzenino II 4414; bandkowo II 2041; bantcowski 2957; danbova gora II 377; dolanga II 1492; meis ancis gansami II 4347; Golanbyewicz II 1631; hereditatis eranthki 3579; crzanczeski II 305; kranszeleucze 2991; krzanczyeski II 1530; kandzerzino II 3768; kanczerzino II 4079; lankoszino 72; mancina II 57; osandowo II 4470; osandowo 3320 *teraz* Osędowice; odanchowo II 4401; odanchouo 776 *teraz* ołechów; odanchowski 2915; panczslau II 4436; dwa pranthi II 1522; johannes panchirzs II 2504; prandotha II 4059, 53, 1565; prandotham 383; prandzowski 935, II 3926; prandzewski II 4755; rankoyemstwa 3856; ranczyl II 1716; ranczil II 3471; wiranczilesz 1137; neprziranczil I 1730 swandzena 1278; swandzeucz 1125; sandza (iudex) 2377; II 3891; szandziwoy 1469; sandomir 1952; sandislaus II 2068; spandi II 1590, *stsl. сандъ*; wanchno II 1110, 1726; wangleucice 4544; wangłowski II 4269; wangrzin II 4507; zastanpouicz II 1999.*

Przez am przed wargowymi: dambova gora II 1291; gambicze 2076, II 3797, 3891; gambiczki II 4194; gambiczski 3694, 2666; gambiski II 4360; de glamboke 3013; golambyonis II 1528; golambewicz II 1577.

Przez en: orenczoucice 1452; pęczkonem II 2417; swędzęucz 1149.

Przez em przed wargowymi: de gębice II 3748; de gęmboka II 4295; golembouo 3532; de zębne II 3774.

Przez om: gołombyonis II 1521.

Przez um: gęmpbat (gębat) II 3657.

Przez aę: maęcina II 39.

Przez a: batcowo II 2231; bladone de moscole II 2283; erzaceszki II 1421; nicolaus laczicz II 3908; pradotha II 1072; waghelnicza 3626.

Przez e: de crecesszki, de creceski II 4050; de creselowicze II 4340 (dziś kręzelewice) odechow II 3925; oszedo-

wicze II 4039; rekóyemstwa II 3850; swedzenecz 633; swedzenicz 1276, 1150.

§ 29. *Stsl. a, polskie e w sufiksach.*

Oznaczono przez ϕ :

Suf. -t: bowótow 4299; bowóthowo II 4164; bowóthowski II 4164.

W sufiksie -ęta: slawótha II 4728; slanóczino 9; slauóczicze 9.

W sufiksie -nę w słowach: ne szginólo II 1498.

W sufiksie -ęd: kódy II 384; kódi II 2704; tódy II 384.

W sufiksie -ęt (o-nt) w particip. praes. act.: quod andrzej zagadó drogó i dal michalowi dwie rane za gogo pocótkem II 72; iako przydó stiborius w moy dom w me ogrodzene poróbył my quatuor quercus II 1891.

Przez o: bowothowo 4300; sginola II 4996.

Przez on: slauoncino 202, 1386.

Przez an: bowantowo 4932; bowanthowo II 4059, 4727; slawantha 770, II 4633, 3685, II 5039; slawancino 1719.

Przez e w sufiksie -ęk: de kaweczyno II 3505 (kawęczyn).

§ 30. *Stsl. a, pols. e. w końcówkach.*

Sg. accus. fem. subst. z tem. na -ā:

Przez ϕ : zagrodził drogó II 2499; zablesaw na yego drogó 3907; zagadó drogó II 72; jako jan czyni drogó II 1099; w mó dzedzinó II 1703; na ynszó dyedzinó II 1945; w komoszynó dzyedzinó II 1915; tunc idem dixit dológó II 990; za grziwnó II 1499; pod drugó grziwnó II 688; za thó glowó II 2657; o tó kopó II 3403; za kopó wanszal II 1502; uliczbó 2040; ruit furtiu... vulg. chószbó II 112; na thó nywó II 2619; in agrum vulg. w niwó II 2368; na odcziszó II 652; pro puscinó 4583; pocupó vimi (*sic*) II 441; na prziszógó 3764 a; o pomowó 4871; poteczno 1019, II 3361; przegrodó spasl mi II 4796; renó dal II 1793, 1458, 1986; to kravó ranó II 654, 72 a, 3188, 1026; rudó mineram 722; na stronó II 2704; skodó mam II 103, II 784; za szkodó II 2709; scodó ma II 1099; restituere saplató II 2628; umovó II 621, 1368; mimo vikupyonó wlokó II 1522;

na tó wlokó II 684; ne vidzelil włokó II 672; dala vinó II 564, 568; za vichninó czóstkó II 2665; habet zastawó 4299; habui smovó II 684, 4635; fecit slub et smowó 2727.

Przez o: w mó dzedzino 3931; sicut w gego dzerszeuo II 4617; tenet lóko II 810; o gósmi kobilo móczina vinó dage II 568.

Przez a: sza grzifna II 1099; panó helina wipuscil II 1165; pro za wyprawa 2773.

Przez e: in hereditatem in vulgari poscisne 3469.

Sg. acc. subst. fem. z tematem na -jā.

Przez ϕ : suam socrem czczó 2962 (tśęc, teśęc); unum rete vulgariter mrzeszó II 449, *stsl.* мрѣаа; za gey duszó II 1943; za swó dzelniczó II 2627; debet statuere zachódzczó II 4645; evictorem vulg. zachoczczó II 2992; polouiczó dzyeczini II 3427 (dzedziny).

Sg. acc. fem. deklinacyi rzeczownikowej przymiottników:

Przez o: na stronó kuczowo II 2704.

Sing. accus. dekl. zaimk.:

Przez ϕ : na tó wlokó II 684; o tó rzecz II 616; tó kravó ranó II 654; o tó semitam II 563; tó umovó II 1368; o tó kopó II 3403; na thó nywó II 2619; na thó glowó II 2657; o thó mu doszicz uczinono II 1026; jako borovecz zaoral thó roló II 1516; w moyó czószcz II 2680.

1. *sing. praes. przez ϕ* : ja tho suaczó 3470; ego dzelnicze ne dzirsó II 779; tego szalugó 3470, II 848, II 424.

§ 31. *Stsl. a, polskie ję w tematach.*

Przez ϕ : w formach słownych przed sufiksem -a: czódacz II 120; na czódanje 4519; wószacz II 753; wószal 3470; wószól II 1645; wirzódzal 585; wsczógal II 4531; szódayócz 3470; przed sufiksem -ną-, -ne-: post spoliacionem po wczógnenu 427.

W infinitivie: prziszócz II 616, 620; popriszócz II 452; zagócz II 433.

W participium praet. act. II.: gówszi 3470.

W rzeczownikach:

Przed sufiksem -кн: cksósek II 2714; pósek 2, II 752; poczótkem II 287, II 570; poczóthkem II 1996; poczótkem II 72; swószek 4864, II 2596, II 2667; dno swókkone II 445.

Przed sufiksem -ka: czóstkó II 2665; czóstek 3768.

W następujących wyrazach: dzerzószewski II 4524 (dziś dzieróżnia, stsl. дѣрзѣвскѣ); de sczerósna II 3567; sczeróczicz 2578; chróstouo 408, 564; cróstouo 105; cróstowo 4117; czószó II 2501, II 2457; czószey II 198; czyeszótha II 1789; sedmdzeszd ; mószasosna 631; mószasosna 208; mószasoszna II 1464; (móśśa sosna).

Przed spółgłoskami dźwięcznymi w sylabach zamkniętych: gólesm; gdiesz mi mego czloueka gól 3470; nayól II 2596; przigól II 818; zagólem 867; zayól II 4326, 3696, II 4398, 253, 254; szayól II 1522; szagyól II 487; zaiól II 202; zagól gesm 2111, II 486; szagól II 691; wszól II 1337, 1989, 1865, 1942, 1891; wzól II 2665, 2619; pozól 4994.

Przez on, om: rzond 1107, II 3507, II 3508; iarzombec 3145.

W wyrazie: semddzesont II 3505.

Przez o, co uważać należy za niedokończony znak ó: Swotkowsky II 3251; vos rubetum (óqz) II 546; sicut ne wsołho equum II 5009; vyol II 4262; zayol II 4214; ego ne otrzosl pirum II 4697.

Przez an w formach słownych przed sufiksem -a: wanszal II 1502; czanchacz 3995. W infinitiwie: poprzisancz 2952.

W rzeczownikach przed sufiksem: -ka: chrzansthek II 2449; krzansthek II 2409; kssanszek II 2501; pyantek 4315; pantek 1253; panthee 831; poczantkem 2864; rzandek II 2383; swantek II 4342; swanthonem 2810; swanthcoua 610; swanszek II 2338, 2547; swansko II 181; swanszco 886, II 4201; rzanthcouo 3740; rzantkone II 3243.

W następujących wyrazach: dierzansna II 4521; chranstouo 3409; sedmdzesanth 806; szedmdzessant 3943; szedmenadzesanth II 2247.

Przed spółgłoskami dźwięcznymi w sylabach zamkniętych: albertus jan mego czloweka y wodl gy II 1742 t. j. jqt; szaganl 5055; poprziszankl 2215.

Przez a: czadacz 3997;

poprzisacz II 1265; mal w tey roley szito wszacz II 1368; szacz II 500 (żóć);

poczatkem II 1458;

poczaw, pugaw II 2140 (pojqv); non odyal II 4619; poprzisagl II 3867; receptit wzal 1145.

Przez e: predam vulgariter chesza II 2246.

§ 32. Stsl. a, pols. ję w sufiksach.

W sufiksie -et przed suf. -ko.

Przez ó: celótkonem II 4275; czelótko II 667; jagnótheo 2578; jagnóthconis 365, 402; janótko 72; stanótko II 2550; wawrzótheo II 2653.

Przez o: jagnotko II 4153; jagnotkouice 3579; stanotkonem II 2732.

Przez an: czelantconem 3529; jagnanthki II 1725, 3198; jagnanthco 1962; wawrzanko II 2043.

Przez a: jagnatki II 312; jagnadki 4838; stanatko II 2276; stannako II 2403; wawrzathco II 2534; wawrzatko II 2168; wawratheo II 2193.

W sufiksie -ęć przez ó: Nicolaus zagócz II 919.

W sufiksie particip. praes. activi: przez an: grzmacza 1333, II 2909, II 3139 грѣмашти; przez a: grzmacza II 2781.

W sufiksie przyswojonym z niem. -ing przez ó: pyenyódze 4450, penócze II 684; penódze II 116, II 1148, II 1579, II 4635.

§ 33. Stsl. a, og. pol. q w tematach.

Oznaczono przez ó:

W słowach przed suf. -i: szastópil gest II 734; poróbyl II 189; w obróbyenu graszky 4631.

W rzeczownikach przed suf. -ka: trócek 4125; tróпки II 828; szósek gener rinkonisse fideiussor 4125; póczkonem 4673; orótkowieze II 720, teraz orótki; sódek II 2680.

Przed sufiksem -ba: furticiny vulg. chózbi II 2506; chószbó II 112; chószebnó srzeczó II 1940, 1506; chószebnó srzeczó II 1769.

Przed spółgłoskami dźwięcznymi w sylabach zamkniętych: staszco wósz 100, 434; dób II 540; mósz II 2073.

W następujących wyrazach: bók II 205; jaskonem dictum bóe 4150, II 925; hereditat. dictam bóecino II 3656; in ungulis vulg. w kóczach II 3359; od sódu II 456; do sódu II 616; sódone 3690; lóki II 2680; tenet lóko II 810; lóki II 280, II 673, II 750; lóczce II 370; stanislaum dictum slóka II 2979; wószosze

II 1049, II 1464; wóssose II 941 *teraz* vósoše (wasosze); gródy II 993 *teraz* gródy; wócgłczeno 13 *teraz* wóglčev (wągłczew); dóbroua II 24; dóbrowka II 2075; de póthoua II 4987; pro pótnowo II 4987, *teraz* pótńov, pótnowo; sógrodz 3510, 3702, II 2057; chorószci 1807; choróssse 2106; pan chorószce II 1516.

Przez ɸn: aduersus sǫnckam II 2075 (*sic*, pro sǫka); ministerialis chorószce 2152, 2155, 2159.

Przez -ɸm: dǫmbrówka 3832.

Przez o: choszebnǫ szreczǫ II 1498, II 1499, II 1029; cho sebnǫ rzeczą II 185; de gosorowo II 3700; secundus gosic II 294; johannes osodowicz II 3908.

Oznaczono *przez* om: debet hereditate postompicz 2910.

Przez um: golumb II 1506.

Przez un: parundzicze 48, *teraz* parǫdzice (parǫdzice).

Przez u: susserz 951.

Przez an w słowie *przed* suf. -i: odsandzili 1315.

W rzeczownikach *przed* suf. -ɸkɸ: banczkoni II 1648; sandek II 2317; sandeo II 2869; sandkone II 3896; szrandek II 2089 (*sic*); ganssco 2469.

Przed spółgłoskami dźwięcznymi w sylabach zamkniętych: staskone wansz II 4043; bland 773, 2663, 3246, II 2148; sand 132, 180 a, II 4361; pro modio vulg. spand tritici II 1722, *stsl.* снандъ.

W następujących wyrazach: choranze 2073; chorzanzy II 3186; danbrowka II 2089; gansorowo II 3896; lanka II 88; lanki I 2, II 4192; w lancach II 1053; lanki II 1522; pantnowo 3852; panthnowo 3511; pantnowski II 3926; wanglezewo 562, 1528, II 4158, *teraz* Vǫglčev (Wągłczew).

Przez am: de dambe 1900, II 4030, II 5050; poddambe 2934; dambrowo II 3853; dambrowka 4333, II 4376; dambrowca 246, 890; dambrowski 1949, II 4338; dambska II 3900, *dziś* dębski obok dǫbski; dampconicz 2858; samgrodz 2860.

Przez a: dabrowski 35; na twich lacach II 1005; wagroda 3388.

§ 34. *Starost.* ɸ, *polskie* ɸ w sufiksach.

Oznaczono *przez* ɸ. W sufiksie -ɸd: dotyǫth II 1915.

W wyrazach: trinǫd II 2504; wasǫgy 4632, *niem.* fassung.

W *particip. praes. act.*: *Przez* an: gednancze II 423; gednanczi II 448; gennanczi II 448. *Przez* a: gednacze II 817, II 423.

§ 35. *Stsl.* ɸ, *pols.* ɸ w końcówkach.

Sg. accus. substant. fem. na -ijǫ, z nom. na -ǫ, -i: *przez* ɸ: aggerem perfossatum vulg. przecopanǫ grobyǫ II 3393; panǫ helina wipuscil II 1165; przedal sukńǫ II 1943; bachorzǫ 26; pooral rolǫ 3915, II 1520, II 2680, *stsl.* ралла; na rǫkoymiǫ II 464.

Accus. sing. zaimków jǫ, ja, je; mǫj, a, e; svǫj, a, e, *fem.*: *Przez* ɸ: gǫ zayǫla 10; o gǫsmi vinǫ dage II 568; bich gǫ zao-ral II 4532; o yǫsz (rolǫ) vevednal II 1516; pooral yǫ II II 1703; ǫsz sibi on cupil II 1337; es yǫ sobye tenere II 3472; na mǫ rolo II 4532; w mǫ dziedzino 3931, II 1703; to pooral szwe II 1520.

Sg. accus. fem. adject. deklin. złoż.:

Przez ɸ: o ethorǫ semitam 564; pod drugǫ grziynǫ II 688; w komoszynǫ dzyedzinǫ II 1915; dal crwawǫ ranǫ II 72 a; tǫ kravǫ ranǫ II 654; unum vulnus lividum et duos kravǫ II 570; aggerem perfossatum vulg. przecopanǫ grobyǫ II 3393; mansit culpam wsteczńǫ II 812; lapsus est culpam wsteczńǫ II 658; tunicam panskǫ oprawonǫ II 537; panskǫ tunicam II 534; partem hereditatis vulg. plaszekowskǫ II 3360; o szinǫ ranǫ II 1026; mimo vikupyonǫ wlokǫ II 1522; a sobem wsǫl treczǫ II 848; sederent semper aput eum ve kmeczǫ 983; na ynszǫ dzyedzinǫ II 1945.

Przez a: pugaw rola II 4532.

Przez a: pugaw rola II 2140; cu tey czǫszczy yasz trzima II 1125.

Sg. instr. substantiv. fem.

Przez ɸ: rǫkǫ II 567; silǫ 54, 4158, II 545, II 2615; sweyo braczǫ 2085; cum nudis defendi culis bronǫ 910; potwarzǫ II 479; dawnoszczǫ 4264, 4327, 4376, II 604; pyczscǫ II 1109 (pięściǫ); rzeczǫ 5042, II 185, II 355; II 692, II 1029, II 1656; szreczǫ II 1498, II 1499, II 1940, II 1947, II 1989; moczǫ 4158, II 349, II 2615; mocǫ II 545.

Przez o: rzeczo II 3490, II 4027; mozo 54; pot wino II 3535; sza iego szmouo II 1136.

Sg. instr. zaimków.

Przez ó: nad sobó 165. Przez o: swego braczó 2085 (svojó braćó).

Sg. instr. adject. fem. deklinacyi złożonej. Przez ó: pospolitó rókó II 567; chószebnó rzeczó II 692, II 1029, II 1056; choszebnó szrzczó II 1498, II 1499, II 1940, II 1947; chózebnó szrzczó II 1769; chózyebnó szrzczó II 1989; chosebnó rzeczó II 185; newydomó rzeczó 5042. Przez o: chózemno rzeczo II 3490.

3. plur. praes. przez ó: dirszó II 1955; dayó II 1579; vinsnali só II 834; y o to só mi róczili II 672.

§ 36. *Przegląd znaków wyrażających samogłoski nosowe.*

Stsl. a, pols. je.

W tematach wyrażają znaki: ó, ón, on, o, an, am, a, en, em, e.

W sufiksach znaki: ó, o, an, a, e.

W końcówkach znaki: ó, a, e.

Stsl. a, polskie e.

W tematach wyrażają znaki: ó, o, an, am, en, em, om, um, aó, a, e.

W sufiksach znaki: ó, on, o, an, e.

W końcówkach:

W sg. acc. fem. subst. z tematem na ā, znaki: ó, o, a, e.

Sg. accus. subst. fem. z tematem na -ja znak -e.

Sg. acc. adject. fem. podług dekl. rzeczownikowej znak o.

Sg. acc. zaimków fem. znak ó.

1 sg. praes. znak ó.

Stsl. a, polskie ję.

W tematach znaki: ó, on, om, o, an, a, e.

W sufiksach znaki: ó, o, an, a.

Stsl. a, pol. q:

W tematach wyrażają znaki: ó, an, am, a.

W sufiksach znaki: ó, an, a.

W końcówkach:

Sg. accus. subst. fem. na -ija; z nom. ā i wyrażają znaki: ó, o, a.

Sg. acc. zaimka ji, ja, je, fem. znaki: ó, a.

Sg. acc. fem. adject. podług deklinacyi złożonej znak ó.

Sg. instr. substantiv. fem. znaki ó, o.

Sg. instr. pronom. znaki: ó, o.

Sg. instr. adject. fem. podług dekl. złoż. znaki ó, o.

3 plur. praesent. znak ó.

Z powyższego przeglądu znaków, służących do wyrażania samogłosek nosowych, okazuje się:

1) *Samogłoski stsl. a, pol. je, stsl. a, pol. e w tematach i sufiksach wyrażane są przez wszelkie możliwe kombinacje znaków; znaki wszakże ó i an, am, przeważają.*

2) *Do oznaczania stsl. a, pol. e w końcówkach służy prawie wyłącznie znak ó lub o, który to ostatni jest tylko modyfikacją pierwszego.*

3) *W końcówkach nigdy nie występują grupy znaków am, an.*

4) *Na oznaczenie samogłoski nosowej ścieśnionej (nowopolskie q) brak zupełny znaku e, przeważają zaś znaki ó, o.*

Godna uwagi, że niekiedy znak ó użyty został na oznaczenie samogłoski czystej. Okoliczność ta może służyć za wskazówkę, do jakich samogłosek czystych zbliżało się wymawianie samogłosek nosowych, takimże znakiem wyrażanych.

*Znakiem ó wyrażono następujące samogłoski czyste: á: quod voyskó vulgariter vaca nezagóta johanni, ale gó pani powoy zagóla 10; non receptit ymyenó jacubowa II 1947; wózól dzye-
czy II 1646; u: in tuo indagine id est w gayó II 271; o: rókoiemstwó II 371; casubówski 3499; e: ad recognitionem vulg. powóczy 2159, t. j. po vesteči zamiast po vsteči.*

§ 37. *Samogłoski nosowe pochodne.*

Z grupy an powstała samogłoska nosowa, oznaczona przez ó: lexszóder II 2709 (alexander).

Z grupy em powstała samogłoska: oznaczona przez ó: nollo respondere quod estis przitóscze II 584 (při tem sće).

Grupę em wyrażono przez en w wyrazie rókoiemstwa II 425 zamiast rękoiemstwa.

Z samogłosek czystych powstały samogłoski nosowe w wyrazach ugendnaly 4397 zamiast ujednali; lansotum (lasota) II 3497.

II. O spółgłoskach.

O spółgłoskach gardłowych.

§ 38. O spółgłosce k.

Braku poczucia różnicy między dźwięcznymi i bezdźwięcznymi dowodzi sposób pisania: ustal rogy 2118, obok zwykłego roki; legszander II 4192.

k zachowało się w wyrazie jakim 708, z greko-łac. joachim, a to z: ἐλιζαβή, Eliacim.

§ 39. O spółgłosce g.

Ślady wymawiania spółgłoski g na końcu wyrazów jak k widoczne są w oznaczeniu tego dźwięku przez k: posak II 173.

g zachowało się w wyrazach: noghecz 1500; johanni noghecz 2526; nagzecz II 832; w nowszym języku paznokeć.

Uwaga. Znak g w pisowni średniowiecznej służył do oznaczania spółgłoski j, a to z przyczyny, że łacińskie g wymawiano jak j. Stąd spółgłoskę g oznaczono w powyższych przykładach przez gh: noghecz. Innym sposobem wyróżnienia dźwięku g od j jest oznaczenie przez gd: falcones vulg. rarogdy II 3154.

Polskie g w wyrazach zlatynizowanych brzmiało jak j, co wskazuje pisownia przez i: dadziboius II 4329; polska forma dadzibog.

Ślad asybilacji spółgłoski g na gź przed e, odpowiadające stsl. ѣ widoczny w pisowni przez gz: nagzecz II 832, por. ogzen Zabytek dawnej mowy polskiej Działyńskiego 22.

W wyrazie grabya de pomorzany 3774 zachowało się pierwotne g z niem. graf; obok późniejszego hraba, przyswojonego z czeskiego.

Niemieckie g zmieniło się na ch na końcu wyrazu lehnzug: lanczucha II 3326.

g znika:

Z grupy gn: janótko 72 obok jagnóthco 2578; jagnóthconis 365, 402; jagnanthki 3198, II 1725; jagnanthco 1962; jagnotko II 4153; jagnotkouice 3579; jaguatki II 312; jagnadki 4838.

Z grupy gd zamiast kd: kedi II 467 a, II 430; tedi II 169, obok kegdi II 120.

Z grupy gvr, gbr zamiast gfr: zewrzdowa 4305; sibrzidus II 3908; z niem. siegfried.

zg przed i w sufiksie słowotwórczym -ic zmiękcza się na ždž: rozždžice 3741 od wyrazu różga.

Z gja powstało dza, czeskie z, w wyrazie čodzac, czeskie tázati: agravare hoc est vulg. čodzacz II 289. Pisownia przez d jest niedokładna: czandacz 3860; czadacz 3997; čodacz II 120 na čodanye 4519.

zgè zmiękcza się na zdžè: lomaszdze II 2336.

§ 40. Pierwotne ch zachowało się w wyrazie chrostno 3096 teraz Krošno.

k zamiast pierwotnego ch: krzanstek II 2409; cróstouo 105, 564; cróstowo 4117 obok chróstouo 408.

Prasłowiańskie s w wielu razach w językach słowiańskich zamienione zostało przez ch. W języku ksiąg Łęczyckich zachowały się ślady pierwotnego s: odansouicze 3284; osrzisouicze II 4410, II 4411; michael dusotha 3405; obok odanchouo 3264; ossrzychowski II 3848. Godna uwagi pisownia: tis dzieci praiu dom y sedlisko po gis oczczu II 84, zamiast tych, jich.

Błędem pisarza jest slaczicem 4106 zamiast slachcicem.

ch zjawiało się przed f: rachphal II 3609 z raphael.

§ 41. O spółgłosce h.

h powstało z j w wyrazie przyswojonym: hanus 1886 (joannes).

O przemianie h na j vide § 42.

O spółgłosce h przed samogłoską e na początku wyrazów vide § 5.

O spółgłosce h przed a na początku wyrazów przyswojonych vide § 17.

O spółgłosce h przed o na początku wyrazów vide § 10.

O spółgłosce h przed u na początku wyrazów vide § 21.

O zniknięciu spółgłoski h na początku wyrazów przed samogłoską e vide § 5.

O zniknięciu h przed i na początku wyrazów vide § 20.

O zniknięciu h przed o na początku wyrazów vide § 10.

§ 42. O spółgłosce podniebiennój j.

j nie wymawiano w środku wyrazów: jacom II 85, II 116; anim cazul placzie II 85 obok zagól gesm 2111; ezez II 616; jeż- jeś; umneszil 1996; woczech II 2524, II 2653; voczechi II 2653; woczechowicze II 1232; woczechowicze II 1572; woczechouicze 4810; wociszic 4102 (vojéech); jacussius scubeco 3402; seubeconem 3171; szareco 2986 obok scubeyco 3031; scubeyconem 3146; szareyco 3025; alesme vignal II 2605, t. j. aleśm je, jest niedokładna pisownia.

Z ji powstało j: nerozeymouala 1322 (nie rozejmowała = nie roze-jimowała).

Łac. gi brzmiało ji w wyrazie privilegium; po zniknięciu końcówki um, zostaje j: prziviley II 4637.

j zjawia się na końcu: oczyczecz niczszey ne ma II 1520; tenetur nestaney 753 zwykle nęstańe. W przyswojonych: Micolaj II 1458; Micolay 2080, 2085; Andrzej II 72; Maczey 3846. j ma znaczenie etymologiczne.

j powstało z dysymilacji: ogroycza stephanus II 3797 (ogrodźca, ogroćca, ogrojca).

j zachowało się w wyrazie: de woyborzs II 2711, obok form asymilowanych de wolborz II 2206, II 2278.

j na końcu jest bezdźwięczne, jak wskazuje pisownia wyrazu: slodzeych II 3853.

W wyrazach przyswojonych h zmienia się na j: jadwiga II 2627, obok hedwiga II 2114. Porównaj: jaktoróv (hector); jeřmanóv, jırmanóv (herman); jugoóvice (hugo).

O spółgłosce j przed samogłoską a na początku wyrazów przyswojonych vide § 17.

O j przed i na początku wyrazów vide § 20.

Onieoznaczeniu j przed samogłoską na początku wyrazów vide § 5, j oznaczono przez h § 5.

O przemianie łac. h na j vide § 41.

O spółgłoskach językowo-podniebiennych.

§ 43. O spółgłosce ś.

Stsł. s odpowiada ś: clemens szady 4832, stsł. сѣдѣ, por. śady vól (siwy).

Stsł. ś, pol. ś: ot surz II 4217, stsł. шорра, шоррь, шорринъ, w języku polskim XVI w. szurzy (frater uxoris).

ś nie masz jeszcze w wyrazie pčola: ne vidral pezol 3880; peczoli 3884, stsł. пецел.

ś powstało z łac. s: marcusch II 3547. Porównaj nazwę miasteczka markuszów w Lubelskiem.

z grupy st w wyrazach przyswojonych powstało śč: z eustachius: obok jawstacio 1700, najczęściej: jawszczachouice 2688; jaszczachouice 3506; jafszczachouice 4885; jaszczehowski 2975; jaszczk II 1319; proboszczouice 2116.

ś znika z grupy śč: jawzczachone 3148; jawzczonis 3008.

śč powstało z grupy sk w wyrazie jaszczolthonis II 152 (askold).

W wyrazie staczkonis II 2788 cz zamiast sz jest omyłką pisarza.

ś w grupie śsk = śćck zachowało się w wyrazach: comaszsk 2357, porównaj nazwy wsi: komaśyn, komaśyce, komaśóvka; rogaszski 886, porównaj nazwę wsi rogaśyn.

§ 44. O spółgłosce ż.

Spółgłoska ż bardzo często wyrażona jest:

Przez zz: zzuk 4720, 4723, 4855, 4857, 4828; zzukone 4827; zzukonis 4828; zzabice 4465; cóntra zzigra 4472; zzelgoszcza 4838; zzywe 4005; zzirochow 5007; zzelazna 4642; zzakouice 4830.

Przez sz: szakowicze II 595; szacovicze II 158; kranseleuice 2991; blaszegevicz II 1266; poszescza 4010.

Przez z: potrek zidowo 2811; zacouice 4183; zacovice II 414.

Przez s: y o to sō mi rōczili esmy meli wsdacz II 672 (jeżmy).

Przez sc: esces II 848 (jeżeś).

Przez ż: iż mu pierwey rani dal II 646.

Sposób wyrażania tej spółgłoski przez zz, sz, sc, acz nie wszędzie zastosowany, dowodzi, że starano się dźwięk ten wyróżnić od z zębowego, że to był dźwięk językowo podniebienny, jak w dzisiejszym języku ogólnym i prawie wszystkich słowiańskich, nie zaś podług wymowy mazurskiej, gdzie brzmi jak zębowe z.

Ż w przyswojonych powstało:

1) z dj = gr. łac. di: zzakouice 4830; szakowicze II 595; szacovicze II 158; zacouice 4183; zacovice II 414 (diaconus), dziś żakoóvice.

2) z gr. łac. j: zidouo 2811.

3) z gr. łac. si: blaszegevicz.

ż przed c asymiluje się na ś: poszesca 4010; pożeśca = pożeżca = po-żegńca.

§ 45. O spółgłosce č.

Spółgłoska č, powstała z c, k przed ł w grupach čsk, čstv zachowała się: borzewiczski 2583, II 3681; gambiczski 2666, 3694; charbiczski II 3609; parziczski 2012; smoliczski 2393, 5111; vosniczski II 4205; szabiczski 370; ponoczski 4807; cobylecwski II 1999; slopczsko 3540, 3541; swadeczstwa 969; szwadeczstua 1763, obok gambiski II 4360.

Podobnież w grupie čst: przeczslaw II 2665; przeczslaus 4611; preczslauum 2171; preczslaus 4642; preczslaus 4849; meczslaus 4648, obok przeslaum 4611.

W grupie śčn = skan: leszczno 4314; de leszczno II 3893; de leszczno II 4606.

št zamiast śč: quod non postual ancas II 495 (poščwał).

§ 46. O spółgłosce r, ř, ř.

Spółgłoska r przed samogłoskami miękkącymi w najdawniejszej epoce języka polskiego ulegała zmiękczeniu, tak zwanemu przez gramatyków, nieprzechodniemu na ř, tj. rj. W późniejszej epoce ta zmięczona spółgłoska uległa asybilacji na ř, tj. r^{izz}... W piśmowni naszych zabytków mamy ślady jednego i drugiego wymawiania. I tak ř (rj) oznaczono przez r przed samogłoskami.

Przed samogłoską i: pribigneus 4851; pribigneo 3479; prybek II 2307; prybkonem II 2344; de prykuthi II 2096; pribislaum 3250; pribislaus 4547, II 293; pritem II 72 a, II 85; borislaus de borono II 27; contra borislaum II 2221; borislaio II 1756, II 2149; gribovo II 160, II 274, II 1001; dobrinen; 2651; grjmcowa cum liberis II 2111; johannes paricski II 4154; sczedrik II 364; sczedrich II 503; de wawryczenicze II 2439; de awwriczewice II 2236; priczwalowa II 2596; indrich II 46; andrich II 21; hinricus II 66; crisz II 2633; kriszonovo II 919; katerine II 1148; pariczsky II 3944; adam pariczski II 4034.

Przed samogłoską e = e, ê, ɛ: predbor II 3639; predborius II 4282; predborium II 3594; predborij II 3594; predvoy II 4011; predvoy II 4330; predpelk II 3922; premil 4062; in octava pasce vulgariter przewody 4096; de previsko II 154; preczslauum 1331, 2171; preczslaus 4365, II 2147, II 4014; preczslaus 4642; prezsak II 3916; prech II 2402; prechna II 2527; streslaus II 925; Streczlaus II 427; streschko II 1676; stresko II 1677; Streczka II 4543; strechna 2981; trewoska II 4118; treborius II 22; balobregy II 2438; dnm bresziasky II 1000; erga orescum II 925; advocati brestensis II 4335; cresino 4055, 4073, II 4273, II 4984; cressino II 72 a; czresino II 195; crez II 3623; kreslaus II 858; creslauna 1004; creszewski II 1294; drevoszevicze II 132, dreuozeuice 4061; sicut clemens non recepit mihi pecuniam de pera furtine neque persipauit srebe 4121; pro sexdecem coretis hospu II 3304; gregor II 3904.

Przed samogłoską a = ê: pyran II 2121, II 2169; pranouice 3644, II 2193; pranowieze II 3437; trasconem II 3902; de stralkowo II 4236.

Przed samogłoskami e, o = stł. a: wawrathko II 2193; de chranstouo 3409; chróstouo 408; cróstowo 4117; crostouo 105, 564.

O ř w grupie -iř, -eř = stł. rɛ przed spółgłoską, patrz § 9.

W formach łacińskich wyrazów potvárać, potvâr: in pothwaria II 3859; ad expurgandum potwariam II 3859; sed in hoc me pothwariat II 4046; in illo me potwariat II 4208; potwariauit II 4250.

ř oznaczono przez rz: przed samogłoską i: przy tem II 793; przy tim II 1854; przybislaus 3084; przybek II 2499; grzibowo 672; grzivno II 688; sza pol grzivni II 692; grzivny II 1034; starzini 673, 4296; borzyslaus II 1222; borzislao II 1758; podgorzice 4622; osszichowski II 3848; oszisonicze II 4410, II 4411; indrzych II 2996; dzetrzichonice 2654; crzisonem II 4861; crzisz II 122; pelgrzimus 4289; gawrzial II 4562; gawrzialem II 4465; pyelgrzim 4290; pelgrzim 4290; spichrzy II 2612; prziviley II 4637.

W wyrazie: dnam victorziom II 4010 występuje ř, podczas gdy w ogólnym języku jest r: viktoryjá. Porównaj nazwę wsi w Opatowskim: świętomarz (święta Maryja).

Przed samogłoską e = stsl. e, ê: przedborius 4083; przeczslav II 414; przeczslaw II 2665; przeczslans II 2115; przeprosil 779; mrzeszô II 449 (мрѣша); strzecze II 4543; trzeblewo II 4204; mirzeievo II 1006, 4888; krzeszko II 2665; crzessewo II 4057; drzewey II 368; szrzebrzna II 4888; quod argenteam szzebnice non dedit 1089; srzebe 2889; duos mansos vulg. szrzebe II 1993; puzillis vulg. dicendo zrzebata II 4342; equum szzebecz II 3862; pro equo vulg. szzebecz II 3981; szrzebcza 3518; szzebcza II 4806; szzebcze 3603; rzemyk II 2343; andrzey 2076, II 72; ondrzey II 118; ondrzeya II 118, II 2619; andrzeya II 371; wawrzecziucze II 2224.

Przed samogłoską 'a = ja, ê: cum tworziano II 3715; dna slawomirza 2325; przanouicze II 3438; krzan 4787.

Przed -ju: albertus de brzuszicza II 4581.

Przed o = e: srzonowego 744 stsl. срѣнъ; mirzon 2850, 4936.

Przed q, q = a: jastrzembez II 4483; de crzanczeski 2863; przandzowski II 4208; dierzanszna II 4521; dierzôszewski II 4524; de szcerzôzna II 3567; chrzansthek II 2449; krzansthek II 2409; rzandek II 2383.

Przed spółgłoskami zmiękczoymi ř oznaczono przez rz: de serzniki II 4341; carzniczski II 3524; de szrzebrzna II 4888 (sřebřna).

O ř w grupie -iř, -eř = prasłow. řr, stsl. -rъ patrz § 9.

Niekiedy ř zamiast r oznaczono przez rz przed samogłoskami twardymi: racziborzouicze II 2019 obok racziborouicze II 2022; chorzanzy II 3186 (chorôzy); vel regis kaszřô vel maiori re II 744, błędnie odczytano zamiast kazniô (rozkazem).

Grupa rj w tematach rzeczownych, utworzonych za pomocą sufiksów ja, jъ, lub w przyswojonych, podług analogii tematów na jъ przystosowanych, brzmi ř, jak dowodzi oznaczanie tego dźwięku przez rz, rs, rzs, rzs, sz, s: nikel nimerz II 4680; de nesnirz II 4418; nicolaum pacerz 2097 (pater); walczerz 889 (walter); tuszers II 239; krston II 3903; de zacharzs II 3276 (zacharias); walczerzsz II 151; de nesniesz II 4418; testis iskos II 556.

Oznaczanie przez sz, z, s, a nawet przez cz, wskazuje, że już w owym wieku mała była w tych okolicach różnica między wymawianiem ř a š, ž: dna slawomisza 2576; zacszewo 2572; de nesniesz II 4418; de stazini 4102, 4103; dns nemeza 4030; thu-

zinowo 4119; indzichouicz 3906; wepski 2977; testis piskos II 556; jasko czczonouicz II 3514.

r, ř nie wymawiano w wyrazach: bernath II 4809; bernatonis II 9; bernacice 3815 (bernhardus); heredes de vepki 4025 (řepřki); olbek II 2068; olbeg II 3266 (olberk); szzebnice 1089 (argenteam) obok szrzebrzna II 488.

Z dwu r, w dwu po sobie następujących sylabach, pierwsze zmienia się na l w wyrazach przyswojonych: malgreta 482; pelgrimus II 872; pyelgrzim 4290; pelgrzim 4290; pelgrzimum 4809; pelgrzimum 3289; w formie łacińskiej zachowały się oba r: peregrino II 720.

Grupa nr upodabnia się na rr: herrici 4304, 4547; herricus 4374 = henricus.

Grupa rn upodabnia się na rr: Berrardus II (Bernhardus).

§ 47. O spółgłosce l.

Ślad zmiękczenia spółgłoski l przez y widoczny jest w wyrazie szelyenyewo 4651.

Grecko-łacińskie l zmieniło się na ł, a następnie na v: laurency de wawriczewice II 2140; wawrzatko II 2168 (laurentius).

O spółgłoskach zębowych.

§ 48. O spółgłosce ł.

ł wyrażono kilka razy przez ll: stalla 1322; nestallesz 1318 obok stasko gardlo II 4027.

Czy wyrazy: placzie II 85; neprzirancził 1730 przez ł tak są napisane w oryginale, jak wydrukowano, trudno rozstrzygnąć. ł ginie:

1) W środku wyrazów: wodzimirus 4106; de osze II 2270; nichoth 983 (bis) obok nicholt II 970; niholt II 990; nicholt II 781.

2) Na końcu wyrazów: a) po spółgłoskach: iakom bencovi ne spass II 376; stanislaus non widar 3812; ukrad II 1029; non recesit ne uczeq II 3913; b) po samogłosce nosowej q: czelôthko zayô iumentum 4577; in suo tritico pepulit zayô II 4569; testis utknô sô tribus vicibus II 164; zamiast zajôł, utknôł.

I w wyrazie: chlocholono 3106 jest błędem pisarza, podobnie de gowicz 4086, zamiast łowicz.

§ 49. O spółgłosce n, Ń.

Trudno wyjaśnić n w wyrazie cno zamiast co: a czibi sō tobe dostalo czno, to sō tobe dostalo II 3188; czno yest rōczil II 3406.

Ń wyrażono przez n lub przez ni: pelca do koncze vel konicze II 2873, dziś wieś nazywa się koniec.

Ń oznaczono przez ny: nyesczori 4635; pyenyōdze 4450, i w wielu innych miejscach: nyebrowo II 2433, obok nebrowo II 2428.

Ń znika w wyrazie: kaymirus procurator de pabyauice 4342, obok kanymirus, procurator de pabyanice 4340.

jansconem 2786 zamiast jasconem (jaśko) jest błędem pisarza.

§ 50. O spółgłosce t' (ć).

Spółgłoska t przed samogłoskami miękczącymi: e (e, ê, ĩ) a (ê), i, ę (stł. a) w najdawniejszej epoce języka polskiego miękczyła się na t'. Ślady tego zmiękczenia zachowały się w następujących przykładach:

Przed i: de slawantino II 5039; pro chotimiro II 4814; chotimiro II 4886; chotimirum II 4885; rosticzski II 3560; stiborius II 1891; stiborio II 1921; vlostiborius II 820; vlostibory II 1733; mstignei 1927; mstignewum II 4245; dę gostinky II 3023; de rebus rzeczy nastinich II 4128.

Przed e = ĩ (i): thyescz socerum II 1945; od deczcza II 4217; w nowszym języku teść.

Obok tego wymawiania zmiękczenie na ć (tś) widoczne jest w przykładach:

Przed i: chocimir 4083, II 1184; racibor 1636; mscigneus 1642; mscigneum 1927, II 4254; flasciborio II 1475; raczibor II 1999; bolesczina II 2117; dzedzi II 1367 (czytaj dźeći).

Przed e: czecorka II 4205.

Przed e = stł. h: czescz (ćeść, teraz teść) II 672; dedzōdzem II 4543 (d'ecęcem).

Przed e (h): w slachcze II 2413; woydzechonem II 3874 (vojécch).

Przed o = stł. e: czecorka II 4205; nyesczori 4635.

Przed ę, q (a): dedzōdzem II 4543 (d'ecęcem); czanczacz 3994; czōdzacz II 289.

Na końcu sylab i wyrazów przed h, które znikło w epoce przedhistorycznej: maczconi II 2434; thyescz II 1945; czescz II 672 (ćeść, teść).

W infinitiwie: przyachacz II 4635; wimerzicz 1030.

Podobnie w wyrazach przyswojonych przed i, e: marcin II 371; macegevi II 646; nicolaum pacerz 2097; maczey 3846; non recepi pacerzi II 4786

Niemieckie walter pisano jak następuje: walcerz 2009, 3615, 4842; walczorz 889, 991; walczrs II 2949; walczrys II 3254; walczreszronem II 2915; pisownia przez crz wskazywałaby, że wyraz ten brzmiał walčeř.

Gr.-łac. stephanus wymawiano šcepan: szcepana II 2619; szcepan owa II 4531; szcepanowi II 2753, a to pod wpływem błędnego poczucia wspólności pochodzenia tego wyrazu z rodzimym šcep.

t zachowało się w wyrazach: chrostno 3096, później krośno; hystpicza 4773; istbicza II 941, później izbica.

Spółgłoska ć, pierwotna t' w grupach zachowała się: boguczski 3617; strzegoczski 3618; zelgoczski II 3482 (bogut'sk, stręgot'sk, żelgot'sk).

Z pierwotnego gostislav powstało gostsláv obok goćsláv: gothslavicz II 1679 i goczslaus 4611.

t zachowało się w grupie st'ć: gostczyn 4535; de gostczino II 4344.

ć w grupie ćc powstałe z t' i d' zachowało się w wyrazach oczcza II 2640; oczczu II 84; radzca 1900 (czytaj raćca); chleboyeczcza 3613; cleboyeczcza 2096 obok odcziszń II 652 (otćiznq) i s ocziszni de paterno II 3166.

ć zniknęło z grupy rěsk; powirski 4641 zamiast pōvirěski.

d powstałe wskutek asymilacji z t zachowało się w wyrazie: ludbranski 3452, II 4205, z niemieckiego luitprand, obok późniejszego lubrański.

t zniknęło w wyrazach: slup II 667, slopsko, stł. стлпъ.

W wyrazach: panadzeszeza II 822; porkowo 4785; stanako II 2403; osedl 793, pisarz opuścił t przez nieuwagę.

Grupa tp asymiluje się do następnego r i zmienia się na brzmiące db w wyrazie ludbrański 3452, II 4205, z niemieckiego luitprand.

t przed r asymiluje się na d: thomek dedit coldram post suam sororem; z włoskiego coltre.

§ 51. O spółgłosce d, d' (dź).

Ślady zmiękczenia d na d' przed samogłoskami miękczącymi: e, (o), ê, e = stsl. ѣ, i, е, zachowały się:

Przed i: włodimir II 1452; włodimirus 371 a, 1925; włodimirus II 4197; włodiczka II 2619; dirszó II 1955.

Przed e: swandenez 1126, porówn. nazwę wsi Swędzieniejewice.

Przed e = ѣ: dyedzinó II 1945; dedzódzem II 4543 (d'e-ćećem).

Na końcu wyrazu po zniknięciu ѣ goszd II 4566.

Przykłady zmiękczenia d na dź:

przed i: dyedzinó II 1945; dzyedziny II 1955; budziwoy 3506; włodzimiro II 3607, II 4277; dziuisz II 59 (Dionysos); goszdzik II 1574; dzirzbantowo II 4232; dzirbicze II 4276;

przed e: pancznadzesz 2283; swandzeuicz 1125;

przed e = ѣ: dzyedziny II 1955;

przed i = ѣ: ista cum sezila II 4119; et ipsum consumpsit scil II 3821; sicut ego nesszil II 801 (zdził, zdziła, stsl. съдѣти).

W przyswojonych: dzetrich II 2475, II 2265, II 2266; dzetrichouice 2654; drzetrich II 504; z niem. dietrich.

Ślad zmiękczenia d na dź widoczny w pisowni ludzimi 3470.

d zjawia się w grupie spółgłosek nr, nr' dla uniknięcia zbiegu dwu płynnych, skąd powstaje grupa ndr: indrich II 46; indrzych II 2996, II 3016.

W grupie sz: szdzan 1055 (zdżary zamiast szary).

Dźwięczne dł przed k przechodzą na bezdźwięczne tl w wyrazie syotlcowsky II 2433.

d przed sufiksem -tstvo asymiluje się na t lub c: grodstwo 2036 (czytać należy grotstvo); obok powocztwa II 3995 (powocstvo).

t powstałe z d zniknęło: ja tho suaczó 3470 (śtátę); obok poczcachi 2121, teraz nazwa wsi Podczachy (wymawiaj poteczachy).

d znika w wyrazach: pod semadzesanth II 2097 (śedmnádzesqt); podambe 2992 (poddąbé).

t powstałe z d znika z grupy stk: goskovicz II 141; goszg, gosg II 1163; gozk II 1030; gostk (gozdek).

d przed n asymiluje się na n: gennanczi II 448.

§ 52. O spółgłosce s, ś.

Ślady pierwotnego brzmienia przyimka s stsl. съ (cum) przed dźwięcznymi widoczne są w wyrazach: habui smowó II 684; smowó II 4635; swimisle 1545; schmowil szó II 4739; sicut ego tibi sespasi twego szita II 459.

s znika w grupach sk: krzinky 5020 obok skrzinky; sc: de czenawy II 3019; cczinawi II 2353 obok de scenaw II 3018.

Z grupy ss powstaje ś: sibaba II 5050 obok ssibaba.

Spółgłoska s zmiękczona na ś przed e odpowiadającym stsl. ѣ w wyrazie pašeńica: in fluvio pyaszyecznicza II 2901.

ś oznaczono: przez sy: syotlcowsky II 2433; przez szy: in fluvio pyaszyecznicza II 2991; przez ys: goysma II 120 (jeśm já); przez ss: passeca 3242; ossógneus 4602; ossadl II 4197; przez s: paseca 3229; przez sch: jascho II 1664; przez sz: szidora II 4755.

ś znika w wyrazie jeśm: zayólem 867; anim II 85; podalem 767; jacom II 85, II 116; jacom ne uczinil II 1053 obok zagólgesm 2111; szeczi grossi II 1136; sza szecz scoth II 1053 zamiast sześci, sześć są błędami pisarza; podobnie deczeza II 4217 zam. teśca.

Wyraz osmnacze II 5056 czytać należy ośmnáće zamiast ośmnádće, porównaj czeskie jedenáct, dvanáct itd.

ś przed sk -śsk zachowało się w wyrazie zaleszski 4688, porównaj nazwę wsi zaleśe.

Z grupy śś z čst' čś ginie: czibor II 2209; cziborius II 2813, czytaj čibor zamiast čśčibor.

ś ginie w grupie śc: czicziborium 2894.

Zmiękczenie ś przed ý widoczne w pisowni: szwidouis 4126.

Grupa ls powstała z grupy sl: smilzonis II 604.

Grupa spółgłosek śm powstała z mś zamiast mśc: szmichna II 1089, obok mszichnam ibid.

ż zachowało się w grupie źr: oszranovo II 2130 (czytaj oż-
řanovo, teraz ojřanov.

O spółgłoskach wargowgch.

§ 53. O spółgłosce p.

p zjawia się w grupie spółgłosek mpst zamiast mst: nempstam 376, porówn. nazwę wsi niemścice (Niemścice) w obwodzie Stopnickim. Obok rumpna 1696, miczko rumpna 1929, spotyka się rumna 1696 (nazwa osoby).

Ślady zmiękczenia p widoczne są w pisowni przez py: pyenyódze 4450; pyotrkuou 4466; pyotrkwow 4216; pyelgrzim 4290; pyaszycznicza II 2900; obok pelgrzim 4290; penódzi 3893; po penódze II 4635.

§ 54. O spółgłosce b.

Braku dokładnego poczucia różnicy spółgłosek dźwięcznych i bezdźwięcznych dowodzi pisownia p zamiast b w wyrazie všebor: wseporio 2044; wszeporius 2044. Porównaj flasciborio II 1475.

Łacińskie p w wyrazie praepositus w średniogórno niem. uległo zmianie na b; próbest; w tej formie wyraz ten został przyswojony do czeskiego probošt, a stąd przeszedł do polskiego: proboszczonicz 2116.

p w grupie tpr asymiluje się do następującego r na b: ludbranski 3452, II 4205 (luitprand), późniejsze lubrański.

b ulega zwątleniu na j w wyrazie šeje zamiast šebe: esces pobral na seye puscini sza seszcz kop II 848; porównaj třeja zamiast třeba w mowie ludowej w Cieszyńskiem.

b asymiluje się do następującego ř i zmienia się na v: gawrział II 4562; gawrziałum II 4465, (gabriel).

b obok v występuje w wyrazie lebarthowicz II 3960 obok lebart.

Z grupy bn powstało mn: chózemno rzeczco II 3490 obok chósebnó.

W grupie bj w języku nowym zjawia się spółgłoska l' w wyrazie grobla; w języku naszych zabytków znajduje się forma grob'a: aggeres seu groba 1075; aggerem perfossatum vulg. přecopanó grobyó II 3393. Obok b przed i w dzisiejszej nazwie wsi lubin występuje bl: beruoldus de lublino II 4862, obok beruoldus de lubino II 4868; beruoldus lubinski II 4869.

Ślady zmiękczenia b widoczne są w pisowni by: de wirzbye II 2853; golanbyewicz II 1631; byenek II 2431.

§ 55. O spółgłoskach f, v.

Niemieckiemu f odpowiada v: wasógy 4632 (fassung).

Grupa chv zlewa się w f: falimir 3325, 4575; walimir 3478 II 3709; falislaus 2595; ffalislaus II 2653; falisławowey II 1522; falko II 4231; albertus falanczic 3528; falibogius 44.

Z grupy gfr powstało vř, obok bř: zewrzidowa 4305; sibridus II 3908 (z niem. siegfried): villa siegfriedi; w dalszym ciągu błędne poczucie spólności pochodzenia z wyrazami brydota, brydki wywołało zmianę wyrazów tych na zebrydova, zebrydovice, zebrydovski.

Z f powstało p: pelka 4753 (fulco); pabyanice 4340, 4342 (fabian).

§ 56. v powstało z p, przez asymilację do powiewnego s w grupie sp, kaswarzonicz II 2080 (kaspar).

v powstało z l: laurency de wawriczewice II 2140; wawrzatko II 2168, z grecko-łac. laurentius.

v powstało z d w wyrazie wetrych niem. dietrich: wetrzich II 2619; wietrzich II 1493.

v powstało ze samogłoski u w wyrazach przyswojonych: pawlina 3704, 3842, II 2609; pael 3794 łac. paulus; gawłowicz II 2547, 2596; gaulowicz II 2082; gawłowicz II 2499, łac. gaulus; jawstacio 1700; jawszczachouice 2688; jawczconis 3008; jawczachone 3148, z gr.-łac. eustachius.

v powstało z o w wyrazach: ywanicze 208; ywanice 4740; ywansky 212, łac. joannes.

v zostało przyjęte z ruskiego w wyrazie greckiego pochodzenia: vassilo de dóbrowka II 2720; vasilu de idzicouo II 4955; wasil de dambrowka II 3460; per wasilonem II 3098; vasilone II 3437.

v *zjawia się na początku wyrazu przed o*: woczko II 4296.
v *zjawia się między samogłoskami w wyrazie złożonych*: zavisca II 324.

O spółgłosce v przed samogłoską o na początku wyrazów *vide § 10.*

O spółgłosce v z samogłoski u w dwugłosce au i eu *vide § 24.*

v *ginie z grup lvt*: połtori II 2623; vsc: jasczechoski 2975; jaszczachouice 3506; gv: gosciz II 387, II 4529; goscizon ibid goscizonem ibid, gozdz 896, *obok gwoszcz* II 3896, II 3526, II 3555.

Sposób pisania: krawe II 2240; krakvō ranō II 654 *polega na błędzie pisarza.*

v *ginie z grup*: bv: obyessyl II 1854; *obok obvōszal sō* II 803; sv: szōthoslai 4159; santhoslaus 3449, *obok swanthoslaus* ibid.

Že na końcu wyrazów v *wymawiano jak f bezdźwięczne, dowód w pisowni*: sbroslaf 3317.

flasciborio II 1475 *brzmiało vláścibor.*

Ślady zmiękczenia v widoczne są w pisowni wy, vi: pirwyey II 3188; de birzvienna II 4032, *obok pouelenym* II 5009.

v *zachowało się w grupie sv w nazwie wsi*: de sweczehowe II 3251, *teraz wieś ta nazywa się śećechōv. Pierwotną formę śvećechōv zachowały dotąd w języku ludowym wsi w Lubelskiem i Sandomierskiem położone. Nazwa urzędowa święciechōv, która się znajduje w tabeli miast wsi osad Królestwa Polskiego powstała przez błędne poczucie wspólnego pochodzenia z wyrazem święty.*

§ 57. O spółgłosce m.

m *asymiluje się do następującego k i przechodzi na n*: tonkonem II 567 (tomko).

m *zniknęło w grupie dmn*: szethnadzessze II 2224.

m *zmiękcza się przed podniebiennymi śc, jak wskazuje pisownia przez mi, my* miscislaus II 2178, II 2294; miscislawa II 2094; miscislawe II 2147; myscislaus II 2289, *obok mscislaus* II 2179.

Uwaga: *Sposoby pisania stanakto* II 2324, *zamiast stanatko, to jest stańotko*; portkonis 4783, *zamiast potrkonis (potrko)*;

gotowem oto do sōdu powetsci II 616; duas penas vulg. wsestczne poteczne II 1299; *zamiast po wsteczi, wsteczne są błędami pisarza*; lomadzicz 1109 *zamiast lomazdzic jest również błędem pisarza podobnie* przeprawim 4106, *zamiast přezpravim.*

§ 58. Niektóre przykłady przemian głoskowych pod wpływem analogii.

Grupa spółgłosek -sv *obok vš w wyrazach*: sveborium II 462; sveborius II 90; szweborius II 3146; svebor II 2994; sveborz II 3507; zweborium II 3471; zweborowy II 3471; szweborio de wola II 3055, *obok wzebor de wola* II 3056; swrzeborz II 3513; swzebor II 1005; *powstała pod wpływem analogii do zaimka svōj.*

Pod wpływem analogii *przyimków nad, pod, před, jak również ot, przyimek vy w złożeniu ze słowem uległ zmianie na vyt*: ne uitkrat I 692 *t. j. nie vytkradt; porównaj ludowe přetmēnić zamiast přemēnić; vytmēnić zamiast vytmēnić.*

Sylaba -ni *w grecko-lacińskim wyrazie nicolaus zmieniła się na ni pod wpływem analogii wyrazu michael, michał*: mikel 1083, 2167, 2168; micolay 2080, 2085; mikuli 4635; mikula II 4338; micul 679.

szczepana II 2619; szczepanowi II 2753; szczepanowa II 4531 *z stefan powstało pod wpływem analogii wyrazu šcep.*

Przykłady pierwotnej formy przyimka kün z zaimkami są: k neY II 1516, kneysze II 1646, *obok k geysze* II 1520. *Przez analogiją powstałe formy nego, nemu, nej, nim, nō z innymi przyimkami, dziś powszechnie używane, trafiają się i w naszych zabytkach np.*: ot nego II 4806.

Sufiks -ev *po spółgłoskach miękkich w przymiottnikach dzierżawczych.*

Obok przykładów z -ev równie liczne występują już z sufiksem -ov pod wpływem analogii form z poprzedzającą twardą spółgłoską: budzeionicze 4650; budziououicze II 2015; gayouo 3282, 3311; gayowski II 4618; maczeyowey II 1942; micolaowsky II 3482; micoloyowski II 3540; mirzeyowo 2662; drzewoszouice 4621; jacusowa II 167; crzeszouo 2760; crzeszowski 1683; miroszouice 4718; mirosouice II 4392; neglossow 2486; neglossouo 3615; neglosowski 3005; neszowa II 1502; oszrisouicze II 4410; pyothraszowim II 1498; skoszow 4348; slawoszow

4493, 4613; slawosowo II 3651; valiszouice 3317; dna warszowa II 1004; de warshovia II 4042; jaskrzovecz 3902; jambroszowo 1453; de jambrosowo II 3727; jeszow 3124; kaswarzouicz II 2080; koczorzo 2027; conarzowski 3111; conarzowo 2884; de krzow 4843; de krzowo II 3893; rszow 4599; zakrzowski II 4248, 9; de drwalow II 4313; kalow 3397; na krolowskem 3696; trzeblowo II 4204; de vpalowo II 3635; de valowo II 4212; walowski II 4296; kelczowo 3554; morawczouice 4546; morawczouicze II 4562; micolayczouice 3777; oraczowo 3108; sochaczouiensis II 1908; de szczow 3227; mnow II 3958, II 3959; pnow 4611; pnyowsk 4353; pnowsky 4379; zelenouo 2149, 3425; zelenow 4681; zelenowski 697; prandzouo 1890; prandzowski 935; prandzowski II 4208; glupouo 3031; glupyowo 4932; glupyowsky 4430; glupyowskyego II 3491; golobouo 3943.

W późniejszej polszczyźnie przyimek ot, stsl. *отъ*, zmienił się na od, a to pod wpływem analogii przyimków nad, pod, před. W naszych zabytkach zachowała się forma pierwotną: ex alio ot ginego II 3990; ot starosti II 560; ot nego II 4806; ot micolaya II 1034; oth szita othbyl II 1639; otbil II 3871; otegnal oth mey roboti II 4970; prze othwodzone 2073; otmowil II 2785; ne otyóli 3793; otheymouali 3793; ot surz II 4217. W wyrażeniu od deczeza II 4217, to jest ot teśca, w obu wyrazach znak d miał wartość fonetyczną t.

Wyraz jiny (alius), pierwotnie liczebnik, stsl. *ннѣ unus*, zachował formę pierwotną z jednym n. Forma jinny, dziś używana powstała przez analogiją do wyrazów, jak *vinny*, *učnýny* i t. p.

DZIAŁ II. FLEKSYJA.

Deklinacja rzeczowników.

Genetivus singul. Temata na -o mascul.

§ 59. Z końcówką -a: u tego cloueka II 85; pana skarbnikowa II 576; pana brzezinskiego ludzi oseki II 368; do drugiego pane (*sic!*) 3470; sicut sibi policzka non dedit II 2263; jaco gescze roka ne II 4632; ani uszitka yma II 339; ani tego uszitka ma II 537, 781, 1029; uszithka II 122; ani gich uszithka ma II 2212; usitka II 692; lanczucha II 3326; cum tribus pcedibus skotha II 4048; tres vaccas skotha 4565; non mandauit pascere scotha II 5038; jako gest nasego scita (szczyta) y nasey kreve II 846; ne uitkradl s Paulevo ogroda II 692, II 1172; neopravenim mlina II 103.

W znaczeniu *accusativu*: mego czloueka gól 3470, II 1742; stavi calowskiego janka II 189; jako czso yest stanislawa viznala przibka II 2547; iako gest boguslaw staska ne upominal II 465; non spoliauit nepotem wnuca 865; na sbrosława 3470; na pana mocolaja II 842; sbil golego petra 3844.

Z końcówką u: roku II 828; gesto temu roku ne II 828; ne wilomil szamku II 1502; uszitku II 1056; ani go uszitku ma II 1231, II 1498, II 1502, II 2792; uszithku II 1111, 1502; any uszythku ma II 1947; wszitku II 2798; hereditatis posagu 14; dothalicio vulg. posagu 4778; sex marcas posagu II 130; yey macerze posagu II 651; dotalicij posagu II 3882; gwalthu ne uczinyl II 1793; gwaltu ne uczinil II 2698; nullum platu census 1471; pro censu vulg. platu II 3116; census vulg. platu II 3330, II 3447, 3449; quid fuit prziplodu 2498; vyazdu 3202; go-

towem do sōdu II 616; od sōdu II 456; widacz sładu 4456; u brodu II 2619; fuit presens lithecupu 730; nec circa se habet lupu 3769; non accepi lupu II 318; pro 16 coretis hospu II 3304, 3316.

Temata na -jo mascul.

Z *końcówką* -a: jako yest jan onego oczcza II 2640; szrebcza II 4806, 3518; do mego kmezcza 3470; u kmezcza II 1865; oth swego kmezcza II 2605; szczepanowa kmezcza II 4531; non ligau swego kona II 2592; twego kona II 2593; sicut recepit securim u pna 3787; u micolaya II 96; oth micolaya II 1034; u ondrzeya II 2619; et gaya borrhorum et siluarum II 4515.

W *znaczeniu accusativu*: sicut zrzebcza suo filiaastro dedit 3518; jako yest michal nayōl swego kona II 2596; szalovala na jacusa II 531; na pana micolaja II 848; za andrzeya II 371; za ondrzeya II 118.

Z *końcówką* u: ne darl chmelu II 2090.

Temata na -o neutra.

Ani lika drze II 758; do sedliska II 2499; jacom ne mlozczil szitha II 1460; ne wszōl boleuczina zytha II 1989; jako niczsey ne ymay komoszyna zitha II 1955; twego szita II 459; skarbkoiva szita II 537; non deportaverunt szita II 1639; neobijōl szita 3716; nespasl szita 3971; quod non dedit ei scitha zagōcz II 1133; szōdagōcz prawa 3470; bes prawa 3815; podluk prawa II 769; y ot prava II 776; a knej prawa nye mal II 1516; bez prawa II 1742; podlug prawa II 2550; przandziwa II 2088; oszusthwa II 1311; duas marcas powoczstwa II 3992; caucione videlicet rankoyemstwa 3856; tres sexagenas rōkogemstwa II 425; rōkogemstwa II 466; rōkogemstwa II 478; rōkoyemstwa II 1621; non nominant testimonium swadeczstwa 969; non dixit szwadeczstwa 1763; nec odbiyal bidla 3923; jako do mego bidla II 653; iacom ne paszil bidla II 1005; partem bidla 1909; iako janowi ne pobil bidla II 2614; ne bral bidla micoszowa II 4533; holodium gumna compursit 4010; de ipsius gumna II 480 a; jaco jaszck ne vinosil szana II 1231; XXXX marcas cum quinque wyana II 2420; jaco mikolay ne ukrad mōsza (mięsa) II 1029.

Forma: od jagnōthky II 168; do *nom.* jagūqtko *podlug analogii tematów na -a femin.*

Temata na -jo neutra.

bes licza 3815; za gego dobrego sdrowa II 3427; nostri clenodij et nostri in vulgari zawolania 3467; non pokaszil dzina krōkewnego II 4978 (dźeńá); ot kowana II 3649; z yego trzimanja II 4976; non expectans skazanya 4926; boni dicti ymienya 4527; ne pobral gymena II 2701; sicut sbroslaus sdzil ymena II 4886; s pocōszena 4800; non recepit ymyenō jacubowa II 1947, w *końcówce* ō *widoczny ślad ścieśnionego á.*

Temata na ā fem.

Z *końcówką* y. *po spółgłoskach gardłowych* i: ot starosti II 560; on gego zapusti ne paszegł II 1742; oth mey roboti II 4970; non sepini istam zagrodi 3449; potatl (*sic, pro: popatl*) scodi II 208; iacom ne uczinil szcodi II 1053; trzi grzivny scodi II 1034; ne vezinili thobe szkodi II 2666; pol kopi II 149; non recepit szabral copi II 1111; za pol kopi II 1506; furticinij vulg. chōzbi II 2506; neque habui umovi II 461; jako szaszek ne szdzil krowi II 1779; swej zony II 1943; sza pol grzivni II 692, II 723, II 724, II 725, II 1498, II 1989; ani dirszō dzyedziny gego II 1955; dal uzivacz uziwanicz puszczeni 2076; nepocradl puscini 3711; o puszciny II 3308; pobral na seye puscini sza seszcz kop II 848; tres capetas annone osimini II 4347; non smoloczili tey chesōczini II 545 (dziesięciny); vaccam borziny II 2020; w obrōbyenu gruszky 4631; tempore gwerarum walki 3485; tempore guerre walki 2964; ne popasl mi lōki II 280; na blocze scilicet lōki 673; sza pol grzivni lōki 723, 724, 725; ne szayōl lōki II 750; falislawowej lanki II 1522; do gostinky II 3166; ot pelki II 2556; przeoranye drogy 5006; starey drogy dobył II 2556.

Pod wpływem analogii tematów na -jā, z końcówką e: s pot-sōtcowi dziedzine II 2605; swōthoslaus podawal kurwe maczere syni wszeborio 3962. *Forma nastcze w ustępie*: pro pueris nastcze olim włodziczcziney II 2618 *jest łacińska. W ustępie*: bez

prawa bez wyina (*zamiast bez winy*) II 1742, wyina *jest omyłka* pisarza.

Temata na -jā femin.

Z *końcówką e*: sicut ego dzelnicze andree ne dzirsō II 779
dinisionis vulgariter dzelnicze 4769; gosz ne sastal u micolaya
owcze II 96; ne oral medze II 4970.

Z *końcówką -i*: iudicio super michaelēm rōkoymi II 454;
jako ja staszcowi swini ne odbil II 2615; kathusi posag II 3720;
dne katuszy 3502; testis dne katusz 4778, *pro katuszi*.

Z *końcówką -ej* *podług analogii deklinacji złożonej przy-*
miotników: negavit dare czōszey II 198; non dedit czōszey II
250; oteh szōdzey II 120; sz tey roley II 1368; twey roley ne
orala II 2724; bez mey woley 3915; na posak paney 3766, 3767;
s drogusey II 512.

Godna uwagi, że formę tę mają przeważnie rzeczowniki w nom.
sg. na ā zakończone; spólność tej końcówki z formą deklinacji
złożonej ułatwiła działanie analogii w grn. sg. Zjawisko to spo-
strzegamy również w języku XV i XVI wieku.

Temata na -i mascul.

Podług analogii tematów na -ja z końcówką -a: a socre od
deczcza (teścia) et ot surz II 4217.

Temata na -i femin.

jakom ya maczeyowej czōszci II 1942; any smerci yma ot
nego II 4806.

Z *końcówką ej* *podług analogii deklinacji złożonej przymiot-*
ników: sicut ego ne odbil tey gōszey (gęsi) II 1790.

Temata na -u mascul.

Z *końcówką u*: swego domu, do jaskova domu II 1149;
sz jacusova domu II 1231; do domu II 1743; do stanislai domu
II 1940; s pelczna domu II 2701; do pelczina domu II 2723;
janowa wolu II 2798.

Z *końcówką -a*: do jacussowa doma II 167; do gego doma
II 468.

Tu zaliczyć należy formy: ani go doma zastal II 465; bil
doma II 1386; ten wol doma uchowan II 2663.

W znaczeniu accusativu z końcówką a: iest oddzelil swego
sina II 368.

Temata na -u femin.

Z *końcówką -e*: jako gest nasego scita y nasey kreve II 846.

Temata na -er femin.

Z *końcówką -e*: de legitima copula oddane maczerze 1310;
szczistey maczerze 2085; kurwe maczere syni wszeborio 3962;
yey maczerze posagu II 651; oddaney macze II 2640, *zamiast*
mačeře.

Temata na -men masc.

Podług analogii tematów na -jo z końcówką a: pro zastauene
strumena 1816.

§ 60. *Dativus singularis.*

Temata na -o mascul.

Z *końcówką -owi*: virzchonovi II 1458; grzimkowi II 1828;
miczkowi 2080, II 370; staskowi II 576, II 2615; jancovi II 1136;
jacom ne mloczil szitha gankam (? jankovi) II 1460; thomkowi
II 1570; woytcowi II 2660; podsōtkowi II 2626; sicut dobeco po-
nodoui minabatur 3162; powodovi II 1016; povodowy II 1955; ia-
kom bencovi ne spass II 376; y oto ostal sōdowi II 230, II 345;
janowi II 1739, II 1793, II 2614; marczinowi II 1915; szczepa-
nowi II 2753; adamowi II 72 a; adamovi II 691; dal micha-
lowi II 72; alberto vulgariter swekrovi II 507; przedborowi 2076;
zweborowy II 3471.

Temata na -jo mascul.

Końcówką -u: płaczie kmecu penōczy II 85, *obok* kmetoui
1240; contra jankonem nieczugiczu II 3564.

Końcówka -ewi: goszdzevi 4921; ku konęwi 2080; januszewi II 2613; macegevi II 646; gnewoszewi II 2708; jacusevy II 3187.

Z końcówką -ovi: erga jasovi II 687; krzesouy 4352.

Temata na -o neutra.

Z końcówką -u: non potui attrahere ad aliquam iusticiam vulg. nie mogł go wszczógnócz ku praw 1161 (prawu).

Temata na -jo neutra.

Z końcówką -u: ku scasanu debetur 3725; ku skazanu 3760, 3967; ku skazanu II 2196; ku skazanyu 4889; ku skazaniu II 297.

Temata na -a femin.

Z końcówką -ě: ne darl chmelu peleze II 2090; ne rőczil flaszcze fertone pro siligine II 2073; recognouit katerine sue neuescze 2874; ad dijudicandum cu rosprawe 3184; kthey dzeczine kaleni II 3472; ch dzeczine II 1134; dzewce vygőti cobili 3615; przynosyl penődze paney katerine II 1148; cechne II 1311; pyechne II 1498; flaszcze II 2073; strochue II 2499.

Temata na -ja femin.

Z końcówką -i: sicut nemerzy kmetoui dedit 1240.

Z końcówką -ěj: przynosyl penődze paney katerine II 1148.

Temata na -i fem.

cu tey czőszczy II 1125; kthey czőszczy II 2653; rőczil kthey czőszczy dziedzini II 3406; siluam non darl nec suis czeladzi maudauit 3666.

§ 61. *Accusativus singul.*

Temata na -o mascul.

W formie pierwotnej: popersznik II 3581; w pospolni las II 143; o vos rubetum II 546; ipsa dedit prisőth II 155 (należ-

nośe sędzięgo); rőczila posak II 173; sza visk II 467 a; o ten srzeb II 3387; pro modio vulg. spand II 1722 (*stsl. спандъ*); pro calapho vulg. za policzek 4767; tego eius mater uszitek ma II 185; i tego usiteg ma II 1149; na posak paney 3766, 3767; zayől scoth 3696; iacobus przithenől scot 1181; pecora scoth zayan (zajął) 1311; szagől skot II 691; pro diuisione dzal 2852; pro dzal 2891, 4942; fecit gwalth 4842; pro ipso totalem plat dare debuit 3658; plat placzil II 648; plath dayő, plath placzi II 1579; ostal gest szaclad II 423; na selad 2363, 3727, 4037; pro vyazd 4636; perdiderunt zayazd 2005; quod fecit slub et smowő 2727; sicut meus pater cum alexio fratre habent rzond diuisive 1107.

Temata na -jo mascul.

jaco geysma con ne bil II 120; jako yest petrassius ucradl kon then II 2624; equum srzebecz II 3862; pro equo vulg. srzebecz II 3981; otheymouali gay 3797; wrőczil prziviley II 4634; pro pepla slonerz 1289.

Temata na -o neutra.

pro isto sedlisco 3535; przidal tho zitho miszcowi 2080; szito 460, II 1368; presenti anno latosz (lato sie) II 2499; pro pecoribus o bidlo 467; zaiől moye bidlo II 202; bidlo recepti 464; o bidlo 467, 3368; za rőkoiemstwő (o) II 371; propter pospolstwo II 440; seruut bidlo 5057, II 340; preco vidal mu pravo II 820.

Temata na -jo neutr.

pro zastauene strumena 1816; pro zajmowane 4243; na pokazanye 4487; na przeproszenie 4904; pro przeoranye drogy 5006; na skazanie 4229; na obrőczenie II 424; o to bieze y o straczenie II 441; mimo poswane II 521, 4708; na cződanye 4519; na postawenye 4567; na szkaszane II 1409; na zabieze 4921; se w ime wrzucil II 4632, *zamiast* w jimeńe tj. mienie, majątek.

Temata na -ā fem.

Z końcówką e, którą wyrażają znaki: ő: pőtő vlokő II 683; na tő vlokő II 684; ne vidzelil vlokő II 672; mimo vikupyonő

wlokó II 1522; za vichninó czóstkó II 2665; na przísógó 3764 a; zablesaw na yego drogó 3907; zagadó drogó II 72; jako jan czyni drogó II 1099; zagrodzil drogó do yey sedliska II 2499; tunc idem dixit dológó II 990; debet restituere saplató II 2628; recipere mineram rudó 722; przegrodó spasl mi H 4796; sic me deus ... esz ma szkodó II 103, II 784; za szkodó II 2709; scodó ma II 1099; za kopó wanszal II 1502; o tó kopó czno na mó jaszek zalowal II 3403; pocupó vini II 441; non promisi uliczbo 2040; quod fecit slub et smowó 2727; o pomowó 4859, 4871; umovó II 621, II 1368; smovó H 684, II 4635; in agrum vulg. w niwó II 2368; na thó nywó II 2619; za thó glówó II 2657; habet zastawó 4299; w mó dzedzinó II 1703; na ynszó dyedzinó II 1945; w komoszynó dzyedzinó II 1915; pod drugó grzivnó II 688; in meam curiam alias oboró II 4348; za grziwnó II 1499; pro puscino 4583; na odczisinó II 652; ranó II 72 a, H 654, H 1026, H 3188; renó dal II 1458, H 1793, II 1986; na ... stronó II 2704; dala vinó H 564, H 568.

Znak o jest tylko niezupełne ó: tenet lóko H 810; o gósmi kobilo H 568; w gego dzerszeuo H 4617 (dzierzawę); w mó dzedzino 3931.

Znak a: sza grzifna H 1099; panó helina wipuscil 1165; pro za wyprawa 2773.

Znak e: in hereditatem in vulgari poscisne 3469.

Temata na -ja fem.

Z końcówką ę oznaczoną przez znaki:

Znak ó: na rókoymió II 464; statuere precessorem zazstopczó H 3681; debuit ponere szachoczó II 2631; zachodczó H 4645; zachoczó II 2992; suam socrem czczó (teścię) 2962; polouiczó dzyczini H 3427; sa swó dzelniczó II 2627; za gey duszó II 1943; unum rete vulgariter mrzeszó H 449. Стсл. уржаа; producit liteupniki: bachorzó 26; wzoral moyó roló 3915; pooral roló II 1520; y zaoral roló II 2680.

Znak o: na mó rolo II 4532.

Znak a: pugaw rola II 2140.

Znak e: rolye 4614.

Za pomocą sufiksu -ija utworzone mają znak ó: janek stavi rzecznyó 3853; panó helina wipuscil 1165; sukno II 1943.

Temata na -i masc.

Na spółgłoskę miękką: contra thyesz socerum suum II 1945; pro suo socre zecz II 3511.

Temata na -i femin.

quod filius seruiuit, hoc seruiuit na miloscz II 4436; na swó czósz II 2619; dawnoscz II 3387.

Temata na -u masc.

sza pol grzivni II 692, H 723, II 724, II 725, II 1491, II 1498, II 1989; za pol kopi II 1506; o tho mam poltory grzivni H 2623; w nikolayow dom II 1940.

Temata na -nt neutra.

Z końcówką -e zamiast -ę: per istum famulum parobcze 2973; tenet duos srzebe 2889; duos mansos vulg. szrzebe II 1993.

Z końcówką ó (ę): contra ciuem lanciensem dzechó 4508.

§ 62. Instrumentalis singul.

Temata na -o mascul.

Z końcówką -em: za gogo pocótkem II 72; za iego poczótkem II 287, H 570, II 646, II 1133; za gego poczótkem II 1828, H 1986; poczantkem 2864; z jaskem II 621; sz tim clovekem II 1049; gwaltem H 1422; othbyl gwalthem II 1639, H 1891, II 1987; sch woythem II 1739; przed sódem II 616; pruuim dzalem II 368; non transiuit swimislem 1545; sza poswem II 456; sz woczchem II 1368.

Temata na -jo masc.

Z końcówką -em: slaczicem 4106; s tym kmecem H 1049.

Temata na -o neutra.

Z końcówką -em: swim bidlem II 280, II 712, II 3499; pe-coribus alias bidlem II 4346; mósem 3906; prawem II 1703.

Temata na -jo neutra.

Z końcówką -em: circa vestigium vulg. sza liczem II 4060; publice dicto licem 4944.

Z sufiksem -ije mają końcówkę -im: podanim 177; jaszcowym neoprawenim II 103; wiguanim II 1498; proximior przyrodzenim 1514; sicut mim nezagroczenim II 4253; sicut przeprosil duplicii nestanym II 4882; mym pouelenym II 5009; ipsius zayóczim ne strul, — non strul duas ancas ipsius sayóczim 3785; przeprawim 4106; meo caszanim II 495.

Temata na -a fem.

Z końcówką -q, którą wyrażają znaki ϕ : pospolitó rókó II 567; siló mozo 54, non depercussit scota siló moczó 4158; moczó siló II 170; siló mocó II 545, II 2615; chószbó II 112; sztego radó II 112.

Znak o jest tylko niedokładnym znakiem ϕ : sza iego szmouo II 1136; sub pena pot vino II 3505.

Temata na -ja fem.

sweyo braczó 2085; przecopanó grobyó II 3393. ex consensu wolo II 3861.

Temata na -i fem.

Z końcówką q, którą wyrażają znaki: ϕ : regis kasrzó (kaźńó) II 744; chószebnó rzeczó II 692, II 1029, II 1056; choszebnó szrzeczó II 1498, II 1499, II 1940, II 1947; chózebnó szrzeczó II 1769; chózyebnó szrzeczó II 1989; chosebnó rzeczó II 185; newydomó rzeczó 5042; de mea causa rzeczó II 4355; inceptit secare portam moczó II 349; moczó siló II 170; siló mocó II 545; siló moczó 4158, II 2615; dawnosezó diucione 4264, 4327, 4376, II 604; quod fecit cum pyczscó (pięścią) II 1109; potwarzó II 479; bronó 910; pyezscó II 1109 (pięścią).

Znak -o: nec sua re rzeczo II 4027; chózemno rzeczo II 3490; siló mozo 54.

Temata na -u mascul.

Z końcówką -em: z domem 4614; geszem cupil szpolem sz ankoni II 1460.

Temata na -nt neutra.

Z końcówką -em: s tim dedzódzem II 4543.

*§ 63. Locativus singul.**Temata na -o masc.*

Z końcówką -ě: w them rocze II 1570; in pace w mirze w pokogu II 3477; in sua uera diuisione dzele 2885.

Z końcówką -u: pascere gregem pecudum et pecorum perpetuum w rudnicu II 2629; we bru (gatunek prósa) II 2274.

Temata na -jo masc.

Z końcówką -u: in merica w gaju 1678; w gayu II 1646; in pace w mirze w pokogu II 3477; po gis oczczu II 84; po mószu II 4543; in tuo indagine, id est w gayó II 271. Tu znak ϕ wyraża samogłoskę u; dowód, że u artykulacji obu dźwięków mała była różnica.

Temata na -o neutra.

Z końcówką \acute{e} : na blocze scilicet lóki II 673; czo szagól w szicze II 468; na swem szicze II 635.

Temata na -jo neutra.

Z końcówką -i: bolesta percussit meam mulierem na mem oródzi II 4613.

Z końcówką -u: circa publicum furtum przy liczu 1555; in legacionibus vulg. oróczu II 4167; w obróbyenu gruszky 4631; ku skazanyu 4889; post spoliacionem po wczógnenu 427; jaco jan potem na menemi bil doma II 1386, czytaj meńeńu.

Temata na -a fem.

Z końcówką -ě: w gornej lóczcze II 370; na staskove lócze II 540; po umarley rócze II 2487; na otworzoney walcze II 4561; na zapovedzeney drodze II 4739; ego in nobilitate sibi non derogavi w slachcze mu ne prziganam II 2413; viznal po prawey

prawdze II 2550; w tey dziedzine II 651; na they dziedzine II 1579; w gorze II 1005; w gornej loczce II 371; w gego szapusce II 758.

Z końcówką -ej: w mey dziedziney II 1646.

Temata na -i mascul.

Z końcówką -e: we dne II 85.

Temata na -i fem.

Z końcówką -i: po zapoweczi II 3523; na cawaszczone czószczy II 103; powestczy II 177 (po wstaczy).

Temata na -u masc.

Z końcówką -u: w domu II 1769.

§ 64. *Dualis.*

Accusativus.

Temata na -a fem.

Z końcówką -ě: jako cze dwie syny rane II 2556 (će dvě šiny rańe); podala dwie plosie 1185 (*dział roli*); dal dwie rane II 72; zaplaczil dwie kopye II 1621; poróbyl my quatuor quercus y dwye szosze II 1891 (socha).

Zamiast *gen.*: pamótne od dwie rane II 220.

Genetivus.

Temata na -jo masc.

Z końcówką -u: ne wignal dwu konu II 2605.

Temata na -a fem.

Z końcówką -u: do dw kobilu II 2596.

Locativus.

Temata na -ja fem.

Z końcówką -u: w thu dwu nedzela (*pro nedzelu*) II 2720.

§ 65. *Pluralis.*

Nominativus.

Temata na -jo mascul.

Z końcówką -i: alberti de woysziczi II 1111; de sewczy 3405.

Z końcówką -e: szewce II 204; krócesze II 4; crócesze II 4018.

Temata na -jo neutr.

Z końcówką -a: pola 2966.

Temata na -a femin.

Z końcówką -y: sicut dzewce vygóti cobili 3615; lisejamy 2812; kurzeyamy 4851.

Temata na -nt neutra.

Z końcówką -a: equam cum duobus puzillis vulgariter dicendo zrzebata II 4342.

§ 66. *Genetivus.*

Temata na -o mascul.

Z końcówką spółgłoskową: do goth (gód) szedecz II 1049; sza szecz scoth II 1053.

Z końcówką -ów: pro domo posslow 3069; zruk non receipt furtine bortow de silua alberti 4828; non debet nicolao nec colaphos polzczow II 256 (policzków); duas lineas zagonow II 4398; sicut non recepti kolow unam capetam nec in meo sepo non sunt II 4254.

Temata na -jo mascul.

Z końcówką na spółgłoskę zmiękczonej: stasko z louich (z łowicz) II 3779; de crócesz II 4014.

Z *końcówką -i*: sicut ego neprzikazal nycomu penódzi placzicz 3893; anim czasz placzicz kmecu penóczy II 85; domos videlicet spichrzy in sex septimanis reformare II 2612; non recepti paczerzi II 4786; polu copam szeczi grossi II 1136; szerokych grosszi II 1491; szesczi grosszi nie doplaczone II 1831; dwoyega kony 4980; ne wida kony 5019; ne widal pawlowich coni II 106; y ne pokradzyono koni II 1940.

Z *końcówką -ów*: ab istis fratribus viaczenczow 1362; dwie kopye grosszow II 1621; triginta apes ulow 500.

Temata na -o neutra.

Z *końcówką spółgłoskową*: ottichmast 3621.

Temata na -jo neutra.

Z *końcówką na spółgłoskę zmiękczoneą*: ma bicz camo opeka dwu licz II 340.

Temata na -a fem.

Z *końcówką spółgłoskową*: sza seszcz kop II 848; sedecim vulgariter kop 4440; ne vidral pezol 3880; non precepi hominibus meis puszczyacz kos (kóz) II 841; se vsech vin II 734; za dzewócz grziwen II 2701; trzech grziwyen II 1513; spach 3906.

Temata na -ja femin.

Z *końcówką na spółgłoskę zmiękczoneą*: a socre od deczcza et ot surz II 4217; a meo socre et ot surz II 4218, do nom. sg. šura, (obok šura: tworek przewiezski sura ipsius II 2201; gen. sg. šure: sui surze II 3876; w wieku XVI znana jest forma szurzy; stsl. шорра, шорринъ, шорръ frater uxoris, czesk. šir, ros. šurin, serb. šura.

Temata na -i mascul.

Z *końcówką -i*: tis dzeczi prau dom II 84.

Temata na -i femin.

Z *końcówką -i*: de rebus rzeczy nastinich II 4128; srzeczi II 1502, II 1498; de gaci 3235 (z gaci).

Końcówka -ej: quinque cvercey II 782 zamiast óverói.

§ 67. *Dativus.*

Temata na -jo mascul.

Z *końcówką -om*: suis czeverzom II 225.

Temata na -a femin.

Z *końcówką -am*: po dirzcouim lancam II 1049.

Temata na -nt neutr.

Z *końcówką -om*: y dalem duas partes wnuczótom II 848.

§ 68. *Accusativus pluralis.*

Temata na -o masc.

Z *końcówką y, po k- g, i*: in tres vulgariter dzali 4687; quatuor modios siliginis vulg. spandi II 1590 (stsl. спандъ); producit litcupniki 26; ducit lithkupniki tres 3965, na pirwe poroczki 3469; stal roki 118; nstal roki 124. 127, 129; aquisivit quatuor liras vulg. szagoni II 1038; dwa pranthi II 1522; non secuit wasógy 4632; swanszowal dwa snopi II 304; thi szczepy ... dal II 3187; pro duobus szczepi II 4995.

W *znaczeniu nom.* insze dwa voczechi II 2653; vexilliferum de sduni 4083.

Temata na -jo mascul.

Z *końcówką -e*: broszcze 4885 (brożec); iumenta vendere vulgariter szrzebce 3603; dabat pecunias ... goszczinne pyenyódze 4450; penódze dawal II 116; przinosyl penódze paney katerine II 1148; penódze yma II 1579; po penódze II 4635; mellificia apum vulg. vle (ule) II 2977.

Temata na -o neutr.

Z *końcówką -a*: in thomeczina sedliska II 266; birzwna 2838; ultra duodecim annos dvanacze latha 3745; holodium gumna compursit 4010.

Temata na -jo neutra.

Z końcówką -a: et tenentur nestana.

Temata na -a fem.

Z końcówką -y, po k -i: prze othwodzone wodi 2073; pro tribus copi 4506; hereditatem dictam niwy II 98; pro meis nyeszori dictis 4635 (*do nom. sg. nieścora*); pro istis securibus o sekiri II 4582; per ista signa vulgariter po thi czoszni II 2160 (ciosna = nacięcie, *Knapski, por. ciosna, wieś w Łęczyc.*); bo mi kmothowni powalil 3470; o thi trzi grzivni II 2558; reni dal, rani dal II 646; sine rani 2952; duos mansos dictos wloky 4733; pro pratis vulg. o smugi 3957; ma trzi grziwny II 1034; vidzilil tres vulg. vloki II 673; fuit furatus curi 1375; dral pczoli 3884; receptit pochwi II 3581.

Temata na -ja femin.

debut istas chissze 2139; istos zachotcze II 619; o przeorane granicze II 1149; borram olsze II 2211; ad festum gromnicze II 3687.

Temata na -i mascul.

w'yszól dzyeczii II 1646; ludzi osekl II 368.

Temata na -i fem.

sicut mihi strzesko fideiussisti sza sve svesczi II 778; porówn. czeskie: svêst = szwagrowa, *fratria, uxoris soror.*

Temata na -u masc.

podual kurwe maczere syni wszeborio 3962.

§ 69. *Instrumentalis plural.**Temata na -o mascul.*

Z końcówką -y, po spółgłoskach gardłowych k, g, -i: sch woytem ni s lawniki II 1739; sch mymy pomoczniki II 1987; przed godi II 2626.

Temata na -jo masc.

Z końcówką -i: y tom gotow ukaszacz timi szlachezici, y to chęczó szlachezici ukaszacz, insuper volo cum precone ukaszacz visey szlachezicz ukaszacz II 570.

Z końcówką -mi podług analogii tematów na -i: sicut laszcz nye zzywe szlodzeymi any sam kradnye 4905.

Temata na -a femin.

Z końcówką -ami: filia włodimiri habet terminum cum suis zelkami (*pro: zeluami, zelkami*) 435; inter copami id est medza copami II 270.

Temata na -ja fem.

Z końcówką -ami: medzi graniczami 946.

Temata na -i mascul.

Z końcówką -mi: timi ludzimi 3470; ludzmi II 104.

Temata na -i fem.

Z końcówką -ami podług analogii tematów na -ja: meis ancis gansami II 4347.

§ 70. *Locativus plural.**Temata na -o masc.*

Z końcówką -êch: po welkich rocech 3469; w rocech 3920, 3956; wroczech 4418; in ungulis vulg. w kôczach II 3359.

Temata na -a femin.

Z końcówką -ach: na twich lacach II 1005; w lancach II 1053.

Przymiotniki.

Deklinacyja rzeczownikowa.

§ 71. *Nominat. singularis.**Temata na -o mascul.*

Z zakończeniem spółgłoskowym: o tó gesm gemu praw II 568; jacusz w tich yest praw II 3187; factus est praw uczinon

inustus II 4030; i gothow inaczó ukaszacz 3470; y tom gotow ukaszacz II 570; postavil y to prosen uczinil II 516; i chezal bi gy rad zabicz 4921; simkow oczecz II 3387.

Participia: non fuit diuisus rozdzelon 2858; opowyadan inter vicinos 4326; jako yest woytcowi then list dan II 2660; uchowan II 2663; factus est praw uczinon II 4030; poslan po penódze II 4635; ut sis interfectus zabith 1482; sicut ac esm ezo vinovat II 561; sicut est mihi vinovat II 559; sicut jaszow ne vinovat II 1136; jakom ne vinovath II 1511; jakoszm ya niczsz ne winowath II 1570.

Temata na -o neutra.

Z *końcówką* -o: y malo II 577; malo dobrego II 3623; czso bilo potrzebno II 2596.

Participia: o thó mu doszicz uczinono II 1026; y szesczi mi grosszi nie doplaczono II 1831; doyoth marczinowi ne poróczono II 1915; tho thobye gest zaplaczono II 1934; ne pokradzono kony II 1940.

Tu należą nazwy osad na -ovo, -evo, -ino.

Temata na -ā fem.

Z *końcówką* -a: przipkova celencina II 676; cuyawczynna II 4375; jaskowa relictā ramberti II 2843; pars non esset widzelona 4979; sthycz (*sic*) mi trzech grziwyen ne zaplaczona II 1513. Tu należą nazwy osad na -ova, -ina.

§ 72. *Genetivus singular.*

Temata na -o mascul.

Z *końcówką* -a: do jacussowa doma II 167; sz jacusova domu II 1231; s paulevo ogroda II 692; do jaskova domu II 1149; do pelczina domu II 2723; s pelczna domu II 2701; janna nowa wolu ne zoral II 2798; szczepanowa kmezza II 4531.

Temata na -o neutra.

Z *końcówką* -a: skarbkova szita non mandavit recipere II 537; ymyenó jacubova II 1947; ne ymay komoszyna zitha

II 1955; ne wszól bolesczina zytha II 1989; ne bral bidla mi-coszowa II 4533; szita pana skarbnikova II 576.

Temata na -a fem.

Z *końcówką* -y: o tho mam poltori grziwni II 2623; ne szayól lóki przipkovi II 750 (přybkovy); s potsótcowi dziedzine II 2605.

Uwaga. Forma przipkovi może być sg. dat. do nom.: przibek (přibkovi).

§ 73. *Accusativus singular.*

Temata na -o mascul.

w nikolayow dom II 1940.

Temata na -o neutra.

Z *końcówką* -o: bovem et vaccam yego prawe a ne jaduiszino II 2620.

Temata na -jo neutra.

Z *końcówką* -e: y malo y o vele a ne mala go ugabacz II 577.

Temata na -a fem.

poteczno 741, 1019, 1766, II 3361; ruit sex marcas wsteczno 1732; culpam wsteczno II 658, II 812; za vichninó czóstkó II 2665; w komoszynó dzyedzinó II 1915; na stronó kuczowo II 2704; szedzi u marciszewó nadzeyó II 1579.

§ 74. *Locativus singular.*

Temata na -o neut.

Z *końcówką* -ê: u kaseve II 683 (y kaševé).

Przysłówki: y on mi to mal szaplacicz sprawne II 770 (sprawnie); dobrovolne (dobrowolnie) II 2627.

Temata na -a fem.

Z *końcówką* -ê: na cawaszczine czószczy II 103; na stas-kove lócze II 540.

§ 75. *Pluralis. Nominativus.**Temata na -o masc.**Z końcówką -i: sicut non sunt dzelen cum fratre (zamiast dzeleni) 3601.**Temata na -ā fem.**Z końcówką -y: thi (grzywny) sō vinesoni II 3166; sicut sciunt, sicut dzewce wygōti cobili 3615; cze dwe syny rane II 2556.*§ 76. *Accusativus plur.**Temata na -o masc.**Z końcówką -y: wōszōl grzimkowi dzyeczi II 1646.**W znaczeniu nom. pl.: testes marcuszewi II 3520; iaco cracowczini dzedzi II 1367.**Temata na -o neutra.**Z końcówką -a: in thomeczina sedliska II 266.**Temata na -ā fem.**Z końcówką -y: dedit dua vulnera sventoslaus krwavi II 840 (domyśla się rany).*~~~~~
Deklinacyja złożona.
~~~~~§ 77. *Nominativus singul.**Temata na -o mascul.**nicolaus wozni 3142; wosni 4015; chudy II 3495; chudi 4161; przisōzny 4497; equus non est dobrowolni 3379; tis dze-
czy prai dom II 84; tho e pan soboczki othusezil II 1060.**Podług téj analogii: janthoni 208; anthony 2198; chorōszi 1807, obok chorōnsze 2152, 2155, 2159; chorōsze II 1516 (chorōżije).**Temata na -jo masc.**wawrzōthco ... bliszsi II 2653.**Temata na -o neutr.**de glamboke 3013; bo mi iusz szaplaczeni przejście II 1148 (pro: szaplaczone); bovem et vaccam yego prawe a ne jaduiszino II 2620 (wyraz jadvišino wskazuje, że prawe jest sg. neutr.); zagłowne II 2093; zghnile bloto 1471; tōdi iest iego prawe II 384.**Temata na -a fem.**de zlota 3442; syna 4238 (šina rana).*§ 78. *Genetivus singul.**Temata na -o masc.**Z końcówką -ego: dyrslaus filius slupskiego 2166; do drugo pane 3470; pana brzezinskiego ludzi osekl II 368.**W znaczeniu accusativu: sbil golego petra 3844; stavi colowskiego janka II 189; mandavi coloskemu dosowskiego II 193; citaverat koloskiego II 347; na bapskiego II 432; na babskiego II 433; servavit furem szapovednego II 747.**Temata na -o neut.**meus famulus non recepit goscinego 588; grossos goscinego II 2612; habent terminum ad colloquium generale pro quodam srzonowego 744; non reformavit pamōtnego II 346; sex grossos przepitego II 450; tenetur soluere zaszedzanego II 2750; za gego dobrego sdrowa II 3427; malo dobrego II 3623; sbroslaus sdzil ymena granati sloszonego II 4866; non pokaszil dzina krokewnego II 4978; procurator dedit pudredinem vulg. szgnilego 4085.**Temata na -a fem.**Z końcówką -e: de legitima copula oddane maczerze 1310; z prae 3378.**Z końcówką -ej: szczistey maczerze i zothdaney 2085; pecho sz dobney II 158; sexagenam dne janovskey II 496; starey drogy dobyl II 2156; pro pueris nasteze olim włodzicz-*

cziney oddaney macze II 2640; filius dne balinskey II 4623, II 4647; gener karsowskey II 4627; przeoranye drogy graniczney 5006; terminus dne vitunskey II 5028, II 5042.

Podług téj analogii mają téż końcówkę -ej przymiotniki idące właściwie podług deklinacyi rzeczownikowój: falislawowey lanki II 1522; maczeyowey czósczi bydla II 1942; pro pueris nastcze olim włodzicziney oddaney macze II 2640; do dobcovey II 2720; ceslavovey II 728.

§ 79. *Dativus singul.*

Temata na -o masc.

ornowskemu restituit bovem II 169; mandavi coloskemu II 193.

Temata na -a femin.

jakom ya zaplaczil ... nochowey II 1621.

§ 80. *Accusativus singul.*

Temata na -o mascul.

przes ten swanthy alexy II 3357, II 3358; rok zauti peremptorium terminum 4505; panski currum opravoni II 534.

Temata na -o neutr.

comisit obligacionem a sódoue 3690; iudici dedit pamótné II 163, II 220; i to pamótné dedit II 222.

Temata na -a fem.

voyskó vulgariter vaca 10; dedit duo vulnera cruentata et unum synó dictum 4992; dal crwawó ranó II 72; póttó vlokó II 683; tunicam panskó II 534; tunicam panskó oprawonó II 538; partem hereditatis vulg. plasczkowskó II 3360; pod drugó grzivnó II 688; o ethoró semitam II 564; dal crwawó ranó II 72 a; tó kravó ranó II 654; unum vulnus lividum et duos kravó II 570; vulnus synó 4275; o szinó ranó II 1026; mimo vikupyonó wlokó II 1522.

Temata na -ja fem.

a sobem wsól treczó II 848; na ynszó dyedzinó II 1945.

§ 81. *Instrumentalis singul.*

Temata na -o, -a.

Mascul.: prauim dzalem II 368.

Neutra: jaszcowym neoprawenim II 103; pyothraszowim wignaním II 1498.

Femin.: newydomó rzeczó 5042; chosobnó rzeczó II 185; chószebnó rzeczó II 692; choszebnó rzeczó II 1029, II 1498, II 1499; chózyebnó srzczó II 1989; chózemno rzeczó II 3490; pospolitó rókó II 567.

§ 82. *Locativus singul.*

Temata na -a.

Z końcówką -ym, -im: Mascul.: w gayu zapowyednim II 1646.

Z końcówką -em. Neutr.: zayól na krolowskem 3696.

Z końcówką -ej. Femin.: w gornej lózcze II 370; viznal po prawey prawdze II 2550; po umarley rócze II 2487; na otwo-rzoney walcze II 4561; na zapovedzeney drodze II 4737.

Pluralis.

§ 83. *Nominativus.*

Temata na -o, -a -ja.

Z końcówką i. Mascul.: barsinszczi aquisiuerunt 3083; kayewsczi 3992; barsinszczi 3649; deszczenszczi ratum tenebunt 3257; de crocescy II 925.

Femin.: lisejamy 2812 (liše jamy); kurzeyamy 4851.

§ 84. *Genetivus.*

Z końcówką -ych, -ich. *Masc.*: ne widal pawlowich conii II 106; szerokych grosszi II 1491; dwie kopye grosszow szerokych II 1621; grossos zarobonich II 1511.

Neutra: penas dictas nestanich II 3280.

Femin.: de rebus rzeczy nastinich II 4128.

§ 85. *Dativus plur.*

Temata na -o, -a.

Z końcówką -ym, im. *Mascul.*: terminus duis zapolskim et philipo 3486.

Fem.: po dirszcouim lancam II 1099.

§ 86. *Accusativus plur.*

Z końcówką -e. *Mascul.*: na pirwe poroczki 3469.

W znaczeniu *nom.*: goszczinne pyenyódze 4450.

Femin.: sine rany 2952; prze othwodzone wodi 2073; o przeorane granicze II 1149; duo vulnera sine 4054.

§ 87. *Locativus plural.*

Temata na -a *masc.*

Z końcówką -ych, po k -ich: po welkich rocech 3469.

Odmiana liczebników.

§ 88. jeden.

Genetivus singul.

Mascul.: genego gwaltu ne uczinil II 2698.

Fem.: goszg ne ma nigedney scodi II 1163.

§ 89. Dwa.

Nominativus.

Mascul.: insze dwa voczchi II 2653.

Femin.: jako cze dve syny rane II 2556; od dve rane II 220.

Genetivus.

Mascul.: ne wignal dwu konu II 2605.

Neutra: opeka dwu licz II 340.

Femin.: do dw kobilu II 2596 (dву).

Accusativus.

Mascul.: swanszowal dwa snopi II 304.

Femin.: podale dwie plose 1185; dal dwie rane II 72; zaplaczil dwie kopye II 1621; dwye sosze II 1891.

Locativus.

w thu dwu nedzela II 2720.

Dvój, dvoja, dvoje.

Gen. sg. dwoyega kony 4980.

§ 90. trzy.

Genetivus.

Zachowała się forma pierwotną: do dw kobilu ale ne do trzi II 2596, *stsl.* трин, *obok*: s thycz mi trzech grziwyen ne zaplaczona II 1513.

Accusativus.

ma trzi grziwny II 1034; o thi trzi grziwni II 2558.

§ 91. pięć.

Nom. acc.: pócz nadzeszcza 4510, 4912, 3858 a; pócznaczesz II 3555; i wiele innych przykładów w podobnych złożeniach patrz niżej.

Instrumental.

pod pōczōnescze H 709 (pēcō ná śće).

§ 92. šeść.

Genetivus.

polu copam szeczi grossi H 1136; szesczi grosszi nie do-
placzono H 1831.

Accusativus.

sza sescz kop H 848; sza szecz scoth II 1053.

§ 93. śedm.

W złożeniach jak: szedmenadzeszanth II 2247.

§ 94. dzevěć.

Accusativus.

za dzewōcz grziwen H 2701.

§ 95. *Z innych liczebników zanotować należy następujące:*

dvanacze latha duodecim annos 3745; pōcznadzeszcza 4510,
4912, 3858 a; pōcznaczesz H 3555; pōdznadzeszcza 4716; pōt-
naczeszcze H 792; pyōcznadzeszcza 4254; pancnadzeszcza 3909; pan-
cznadzeszcza 996, 2283, 3005, 3786, 3920, 4760, H 4557, H
4721, H 4854; pantnaczeszcza 2778, 2817, H 4152; pandznaczesz-
cza 3723; panadzeszcza 4008, 4822; pentnaczeszczi H 4056, H
4285; penthnadzeszcza 4938, H 2435; petnadzeszcza 2129; pet-
nadeszcza 1568; pacznodzecze H 4515; patnadzeszcza 2958,
H 4506; pyocznaczeszczy II 3505.

szethnadzeszcze II 2224; szemthnadzeszcze H 2224; szed-
menadzeszanth II 2247; sep na dzmiszōth II 2259 (*sic*).

osmnaczcze II 5026.

sedmdzesanth 806.

Odmiana zajimków.

I. Zajimki rodzajowe.§ 96. 1) *Temata na -o, a.**Nominativus singul.*

Masculina: ten mne sza viscal II 324; jako yest then wol
doma uchowan II 2663; jako yest woycowi then list dan H 2660;
y on iemu dedit II 224.

Neutra: to sō iemu prauim dzalem dostalo II 368; gesto
(jeż to) temu roku ne H 828; tho thobye gest zaplaczono II 1934;
jako 2080, 2085.

Femin.: ta lanka H 88.

Genetivus singul.

Masculina: u tego cloueka H 85; jako yest jan onego ocz-
cza H 2640; sed ex alio ot ginego H 3990.

W znaczeniu accusativu: kmecz onego potem bil II 1165.

Neutra: tego na sbrosława szalugō 3470; tego szalugō
II 848; stego II 118, II 132; posbil tego II 163; tego eius ma-
ter uszitek ma II 185; tego usiteg ma II 1149; ani tego usitka
ma II 692, II 1111, II 1491, II 1502, II 1030; tego mi ne vidzilil
II 784; thegosz mi ne zaplaczil II 1491.

Femin.: ne odbil tey gōszey II 487; non smoloczili tey cze-
sōczini II 546; to my tey semitam non fecimus II 563; sz tey
roley II 1368.

Dativus singul.

Neutra: temu rok minōl II 561; gesto temu roku ne II 828.

Femin.: cu tey czōszczy II 1125; kten czōszczy (*pro:* ktey)
II 3406.

Accusativus singul.

Masculina: na ten dzen II 830; jako yest petrassino ucradl
kon then II 2623.

Neutra: przidal tho zitho 2080; a tho wswedzaw 3470; ja tho suaczó 3470; o tho II 103; i to pamótno dedit II 222; postavil y to prosen uczinil II 516; y tom gotow ukaszacz II 570; y on mi to mal szaplaciz II 770; tho e pan soboczki othpuszil II 1060; o tho mam poltori grzivni II 2623.

Femin.: o tó (kobyłę) gesm gemu praw II 568; o tó rzecz II 618; na tó wlokó II 684; o thó (ranó) mu doszicz uczinono II 1026; zaoral thó roló II 1516; na thó glowó II 2657; na thó nywó II 2619; thó ranó II 3188; tó kravó ranó II 654; o tó semitam II 563; tó umovó II 1368; o tó kopó II 3403.

Instrumentalis singular.

Mascul.: sz tim clovekem II 1049; s tym kmecem II 1049.

Neutr.: czzego tim przeproszil 4864; s tim dedzódzem II 4543.

Locativus singular.

Mascul.: w them rocze II 1570.

Neutr.: przitem 2080; wthem 3470; pritem II 72 a, II 85; przitem II 793; obok przitim II 1854; w tem II 202; potem 3470, II 1165, II 1386.

Femin.: w tey dzedzine II 651; na they dzedzine II 1579.

Nominativus dualis.

Mascul.: pro duobus szepi ta gemu ne sginola II 4995.

Femin.: jako cze dwe syny rane II 2556 (će dýe siny rańe).

Locativus dualis.

Femin.: w thu dwu nedzelu II 2720.

Nominativus plural.

Femin.: jako só thi quatuor marce II 3166; thi (grzywny) só vinosoni II 3166.

Genetivus plur.

Mascul. i neutra: tis dzieci prau dom II 84; ottichmast 3621.

Femin.: róczil quinque marcas s thycz (z tych) mi trzech grziwyen ne zaplaczona II 1513.

Accusativus plural.

Mascul.: this thi (szepy) dal II 3187.

Z końcówką e pod wpływem analogii formy je: sicut zayól equos staszek te vipuszczil II 4826; jacom te penódze dawal II 116.

Femin.: per ista signa vulgariter pothiczoszni (po ty éosny) II 2160; jako o thi grziwni II 2558.

Instrumentalis plural.

Mascul.: timi ludzimi 3470; y tom gotow ukaszacz timi szlachezici II 570.

Locativus plur.

Mascul.: jacusz w tich yest praw II 3187.

§ 97. *Temata na -jo, -ja.*

Singularis nominativus.

Femin.: jako moya bracza ne vczinili thobe szkodi II 2666.

Genetivus singular.

Mascul.: za iego ziwiotha 4429; sza gego poczótkem II 570, II 646, II 1133, II 1986; sbil gego famulum II 222; gego pecuniam II 340; do gego doma II 468; gego penócze II 684; w gego szapusce II 758; on gego zapusti ne paszegł II 1742; dziedziny gego II 1955; za gego dobrego sdrowa II 3427; w gego dzerszeuo II 4617; za iego poczótkem II 287; sza iego szmouo II 1136; jacom janowa wolu ne zoral ani jego wszitku mam II 2798; za gego pocótkem II 72; u nego II 1049.

stego go ne viprivil H 118; ani go ona othgóla II 120; anim go gágil II 218; ani go doma zastal II 465; ani go poróbil II 540; a ne mala go ugabacz II 577; on go stego ne viprivil II 793; ani go gesm przeprosil H 830; anim czi go vino-vath H 1514; ani go rwal H 1793; ani go szabyl II 1865; nasego scita II 846.

W znaczeniu accusat.: przeprosil go 427; nie mogli go wszczógnócz 1161.

Ściagnięte formy do nom. mój, tvój, svój: do mego kmeacza 3470; s mego domu II 1149; twego kona ne odarl II 2593; non ligau swego kona II 2592; oth swego kmeacza H 2605.

W znaczeniu accusativu: mogo czloueka gól 3470; jan mego czloweka H 1742; iest oddzelil swego sina H 368; jako yest mi-chal nayól swego kona H 2596.

Neutra: ani go (siana) uszitku ma H 1231; ani go (męsa) uszitka ma II 1029.

Ściagnięte: do mego bidla H 653; twego szita II 459; swego szaluge II 848; swego bidla II 4971.

Femin.: sicut yey gener 3923; yey macerze posagu II 651; ani gey czószcz H 653; geyszem ya prawem sziskal II 1703; za gey duszó H 1943; zagrodzil drogó do yey sedliska II 2499; sz ney II 1579; jest nasego scita y nasey kreve II 846.

Ściagnięte: bez mey woley 3915; oth mey roboti II 4970; jakosm ya twey roley ne orala II 2724; swey żony II 1943.

Dativus singul.

Mascul.: y on iemu dedit II 224; to só iemu prauim dza lem dostalo II 368; o tó gesm gemu praw II 568; staszó gemu II 671; alecz iemu ia ne prziganam II 3396; ta gommu ne sginola II 4995.

ubi mu plat placzil II 648; mu 684; ani mu II 769; vidal mu pravo II 820; o thó mu doszicz uczinono II 1026; mu 1458; mu II 1579; a on mu renó dal II 1793; w slachcze mu ne prziganam II 2413.

Femin.: k geyszó oczyczecz II 1520; tako gey pomozy boog II 2073; k ney II 1516; kneysze II 1646.

Accusativus singul.

Mascul.: gówszi gy, a potem gi wodzil, potem gi wodl, tamo gi póthal, gólesm gi y przywodl gi 3470; i chczal bi gy rad zabicz 4921; szaszethl gy II 268; wodl gy H 1742; obyey-syl gy II 1854; vichna fuit róczila posak to ge solvit (*pro: gi*) II 173.

et rzuczil szó nan II 255; czo nan zaluge ..... a ny targu symek s katusó on czynil II 3387.

o yenszesma (kon) ne szalowal II 2623; za yensze (list) yan obróczil II 2660.

Neutr.: ne mloczil szitha geszem cupil H 1460.

W znaczeniu spójnika wprowadzającego zdania przedmiotowe: ja tho suaczó eszmi gól 3470; esmó (jeż mię) ne ma no rusicz II 778; gesto (jeż to) temu roku ne II 828; róczil ktey dziedzine kaleni es yó sobye tenere II 3472.

zaiól moye bidlo II 202.

Ściagnięte: w me ogrodzene II 1891.

Femin.: ale gó pani powoy zayóla 10; o gósmi kobilo mőczina vinó dage II 568; cu tey czószczzi yasz (*pro: yqsz*) trzima II 1125; jako borovecz saoral thó roló o yósz pan chorósze vegednal II 1516; pooral yó II 1703; es yó (dziedzine) sobye tenere II 3472; bich gó zaoral II 4532; ósz sibi on cupil II 1337; w moyó czószcz II 2680; swoyó II 848.

Ściagnięte: na mó rolo II 4532; w mó dziedzino 3931, II 1703; to pooral szwó II 1520.

Instrumentalis singul.

Neutr.: mim nezagroczenim II 4253; mym pouelenym II 5009; swim bidlem II 280, II 712; swim mősem 3906.

Femin.: jako micolay sweyo braczó poszli só 2085 (svojó).

Locativus singul.

Mascul.: czószcz przy nem ostala 653.

Neutra: na mem oródzi II 4613; na swem szicze II 635; w swem (życie) II 691.

Femin.: w mey dziedziney II 1646.

Genetivus plural.

po gis oczczu II 84; gich utilitatem II 106; gich 122; ich ne chezala wuszóchez II 1148; se vsech vin II 734.

Dativus plural.

tako gim pomosz bog II 3166.

Accusativus plural.

Mascul.: timi ludzimi ieszesm naczóslal 3470; o ne (o nie, o ščepy) II 3187.

Femin.: bo mi kmothowni powalil ye sromoczil 3470; quid sô sô one (o nie) sparli II 3166; fideiussit sza sve svesczi II 778.

Instrumental. plur.

sch mymy pomoczniki II 1987; swemi ludzmi II 104.

Locativus plur.

na twich lacach (łakach) II 1005.

§ 98. *Zajimki kto, co.*

kto.

Dativus singular.

sicut ego neprzikazal nycomu penódzi placzicz 3893.

co.

Nominativus, Accusativus.

czso domenik nadobala kmethonem vcasal 3854; czso II 116, II 368, II 1520, II 1828, II 2547, II 2596, II 4543, II 5029; czso koli II 1986; czsom II 1491, II 1513; czszo II 118; czo II 371, II 956, II 1458, II 2653; czom II 1934; czso II 1163; co II 728; czno one jacusevy vinó dauas II 3187; niczsz II 1570. *Godne uwagi są formy:* non mandavi caloskemu dosowskego niczszey róczicz II 193; w mey dziedziney kneysze on niczszey ne yma II 1646; jako niczsey ne ymay komoszyna zitha II 1955.

Genetivus.

czzego 4864.

§ 99. *Zajimki osobowe.*

ja.

Nominativus singular.

ja tho suaczó 3470; o to ga volo testes ducere II 570; iakosm ia ne mal II 683; iakoszm ya niczsz ne winowath II 1570; alecz iemu ia ne prziganam II 3396.

Genetivus singular.

u mnie II 1049; ten mne szaviscał II 324.

Dativus singular.

gdzesz mi mego czloueka gól, . . . , ja tho snaczó eszmi gi gól, bo mi kmothowni powalil, ... a thiszmi nechezal prawa uczinic 3470; tako mi pomozii II 96; tu ne popasl mi lóki II 280; o gós mi kobilo winó dage II 568; y o to sô mi róczili II 672; tego mi ne vidzelil II 784; bo mi iusz szaplaczoni II 1148; iako czso mi róczil gosg II 1163; thegosz mi ne zaplaczil II 1491; s thycz mi trzech grziwyen ne zaplaczona II 1513; y szesczi mi grosszi nie doplaczono II 1831; y o to sô mi róczili esmy meli wsdacz II 672; taco my pomozii bog II 2633; poddal my sô II 5026.

Accusativus singular.

odbil mó 832; zarzuczil mó svim mósem 3906; esmó ne ma no rusiez II 778; na mój jaszek zalowal II 3403; jaco mój otegnal II 4970.

Dativus pluralis.

dala nam II 564.

§ 100. ty.

Nominativus singul.

a thiszmi nechczal 3470.

Dativus singul.

tho thobye gest zaplaczo II 1934; przecyw thobe II 2099; ne vczynili thobe szkodi II 2666; tobe II 2708, II 3188; anim czi go vinovath II 1514; czom czy byl obróczył II 1934.

Accusativus singul.

prziwodł gi przethczó, gothow i naczó ukaszacz, naczóslal 3470; za czó II 1491; za czó róczył II 1513.

Instrumentalis sing.

jako s tobó otmowil II 2785.

*Zajimek zwrotny sę.**Accusativus.*

ostal só 787; wrzucil só 1090; bicz só 1107; in golbice só sine iure intromisit 1703; wrzuciles só 3931; só dzelil 3324; poddal my só II 5026.

Instrumentalis.

nad sobó postanicz 165.

Genetivus.

ne pobral na seye (*zamiast na siebie*) puscini II 848.

Formy słowne.

Praesens.

§ 100. Temata bez sufiksów.

*Temat jes-.**Singularis.**Osoba 1.*

Formy zupełne jesm: o tó gesm gemu praw II 568; zagól gesm II 2111; gesm przeprosil II 830; iaco geysma ne bil II 120; sicut ac esm czo vinovat II 56.

Formy, które się zwały z poprzednim wyrazem w postaci sm, m: iakosm ya thomkowi nieczsz ne winowath II 1570; anim czi go vinouath II 1514; iakom ne vinovath II 1511; gotowem do sódu II 616; i tom gotów ukaszacz timi szlachezici II 570; to ya swoyó esem et recepti II 848.

Osoba 2.

iako yesz ne opowadal II 2613; iako gosz ne szasztal II 96.

Szczątek osoby 2-ój sg. -eś, -ś zwał się z innym wyrazem: wrzuciles só 3931; zalowalez II 3686; nestallesz 1318; eses dal II 3188; a thisz nechczal 3470; this thi dal II 3187.

Osoba 3.

ta mi só dzalem dostala i gest moya II 4532; ta lanka iest wseborowa prawa II 88; yest venceslaus wzól II 2619; yest mislibor wzól II 2620; ostaal szó yest II 1474; czso iest vozni oglódal II 368; yako gest albertus non substraxit II 480 a; iako czo gest recepti II 652.

Forma *ne* powstała ze *ściągnięcia przeczenia ne* ze skróconą formą 3 sg. je zamiast jest: gesto temu roku ne II 828 (jeż to temu roku *ne*, t. j. *ne* jest).

Pluralis.

Osoba 1.

Fermy ściągnięte z wyrazem poprzedzającym: wiloszilismy 1688; thosmi szli II 2704.

Osoba 3.

poszli sō 2085; ostali sō szo 3842; visnali sō II 834; tako gim pomosz bog etc. iako sō thi quatuor marce quid sō sō one (o *ne*) sparli, thi sō vinesoni de gostinky s ocziszni de paterno II 3166.

Uwaga. Wiele form praesentis verbi subst. znajduje się w ustępie, gdzie mowa o formach perfecti.

Temat vĕd-

Sg. 1. wem II 96; newem 3470.

Temat jima-

Praes.

Sg. 1. mam II 202, II 2556.

Sg. 2. ne masz II 2558.

Sg. 3. yma II 1579; ne yma II 1646; jako stachna yma quartam partem II 2700; ani smerci yma ot nego II 4806.

ani tego usitka ma II 692; ma II 537; ani go uszitka ma II 1029; scodō ma II 1099; ma II 103; goszġ ne ma nigedney scodi II 1163.

§ 101. *Temata z suf. praes. e, o.*

Sg. 3. laszcz nye zzywe szlodzeymi 4905 (żywe).

§ 102. *Temata z suf. praes. ne- no-*

Sg. 3. any sam kradnye 4905; non furatus ne gradne II 3592.

§ 103. *Temata z suf. praes. -je, -jo (suf. inf. -a).*

Sg. 3. ungit vulg. masze II 2413; dage II 568.

Pl. 3. y plath mu sz ney dayō II 1579 (*inf.* dajać i dawać).

§ 104. *Temata pochodne z suf. -a; suf. praes. -je, -jo.*

Sufiks -jo zachował się tylko w 3 osobie pl., inne formy są pochodne na wzór słów bezsufiksowych.

Sg. 1. ne prziganam II 3396; ego in nobilitate sibi non derogavi w slacheze mu ne prziganam II 2413.

2. goszdzewi odpowedasz 4921; dauas II 3187

3. potwarza calumpniat 4903; a w tey polu grziwna potwarza II 2708.

Pl. 1. ne prziganami 3959; zapowyadami II 3470.

§ 105. *Temata pochodne z suf. -u, suf. praes. -je, -jo.*

Sg. 1. sic ego szalugō II 424; szalugō II 479; tego na sbrosława szalugō 3470.

3. zapisuye sze II 2072; szaluge II 238, II 848; pro qua hereditate miroslaus szaluye 3520; zaluge H 3387.

§ 106. *Temata z suf. -i (w temacie inf. suf. ě).*

Sg. 1. ego non certo ne przō II 3876; 2. přyš, 3. přy, *inf. přec, part. praet. act. II přāt. Tu należy chōczō* H 570, (choć), *stsl. хотѣ*; *porōwn. chocimir. Inne osoby: chceš, chce są nowotworami podług analogii słów za pomocą suf. je utworzonych.*

3. szedzi H 1579.

§ 107. *Temata z suf. praes. -i (suf. inf. -i).*

Sg. 1. ja tho suaczō 3470; szwathczō II 122.

3. y plath mu placzi II 1579; janek stavi rzecznyō 3853; jako jan czyni drogō II 1099.

§ 108. *Imperativus.*

Sg. 2. pomozy 2399, II 2073; pomoszi II 96, II 122, II 123, II 2633; dopomoszi II 106.

Z zatratą końcowego -i: tako gim pomosz bog II 3166.

§ 109. Aoristus.

Formy aoristu zachowały się od tematu by-

Singularis.

Os. 1. o czosz szī na mō rolo szaloual, bich yō zaoral II 4532.

Os. 2. goszdzewi odpowedasz na zabicze i chezal bi gy rad zabicz 4921.

Os. 3. abi mu ne uczyekl obyesyl by gy byl II 1854; abi ssipala granicze II 2720; czibi sō tobe dostalo czno II 3188.

Formy imienne słowa.

Infinitivus.

§ 110. I. Temata bezsufiksowe.

1. Temat praes. bez suf.: dac 1082; wsdacz II 672; widacz 4456.

2. Temat praes. z suf. -e, -o:

a) szacz II 500 (zac zamiast zajć, zajić); przećz II 769 (přeć, pře-jć, pře-jić);

b) wuszōchcz II 1148 (vžōć);

c) drze(ć) II 758 (*der-ć), stsl. дерѣ, дѣр-а-ти;

d) Końcówka ti z poprzedzającą gardłową spółgłoską zlewa się w c: pomocz II 465; jurare poprzisancz 2952; poprzisōcz II 452; przisōcz II 616, II 620; praes. śegę śežeš i śegnę.

3. Temat praes. z suf. je, jo: bic sō 1107; zabicz 3162, 4921; posnacch II 551.

§ 111. II. Temata z sufiksem -a.

1. Temat praes. z suf. e, o: pellere gnacz II 4347.

2. Temat praes. z suf. je, jo: ukasacz II 448; ukaszacz II 479; obeslacz mittere II 4582.

3. Verba durativa i iterativa: gabacz 4635; ugabacz II 577; uziwacz 2076; przipowadacz II 4998; impignorare czandacz 3860; czanezczacz 3998; agravare czōdzacz II 289; czadacz 3997; czō-dacz II 120; vipuscacz II 468.

4. Temat praes. z suf. -u-je-: indicare vulg. scazouacz 3879.

§ 112. III. Temata z sufiksem ê:

Temat praes. z suf. -i: szedzcz II 1049.

§ 113. IV. Temata z sufiksem -i.

Temat praes. z suf. -i: vicupicz II 221; exire viprowadzcz sō 2939; postompicz 2910; sstōpicz 4895; spuszczicz 4896; wipusczczicz 4464; wroczcz II 684; placzcz II 85; szaplaczcz II 770; lupicz II 758; wimerzcz 1030; vidzczicz 3841, II 644; diuidere widzczicz 1082, 4979, II 1006; dividere vulg. wydzczicz II 1223, II 2197; uczinic 3470; szasedlicz II 2140; postawicz 500, 699, II 619, II 620, II 633, II 636; postawicz II 464; postawicz 165; szasedlicz II 2140; zaprawicz 3742; viprawicz 3793; opravicz 4863.

§ 114. Participium praesens activum.

Formy sg. nom. masc. na -ę: jako przydō bogusko wiszcziczil szō w czisthe w mō dziedzinō II 1703; zarzcziczil mō swim mōsem wymo spach 3906 (vyjme); andrzej zagadō drogō i dal michalowi dwie rane II 72.

Formy sg. acc. masc.: stoyōcz 3957, 3920; szōdagōcz prawa 3470.

Formy sg. nom. fem. podług deklinacji złożonej: grzmacza 1333, II 2909, II 3139; grzmacza II 2761.

§ 115. Participium praet. act. I.

Sg. nom. masc.: stanislaus poczaw sza sedlicz y pugaw rola II 2140 (pojōv); zabesaw 3907; wswedzaw yachaw gōlesm 3470; neossadziw 3900.

W sg. nom. fem.: a gōwshi gy 3470.

Participium praeteritum activum II.

§ 116. Temata bezsufiksowe.

Temata, które nie mają formy praesentis: bil II 85 (był); posbil II 163; dobył aquisivit II 2156; zaszedł 1212; szli II 2704; poszli sō 2085.

Temat praes. bez sufiksu: dal 2076, II 72, II 72 a, II 646, II 654, II 1793; przedal II 1943; dala II 564; podala 1185.

Temat praes. z suf. -e, -o:

a) *Temat praes. žive, temat inf. -ži*: usus est vulg. zdzil II 2665 (*wym. zdzył zamiast zżył*) utilitavit szdzil 1594, szzil ymena sloszonego II 4866; neszdzyl duas vaccas II 1769; neszdzil krowi II 1777; ne zdzil 4565; consumpsit scil II 3821; szčila II 4119; ne szčila II 519; pueri szdzili II 294; *obok* neszčil II 801 (*nie zżył*); usa est vulg. poszčila II 2487 (*pożyła*).

b) popasl II 712; popasli II 719; ne popasli 3714; nye popasly 4354; wnosła II 2586; winosła II 1506; otrzosl II 4697; prziwodl 3470; paszegł II 1742; posecl II 4586; szekl II 2090; uczyekl II 1854; szaszgli II 1367 (*zażgli*):

c) gólesm 3470; zagól 2111; gól 3470; yól II 4734; othgóła II 120; otyóli 3797;

d) *Temat praes. śędze-, tem. inf. -śéd-*: ossadl II 4197; zasadl II 287.

e) darl 4386, II 2090; odarl II 2593; widarl II 2212; vidarl 2513; sparł; II 3166.

Godne uwagi są formy: vidral 3880; esze equum ei szapral II 547.

§ 117. *Temat praesentis z suf. -je, -jo*.

a) bil II 120; odbili 178;

b) dzal 3470;

c) viznal II 2550; visnali sô II 834.

d) strul 3785.

Następujące słowa w temacie praes. mają formę z sufiksem -ne, -no: uitkradl II 692; vikradla II 2722 (*praes. kradnę, stsl. крадж i крадня*); przepadl 2954; popatl II 207 (*padnę stsl. падж i падня*).

Bez sufiksu tworzy również formy inf. i particip. praet. act. II, słowo stane, stsl. станъ: szastal II 96; ostaat szô yest II 1474; ostal II 345; ustal rok 551; stala roki 547; stalla roki 1282; ostala sza 4806; ostala szô II 2331; ostala II 653; dostala II 4532; ostali sô 3842, II 182; sostali II 651.

§ 118. *Temata z sufiksem -nq, stsl. нк.*

Temat praes. z suf. -ne, -no: minól II 561; przithenól 1181; zginólo II 2708.

§ 119. *Temata z sufiksem -a*.

Temat praes. z suf. -e, -o:

a) zegnal 828; wignal II 2605; otegnal II 4970; przignala II 653; pobral II 848.

b) rwal II 4166; poruwal II 4291;

c) poswala II 3757 (*pozwala*).

Temat praes. z suf. -je, -jo: kasal II 769; kaszal II 1739, II 1987, II 2964; przekazal 4434; neprzikazal 3893; vcasal 3854; przikazalo II 457; skazali II 448; otkaszali II 496; wanszal II 1502; wószól II 1646; grzebal 4326; ssipala II 2720 (*stsl. сыпалъ*); pooral 3344, II 1520; nepooral 2076, II 1172; zaoral 1370, II 1516; przeoral 288, 3378, 4534, 4714; orala II 2724; przeorali 1036; stal 3470; obeslal 3661; deptal 4983; sziskal II 1703.

§ 120. *Durativa i iterativa z suf. -a*.

chowal II 1769; uchoval II 158; gabal II 2659; non placebat ne podobal II 3563; uszczwal II 213; postual II 495; ogłódal II 368; opowadal II 2613; przipowadal II 4272, II 4998; zapowadali 178; wszczógal II 4531; usywal II 3659; szaymal II 272; dawal 4743, II 116; podauwal 3962; dodauwal 4032; póthal 3470; nedokonat II 3127; upominal II 465; ujednal II 456; ugendnaly 4396; othpraszał II 1514; wirzódzał 585; przipóczal 3764 a; odbiyal 3923, II 713, II 5038; pomawal II 3651; przechowawal II 4570.

§ 121. *Temata z suf. praes. -u-je-; inf. -ova*.

wanowal II 2268; szakarbowal II 540; zaymowal 3753; nerozeymowala 1322; zaymowaly 4285, 4329; szalowal 5059, II 4532; szalowal II 165, II 2623; szalował II 334, H 567, II 632; II 661, II 664; zalowal II 3403; zalowalesz II 3688; szalowali II 567, II 848; swauszowal II 304; ukaszowal II 428.

§ 122. *Temata z suf. -ê*.

a) interdixit zapouedzal 1485; interdixit szapowyeczal II 3094.

b) mal II 683, II 2626.

- c) ne chciał 3470; ne chciała II 1148.
d) wydzyszał II 3387; zasedzała II 4960.

§ 123. *Temata z suf. -i.*

Temat praes. z suf. -i: ranczył II 3471; rōczył II 1513, II 1163; obrōczył II 793; obrōczył II 1934; urōczył II 2539; wrōczył II 4637; neprziranczył 1730; rōczyli II 834; srzōczyli II 667; wymierzil 3788; gagil (gajil) II 218; roswałil II 4955; wiczelił II 4199, II 4275; dzielił 3324; oddzielił 2064; widzielił 2848, 3970; widzielił 2940, II 673; widzielił II 644; wiposazil II 5048; wloszil II 1945; wiloszilimy 1688; wlozily 4396; wiloszili II 563; umneszil 1996; prziganil II 792, bronil 1201; gonil II 4806; uczinil II 646, II 1044, II 1458, II 1828, II 2698; uczynil II 1793; czynil II 3387; wczinili II 2666; popolnil 4396; pokaszil II 4978; obyesil II 1854; sznoszil II 1499; winossil II 2366; przinosyl II 1148; winosil II 1231; wynosyl 4353; wynosily 3781; przeprosil 779, 1755, II 830, II 355, II 4601, II 4619, II 4883; przeproszil 4864; petitautil przeprosila 3287; ne paszil II 1005; nagodzil II 684; zagrodzil II 2499; posadzil II 605; chodzil II 2720; uradzil II 4755; odsandzili 1315; sō swadzili II 467 a, straczil II 632; spuszcil 2053; wipuscil 4528; wrocziła II 3773; mloczil II 1460; smoloczili II 545; wrzuczil II 2418; wrzuczil sō 1090; wisrzuczil szō II 1703; wsrzuczyl II 1915; zarzuczil 3906; wrzucili 309; sromoczil 3470, 4276; zromoczil II 3651; nedoplacil 3840; zaplaczil II 3403; placzil II 648; szaplacil II 837; cupil II 1049, II 1337; pocupil II 4875; wicupil II 4865; lupil II 3497; slupil II 467 a; ich (apes) ne laszbił II 2212 (podbiérać pszczoły); robil 3936; zarobil 841, II 540; porōbil II 1891; postawil iudicem II 658; postawil testes II 423; opravil II 2596; viprawil II 118, II 686; newiprawil 3031; opravila II 531; upravila II 171; stravila II 4543; vilovil II 296; umovil II 458; otmowil II 2785; schmowil szō II 1739; wilomil II 1502.

§ 124. *Participium praeteritum passivum.*

Z suf. -nъ: dan II 2660; oddane 1310; z othdaney 2085; poslan II 4635; przeorane II 1149; wicladana 1429; opowyadan 4326; uchowani II 2663; jako yest then wol doma uchowani a ne yest cupni II 2663; literam dictam przeprzany 4857 (*inf. přeć,*

praes. pře, přeš i t. d.); zapowedeney II 4736; zaszedzanego II 2750.

Z suf. -enъ: roszdelon 2858; uczinon II 4030; iawyen II 1881; opravoni II 534; uczinon II 4030; zarobonich II 1511; czso yest przedborowi zastawona 2076; vedzona II 2726; wrzeszena II 2050 (рѣшнѣ); opravonō II 538; otworzoney II 4561; widzelona 4979; zaplaczona II 1513; rozdzielono II 1370; porōczono II 1915; scradzone 1079; doplaczono II 1831; szaplaczono II 1163; zaplaczono II 1934; szoszonego II 4866; uczinono II 1026; to mi wysiczko szaplaczono II 1163; pokradzyono II 1940; sicut sciunt et testantur quod neuedzono iacobi boues 3922; winesoni II 3166.

Z suf. -tъ: zabith 1482; wygōti 3615; przepitego II 450; rok zauiti 4505; winovat II 526, II 559, II 561, II 1136; winovath II 1511; winowath II 1570.

Godna uwagi jest forma što zam. *šsto, *šdto od tematu -šed, -šed; porówn. stsl. шѣстѣ, pol. śće, zam. śście: iako do stanislai domu ne sztho w nikolayow dom y ne pokradzyono kony chōszebnō szreczō ani uszythku ma II 1940 (t. j. nie szli i nie pokradli).

§ 125. *Substantiva verbalia.*

Za pomocą suf. -ije:

1. *Od tematów particip. praeter. pass. na -nъ utworzone:* stanie 3372; nestanym II 4882; poswane II 4882; poswane II 521, 4708; wignanim II 1498; szkaszane II 1409; skazanie 4229; skazanyu 4889; pokazanye 4487; skazanya 4926; caszanim II 495; przeoranye 5006; podanim 177; odeprzenie 3347; gimena II 2701; ymena II 4886; ymienya 4527; ymienō II 1947; czōdanye 4519; zaymowanye 4243; dzina II 4978; otkowana II 3649; zawolania 3467; trzimana II 4796.

2) *od tematów particip. praeter. pass. na -enъ:* wczōgnenu 427; zastawene 1816; przeproszenye 4904; obrōczenie II 424; straczenie II 441; postawenye 4567; neoprawenim II 103; przyrodzenim 1514; nezagroczenim II 4253; wgayene II 4515; w obrōbyenu gruszky 4631; rōbienye 4647; s pocōszena 4800.

3) *Od tematów particip. praeter. pass. na -tъ utworzone:* zawice II 3681; zabicze 4921; bicze II 441; zayōczim, sayōczim 3785.

Czasy złożone.

Perfectum.

§ 126. 1 osoba sg.

Formy, w których praesent. verbi substantivi -jeśm zachował się w całości, jako osobny wyraz, są rzadkie: sicut ego pecora stanislai et fratris sui qua zagól gesm ne zagól gesm 2111; jaco geysma con ne bil II 120 (jeśm já nie bil); ani go gesm przeprosil II 830.

Formy, w których praes. verbi subst. -jeśm zlał się z poprzedzającym wyrazem, w zdaniu w postaci -eśm, -śm:

1) *z participium praet. II.:* gólesm gi y przywodl gi 3470.

2) *Z innym wyrazem:* timi ludzimi ieszesm naczóslal 3470; o yenszesma ne szalował II 2623 (o jenześm ja nie żałował); jakosm ya twego kona ne odarl II 2593; jakosm ya twej roley ne orala II 2724; jacosma ne wszógal II 4531; thosm ya zaplaczil II 2558; jakosm ya ... genego gwaltu ne uczinil in hancze domo II 2698; jakosm ya chodzil II 2720; jakosm ia ne mal na natposyane quatuor laneos II 683; jakosm ya ne mal zaplaczicz II 2626.

Formy ściągnięte, w których ocalało tylko -em, -m.

1) *Z participium:* sicut in meo prato recepti zayólem 867; sicut agros non poruszilem umneszil 1996; quod ad ipsos terminum steti stalem roki 1318; et ego ipsum jumentum podalem 767; dalem II 848.

2) *praes. verbi subst. w postaci -em, -m zlał się z innym wyrazem w zdaniu:* ieszem cupil II 1460; geyszem ya prawem sziskal II 1703; a sobem wsól II 848; anim казал placzic II 85; anym казал II 1739; anim казал II 1987; anim go gagil II 218; gdim janowi rok stal II 1739 (stał); iakom szagól II 635; tom ia szagól 635; tom ia szagól II 691; jakom ya newszól II 1942; jakom ya swego skota schmymy pomoczniki ne othbyl II 1987; jacom te penódze dawal II 116; jakom ia wószól II 1646 (ýqzał); jakom czó ne othpraszał II 1514; jacom ia przinosyl penódze II 1148; iacom ne paszil II 1005; iacom ne uczinil II 1053; jakom szó ne wszruczył II 1915; iacom ne mlóczil szita II 1460; jakom ya zaplaczil II 1621; jakom czsom za czó róczil quinqe

marcas II 1513; jacom ia to cupil II 1049; jakom ia sch woythem ne schmowil szó II 1739; yakom przitem bil 2080; jacom pritem ne bil II 85; jakom ia bil przitem II 793; jakom ya przedal y obroczył II 1943; iacom szzego radó ani ne vidal II 122; jako czsom róczyl II 1491; czom czy byl obróczyl II 1934.

Participium praet. act. II. na -l z zaimkiem já stanowi 1 sg. cz. przeszł.: jako ja staszcowi swini ne odbil II 2615; jaco ia cupil zito II 2841; ja pritem bil II 72 a.

W zdaniach łacińskich użyto polskiego imiesłowu z łac. zaimkiem ego: sicut ego ne otrzosl pirum II 4697; sicut ego ne popasl II 712; sicut ego neprzikazal nycomu penódzi placzicz 3893; quod ego szagól adamovi skot na szicze II 691; sicut ego ne odbil tey gószey II 487; sicut ego ne odbila swego bidla II 4971; sicut ego neszil duas sexagenas siliginis II 801; et in hoc ego te iure evasi et sbil II 215; ego non odbiyal meum equum II 713; sicut ego ne uinosil terram 3934; sicut ego stracil bouem 3793; sicut ego ne wloczil triticum de aceruo ipsius II 4992; sicut ego tibi sespasl (*sic, pro nespasl*) twego szita II 459.

Do łacińskiej formy 1 sg. perfecti dodano jako objaśnienie polskie particip. praet. act. II.: in meo prato pignorani zayol II 4214; sicut nicolai crines non quasani ne rwal II 4166; quod sum fassa poswala II 3757; sicut ego non pepelli neque alium posadzil II 605; sicut non consumpsi pascuo ne zpasl duo capecia ordei jacussij meis pecoribus bidlem II 3499; sicut non zromoczil nec in furticinium indicavi pomawal dobkonem II 3651; inieci wrzuczil II 2368.

§ 127. 2 osoba sg.

Forma nieściągnięta téj osoby jest jeszcze rzadsza, niż osoby pierwszej: jako yesz ne opowadal januszewi II 2613; tako mi pomoszi bog, jako wem isz jako gosz (jeś) ne szastal u micolaya owcze II 96.

Formy, w których 2 sg. praes. verbi subst. złączyła się w jedną całość z imiesłowem: nestallesz 1318; wrzuciles só 3931; pro quo egistis zalowalez II 3688; wiranczilesz fideiussisti 1137.

Formy, w których 2 sg. praes. verbi subst. złączyła się w jedną całość z innym wyrazem w zdaniu, przyczem nastąpiła kontrakcja samogłosek: ezez ne mal przisócz II 616; tego szalugó na pana Micolaja esces pobral II 848; ezes mi pirwyey ranó dal

II 3188; a thisz mi nechezal prawa uczinic 3470; jakosz my ran-
czyl II 1716; isze thi szczepy czno one (o ne) jacusevy vinô da-
nas this thi dal II 3187.

2 sg. *pract.* wyrażona przez *particip. pract. act. II* i *zaimek osobowy* ty: a ti knemu prawa ne mal II 2841.

Zaimek osobowy jest wyrażony po łacinie w zdaniu polskiem.
tu ne popasl mi lóki swim bidlem II 280; quod debes pratum
vidzelicz et tu ne widzelil 3970.

§ 128. *Osoba 3 sg.*

Formy złożone z 3 sg. praes. verbi subst. jest i part. pract. act. II.

Masculina: jako yest venceslaus wlodiczka wzól II mar-
cas II 2619; jako yest mislibor wzól alberto bovem et vaccam
II 2620; jako yest przeczslaw wzól II 2665; jako yest gnewo-
szewi ne wzól jan II 2708; czso iest zaiól micolay bidlo II 370;
jako yest micolaus przeoral II 2753; sicut quid paulo andreas
obligavit, de illo tego yest vyol, in duabus II 4262; pro
quibus approbavit, vulgariter ostaal szó yest contra nico-
laum II 1474; ostal gest szaclad II 423; johannes veniens ad
iudicium ustal gest termi(num) ad andream II 220; czso iest
vozni oglódal II 368; jako czso yest stanótko viznal contra petras-
sium tho yest viznal po prawey prawdze II 2550; iako gest
boguslaw staska ne upominal II 465; jako yest bilina miczka
ne gabal II 2659; quod veniens dns bronisz ad iudicium pro suo
emetone szaloual gest super boguslaum II 424; quod veniens bo-
guslaus ad iudicium regale in orlow szaloval gest super nico-
laum de rostovo tres vulnus (*sic!*) II 570; jako yest olexy wrzu-
cil sye w moyó czósz y zaoral roló y lóki possekl II 2680; to
iest andrzej zaplacił II 371; czno yest róczil florianus posag to
yest róczil . . . II 3406; jako yest lexszóder róczil mne s mico-
layem II 2079; esz czso gest potr róczil II 118; tho yest abram
róczil II 3472; quod veniens trzesconi szastópil gest przeczslaw
II 733; czso iest staszek oddzelil II 368; yako gest paulus et
matias ne vidzelil unum vlokó II 672; jako czso koli gest mi-
chael uczynyl mathie to uczynyl za gego poczótkem II 1986; to
yest przibek ostawil II 2547; iako iest mal brzibek z jaskem
umovó eze gest mal dodacz II 621.

Feminina: jako czso yest stanisława viznala przibka II 2547,
jako yest pawl . . . wzdala II 2590; iako yest ma czelacz ne cho-
dzila II 848.

Formy z przeczeniem ani, ni: ani go doma szastal ani mu
chal pomocz II 465; ny w domu chowal II 1769.

*Niekiedy 3 sg. praes. lub pract. verbi subst. jest po łacinie
przy part. pract. act. II polskim:* in domo sua uchoval est sci-
tus II 158; gószey quam est jasek szagyól II 487; vichna fuit
róczila posak II 173; quia nesciui quod esset ossadl II 4197.

*3 sg. praes. verb. subst. wyrażono po polsku, a obok tego
3 sg. pract. perf. po łacinie:* yako gest albertus non substraxit
II 480 a; jako gest skarbkoiva szita non mandavit recipere II
537; jako czo gest receipt II 652.

*Najczęściej jednak 3 sg. pract. wyrażono tylko przez part.
pract. act. II zwłaszcza, jeżeli w zdaniu łacińskiem dodano tę
formę jako wyjaśnienie:*

Masculina: jako albertus jan (jól) mego czloweka ywodl
gy II 1742; sicut yey gener ne popasl pratum 3923; sicut
nespasil szita pro sedecim grossis 3971; jaco ne popasl sta-
szek II 104; sicut ne zpasł auenam II 4729; sicut prze-
grodó z yego trzimanía spasl mi scocius feni II 4796; ut pro
hereditate intercederet, zaszedł 1212; szaszethl gy II 268; kódi
szedł ubysław II 384; kmetho osedł (odszedł) 703; agrum in
quo osadł 3188; johannes zasadł viam paulo II 287; on gego za-
pusti ne paszegł ani skody uczynyl II 1742; ani yego laik szekl
furtine II 2090; non secuit ne posecl II 4586; sicut mihi pirum
otrzoł cum familia II 4698; wszól y przeklath gwalthem II
1891; ja tho suaczó eszmi gi gól 3470; quia michi mitram vo-
luit deponere yól per mitram II 4734; sicut petrassius, quod re-
cepit dampnum, hoc est pro decem marcis quas recepit wzal de
pecuniis 1143; sicut quod zayól scoth scrophas zayól 4738; sicut
sciunt, quod paulus szaganl dno paulo, hoc szaganl in suo pro-
prio 5055; jako petrus ne wszól II 1989; non tetigit ne zayól
II 4398; johannes proposuit ut stanislaus in castro secum stans
in termino cultellum protraxit et ipsum poruwal II 4291; sicut
martinus stephanum przeprosil pro ipsius penis et ortum sibi
non odyal II 4619; quod zuk . . . siliginem . . . violenter pozól
4994; wisrzuczil szó (intravit) y pooral II 1703; gdzesz mi mego
czloweka gól a gówszi gy wószal a potem gi wodzil do drugogo

pane potem gi wodl do mego kmezza i tamo gi póthal a w them ne wem kamo gi dzal 3470; ne vidral pczol 3880; sicut ne darl chmelu pelcze II 2090; ne darl 4386; ne widarl II 2212; furtive recepit vidarl 2513; sicut andreas recepit hinnulum darl et est jantony silua 2063; esze equum ei szapral II 547; jaco mikolay ne ukrad II 1029; non expellit pelca ne zegnal de agro 828; laurencius ne wignal II 2605; jaco mój otegnal oth mey roboti II 4970; sicut scit, quod canis, quem Clemens mactauit podgrzebal et opowyadan inter vicinos 4326; sicut ipsius scotha neprzebral 1450; przebral mediam marcam II 207; quod plebanus kmethonem bral 3867; y me tudzesz pobral 3906; sicut sciunt, quod borzek micossium suum pena et iure pobral 4961; jako staszek ne pobral gymena s pelczna domu II 2701; recepit me pobral II 4565; jaco u tego cloueka ne bral nocznój noczój II 85; ne bral bidla micoszowa II 4533; iaco albertus apud albertum non recepit szabel (zabrał) copi furtiva re ani tego uszithku ma II 1111; michael sbil golego 3844; vilcek sibi rosbyl ostium et cereusiam rostocyl II 2099; odbil mój 832; odblyl rethas gwaltem II 1422; jako veniens boguski othbyl oth szitha II 1639; odbil octo boues II 4755; odbil pignus II 4862; repercutit vulg. odbila II 2488; andreas de kloski mansit sex marcas popil II 219 (pobit); michael sbil golego 3844; sbil gego famulum II 222; jako janowi ne pobil bidla II 2614; sicut albertus johannis duos porcos mactauit et utilitauit szdzil furtiue 1594; ne zdzil quadraginta oues 4565; jako staszek ne szdzil krowi II 1779; et usus est vulgariter zdzil super minus II 2665; jako phalislus ne szdzyl duas vaccas II 1769; sicut sbroslaus szdzil ymena granati sloszonego II 4865; sicut olexi mihi equum pro una sexagena furatus est et ipsum consumpsit scil II 3821; sicut hannos zaczil beruoldo lsze II 4876; sicut ne szdzil res II 519; hic nicolaus przepadl 2954; dampnum popatl II 207; a oto on potatl (*sic*) scodi II 208; quod thomek nepocradl puscini 3711; johannes ne nitkratl II 692; prestitit iuramentum in vulgari poprzisankl 2215; iuravit poprzisangl II 3867; denicit eam in vulgari ostal sój contra eandem 787; causam optinuit vulg. ostal szój 3757; sicut franco ostal szój circa siluam 2997; a oto nestane ostal II 229; boguslaus ostal sój II 472; columbus ostal sój II 792; sicut johannes zastal scrophas stefani apud stanislaus II 4580; eum apud me ne zastal II 5029; ne opravil

a oto ostal sódowi sex marcas II 345; y to jacusius terminum vstal nicolaus ustal rok 551; sicut agnes... temu rok minól II 561; sicut jacobus przithenól scot et scrophas 1181; sicut scropham pro sedecim gross. strul 3737; zayóczim ne strul tres scrophas 3785; domenik vksal 3854; quod si przekazal petrus 4434; ani mu kasal II 769; esz pan wlost ne kaszal pobracz szitha II 2964; sicut granat terminum non debuit respicere na zbroslaum obeslal 3661; sicut jacussium ne deptal 4983; sicut ne oral medze II 4970; ne zaoral ani zasial 1370; sicut ista wagroda czaborio est obligata et turzinowski zaoral 3388; jako borovecz zaoral thój rolój II 1516; yako andrzej nepooral ni zastawi czso yest przedborowi zastawona 2076; vilczco arauit pooral 3344; ne pooral ogroda II 1172; czso pooral borovecz rolój to pooral szwój II 1520; ista pars ipsius est et ibi przeoral stanislaus 288; quod spacium przeoral hoc w prae Mathie ad tyme niczam 3378; ne przeoral agrum 4534; quia sibi przeoral obligationem 4714; nec odbiyal bidla 3923; ani odbyal II 5038; rota quod non wirzódzal ipsum longinquitate euadere 585; sicut ne przipóczal na przisójój 3764 a; satim sój uyednal II 456; atemptare noluit vulg. nedokonal II 3127; intimauit przipowadal II 4272; veniens hannos ciuis lanciciensis stetit terminum ante meridiem vulg. przipowadal sój II 4998; pomawal dobkonem II 3651; si ei non placebat ne podobal II 3563; filius meus ne usczval ouem canibus II 213; quod non postual ancas (pošévál) II 495; sicut swóthoslaus podauil kurwe maczere syni wszeborio 3962; nicolaus dodauil 4032; sicut dns custos in isto anno ne dawal sex grossos ad fenum 4743; ise sój mu ne podawal II 769; usus est usywal II 3659, quod helene uxori sui vulg. wanowal suam porcionem hereditatis II 2268; esze johannes prius szakarbował ten dób II 540; debet restituere pecudes quosque zaymował 3753; pecora szaymal II 272; quod stephanus szalował 5059; quod suus dominus petrassius szalował II 165; quod emu szalował lis II 234; sczodrek szalował II 567; sicut quod ipse oszalował meum fideiussorem II 632; quid super eum szalował II 661; quod veniens tossak et szalował super dum stanislaus II 664; o tój kópój czno (?) na mój jazzek zalował thój tobye moy rójkoymya zaplaczil II 3403; sicut derslaus ligauit y swanszował dwa snopi II 304; sicut preconi ukaszował II 428; quod nunquam aliquem furem fouit ne przechowawal 4576; iaco micolay gayl w pospolni las II 143; quem sibi vymerzil 3788;

dinisit oddzelil 2064; sicut bene sciunt quod suis sororibus johannes porciones widzelil 2848; misliborius stasconi vidzelil quinque mansos 2940; jako kedi sô dzelil lowcze cum suis pueris 3324; quod vidzelil tres vulgariter vloki dns johannes videlicet stopka II 673; frater ejus dedit viczelil II 4199; pater ejus exdiuisit viczelil II 4275; sicut presens fui, sicut non transiui (*sic, pro* transiuit) violenter ad domum prepositi violenter et non roswalil stubam II 4955; sicut transiens violenter ad domum meam, roswalil stubam II 4955; jako jan wynoszl y wloszyl II 1945; sicut pater magde vuposaszil eam II 5048; sicut duas marcas non fideiussit neprziranczil sô pro petrassio 1730; quando obrôczil mathias pro wlokdone II 793; iako eszo mi rôczil gosz sza toraka II 1163; sicut dns subagazo siradien fideiussit vulgariter urôczil ad paulum duos... II 2539; jaco nicolaus ne ranzczil tres marcas a tribus annis zweborowy II 3471; sicut wrôczil prziviley II 4637; ipse defendebat bronil 1201; tho sulima popolnil 4396; quia sibi kasirod prziganil II 792; sicut meus filius derszco ne gonil srzebeza II 4806; paulus ... to uczinil II 646; jaco andreas detinuit lucam in sua hereditate resecat i gwalht anoy uczinil II 1044; jako czo uczinil micolaj virzchonovi, to uczinil sza gego poczatkiem hees mu pirwey renô dal II 1458; jako swanthoslaus gwalthu janowi ne uczinyl II 1793; jako czso michal uczinil grzimkowi, tho uczinyl za gego poczôthkem, esze mu pirwey ranô dal II 1828; any targu symek s katusô on czynil II 3387; post spoliacionem po wczôgnenu przeprosil go 427; sicut iste duobus bobus petivit dum johannem przeprosil 779; sicut przibco przeprosil 1755; hoc recepti ezzego tim przeproszil 4864; quia barthosius convenit, quod dicitur vulgariter przeprosil johanem II 355; sicut pro vulneribus duobus przeprosil II 4601; sicut martinus stephanum przeprosil pro ipsius penis et ortum sibi non odyal II 4619; sicut przeprosil duplici nestanym II 4882; sicut sciunt quod albertus wynosyl krzesouy furtiue fenum in ponderibus 4352; jaco jaszck ne vinosil sz jacusova domu szana II 1231; quod miscislai nuncius non exportavit vulgariter winossil II 2366; jako jacobus ne sznoszil zitha II 1499; sicut voytek non transiens violenter non pokaszil dzina krokewnego pauli II 4978; sicut woythco intromisit se wrzuczil sô 1090; intravit wisrzuczil szô y pooral II 1703; se iniecerat vulgariter wrzu-

czil in sortem hereditatis II 2418; climek veniens zarzuczil mô swim mosem 3906; jurabit dns petrus plebanus de szgherz erga pelkam, sicut nedoplacil pueris duodecim grossos 3840; to goscz szaplacil II 837; ubi mu plat placzil II 648; bo mi kmothowni powalil ye sromoczil 3470; sicut ipsum tenendo, nec ipsum ussit, nec sromoczil 4276; sicut hereditatem ipsius recipiendo a fratre pro alia et spuszczil dobconi in perpetuum 2053; jacobus dictus goluch wipuscil johanni 4528; clemens vipuscil II 673; jaco nicolaus sz rôcogemstwa panô helina wipuscil i kmech onego potem bil II 1165; staszek te vipuszczil II 4826; hoc ipse eandem sortem hereditatis eidem nicolao coram nobis resignavit vulgariter spuszczil II 2418; veniens przeczslaus alias ciuis in brzezini emisit vulgariter spuszczil przibislao de bilanowo terciam partem hereditatis II 2644; eszo est fideiussit nicolaus pro nicolao, tho e pan soboczki othpuszczil II 1060; y o to straczil mediam marcam II 632; quum me nagodzil kmech na tô wlokô II 684; sicut petrus presenti anno latosz zagrodzil drogô strochne do yey sedliska II 2499; sicut miezco uradzil bouem subtrahere II 4755; sicut dnus ne lupil nec circa se habet lupu 3769; quod sand... spoliavit lupil svantkonem II 3497; jako mikolay slupil gregorio sza visk szô skoda II 467 a; staszek de liczki terminum cum pena pancznadzescza staszconi de morawa pocupil II 4875; to wicupil II 4865; ôsz sibi on cupil II 1337; zarobil 4388; laborem non compleuit ne zarobil 841; robil 3936; ani go porôbil II 540; porôbyl II 1891; ich (apes) ne laszbil II 2212; ne vilovil II 296; meum filiastrum liberauit et condictauit ne wiprawil 3031; ondrzey ne viprawil II 118; i s tego mô ne viprawil II 686; a on go stego ne viprawil II 793; quod eum viprauil de septem marcis et ipse ne viprauil II 4844; esz oprawil czso bilo potrzebno II 2596; umovil II 458; jako stobô otmowil II 2785; nepostawil 4112; quod ne postavil iudicem II 658; postawil testes II 423; goszek ne wilomil ani wanszal II 1502; ani go na staskove lôcze porôbil II 540; petrus quercum porôbil II 1134; stiborius... porôbyl my quatuor quercus II 1891; jaco simkow oczecz wydzyrzaal dawnoscz szyemskô II 3387; sicut mscziszco propter fratrem dzirsconem dal uziwacz uziwanicz (?) puszezini fratri suo audree 2076; andrzey dal michalowi dwie rane II 72; gegdi tomek dal II 72 a; sic nobis deus adjuvat et sancta crux sicut scimus et testantur quod

a cest (?) paulus macegevi reni dal sza gego poczótke to uczinil iz mu pierwey rani dal II 646; jako mi nicolaus tó krawó ranó dal II 654; a on mu renó dal II 1793; a przitim mu rany dal II 1854; esz dzirszek ne widal pawlowich coní ani gich utilitatem habet II 106; preco vidal mu pravo II 820; yakom przitem bil kedi micolay przidal tho zitho 2080; poddal my só pod osmnaczcze gr. II 5026; a knej prawa nye mal II 1516; posbil tego II 163; dobyl aquisivit II 2156; interdixit zapouedzal 1485; interdixit vulg. szapowyczal II 3094

Fem.: esze holga wnosla II 2586; iako newyasta otb miroslava ne winosla II 1506; ani go ona othgóla II 120; iako do mego bidla ne przignala II 653; iako stachnina czelacz ne pobrala II 1955; quod sbila suum generem II 223; ista eum sczila cum genero II 4119; sicut ne sdzila res II 519; quia usa est vulg. poszila patium II 248/; iako swóchna ne vikradla re furtiva II 2722; dna spechna omnibus terminis stetit stala roki 547; obtinuit ostala sza pro hereditate beszekez 4806; ani yey czószcz przy nem ostala II 653; resignavit vulg. ostala szó II 2331; ta mi só dzalem dostala i gest moya II 4532; stalla roki 1282; sicut agnes... super ipsum iuste stalla 1322; sicut agnes nerozeymonala terminum 1322; szalovala na iacusa II 531; sicut magda obligavit fideiussorie wroczyła mathiam in quatuor marcis II 3773; quod dna sententiavit super mulierem ipsam petitavit przeprosila 3287; wroczyła II 3773; szydowowa uprawila de isto róchogemstwo II 171; non opravila II 531; sicut streczka strauila stim dedzódzem II 4543; ana a ich ne chczala wuszóchez II 1148; sicut quod dziuisius fideiussit duas marcas gros falce, hoc ei non persolutum et nec zasedzala II 4960; dala nam pani mickova vinó II 564; podala dwie plosie 1185.

Neutra: any tobe zginólo polagrziwna II 2708; cum sibi prikazalo prawo II 454.

§ 129. Pluralis.

Osoba 1.

Forma praes. słowa jeśmy uległa ściągnięciu z participium lub z innym wyrazem w zdaniu: viam wiloszilismy 1688; iako kódi kolesm... thosmi szli po prawdze na... stronó II 2704.

W zdaniu łacińskiem particip. jest po polsku; osoba wyrażona przez zaimek: sicut nos ne otyóli leporem 3797.

Osoba 2.

Polskie particip. służy za wyjaśnienie łacińskiego verbi finiti: et vos ipsam subintrastis wrzucili 309.

Osoba 3.

Verbum subst. zachowało się: jako mikolay sweyo braczó poszli só szczistey maczerze i zothdaney 2085; causam obtinuerunt vulgariter ostali só 3704; sorores ostali só sso 3842; szalovali só pospolitó rókó II 567; srzóczili sószcz rókoyme y o slup II 667; meus czeszcz emerat y o to só mi róczili, visnali só II 834; quid só o ne sparli II 3166.

Verbum subst. zostało opuszczone: iaco cracowczini dzedzi szaszgli gregorii pirum II 1367; popasli II 719; sicut nepopasli szita kmethonis 3714; nye popasly 4354; w tey dzedzine sostali II 651; ostali só (śe) II 182; isti pueri szdzili II 294; nec agrum przeorali 1036; gennanczi skazali II 448; vulgariter otkaszali II 496; scoth odbili i zapowadali 178; ugendnaly y vlozily 4396; zaymowaly 4285, 4329; sorores jagnesczini szalovali II 848; non smoloczili tey czesócini siló mocó II 545; jako moya bracza ne vezinili thobe szkodi II 2666; nunciarent et renelarent vulg. vynosily 3781; diiudicaverunt odsandzili 1315; nostri seniores viloszili II 563; non vidzelili II 644; kedi só swadzili II 467 a.

§ 130. Plusquamperfectum.

Singularis.

1. czom czy byl obroczył II 1934.

3. sicut streczka strauila stim dedzódzem czso bilo po mószu ostalo II 4543.

Plusq. perfect. Condition. obyesyl by gy byl II 1854.

DZIAŁ III.

PRZEGLĄD NIEKTÓRYCH SUFIKSÓW.

Sufiksy samogłoskowe.

§ 131. Suf. *ъ* tworzy rzeczowniki męskie: o ten szreb II 3387; pro szrzeb 3512; hospu II 3304, II 3316; plat 3658, II 648; debet dare vulgariter plat II 826; platu 1471, II 3116; II 3330; plath II 1579; scota II 5038; scoth 1311; skot II 691; borttow 4828; dno grotoni, dno groto, dns grot II 714; scita (ščyt) II 846; in octava pasce vulg. prevodi 4096; per patronum vulg. zawodem II 4475; powodowi II 1016; povodowy II 1955; rod de balyn 4726; prisóth II 155; pro modio vulgariter spand II 1722 (stsl. спандъ); spandi II 1590; prolem de scrofis przyplod II 4482; absque nuncio przistaw II 3945; o spass II 3194; pan II 1516, II 1066; posag II 3720; plug II 2760; bog II 96, II 3166; boog II 2073; list II 2660.

§ 132. Suf. *-a* tworzy: 1) rzeczowniki żeńskie: lanka II 88; niwa II 1014; opeka II 340; zelva: zeluami 435, stsl. зелья; meri 1223 (miara); dwie plosie 1185 (plosa, cf. ros. полоса).

2) Rzeczowniki żeńskie służące za nazwiska osób rodzaju męskiego: woycech puka II 188; skargam II 1001; johanes luba II 366; clenodii laba 4167; sewloka ministerialis II 1609; nepwa 560, 865 (porównaj pewny, ufać stsl. пекати); jacobus sula 1658 (sula); sulam 4658; borzconis pisda 941; borzco pizda 999; stanislaum dictum slóka II 2979; sonekam II 2075 (slóka scolo-pax rusticola).

§ 133. Sufiks *-o* tworzy rzeczowniki nijakie, np. mósza II 1029 i t. p.

§ 114. Suf. *-ъ* (-u) tworzy rzeczowniki męskie:

dom II 1940, II 84; domu II 1149, II 1231, II 1743, II 1940, II 2701, II 2723; doma II 167, II 468, H 465, II 1386; z domem 4614; w domu II 1769; wol II 2663; wolu II 2798; pol (pól) II 692 i t. d.; polu (połu) II 1136, II 2708; szpołem (spotem) II 1460; sina (syna) H 368; syni (syny) 3962.

§ 135. Sufiks na *-y* tworzy rzeczowniki żeńskie w nom. na *-ev*:

moskew II 2954, II 3064; przymiotnik krokewnego II 4978 utworzony został z rzeczownika krokev; kreve II 846.

§ 136. Sufiks *-ъ* (i) tworzy rzeczowniki żeńskie (por. § 167 suf. *тъ*).

czelacz H 468; rzeczo 5042, II 185, II 355, H 692, II 1029, II 1656; rzeczo II 3490, II 4027; szreczo II 1940; o tó rzecz II 616; sógrodz 3510, 3702, II 2057; samgrodz 2860 (teraz san-grodź nazwa wsi w Rawskim) bronó 910; potwarzó II 479; gószey II 1790.

Sufiksy spółgłoskowe.

Sufiksy ze spółgłoską j.

§ 137. Sufiks *ja* tworzy rzeczowniki męskie.

borzey II 2756; petrus beley II 2618; mikolay II 1029; nicolaus dictus stry II 4467; gaya II 4515.

§ 138. Sufiksy *-ja*, *-ija* tworzą substantiva.

a) *feminina*: mřeza: mrzeszó II 449 (stsl. мрѣжа); medza II 270; medze II 4970; nadzeyó II 1579; suam socrem czczq 2962; rosprza 3491, II 4247; proclamationis diete lubrza II 5048; circa ripam fluvii quod dicitur voyborza II 2091; clenodio dicto rola 4361; roló 3915, II 1520, II 2680; rolo II 4532; rola (acc) II 2140; apud weczczam II 4124; grobyó II 3393; ianek stavi rzecznyó 3853; dobnya 4604; vitonia II 4673; braczó 2085; moia bracza II 2666; czószey II 198, 250; pani 10; paney 3766, 3767.

dna slawomirza 2576 zamiast slawomira.

b) *masculina*: sura II 2201; surze II 3876; ot surz II 4217, II 4218 (šura) *stsl.* шурѧ, шурѧ, шуринъ (frater uxoris); neme-rza II 8, II 1994; dns nemeza 4030, *obok*: nikel nemerz II 4680; nicolaus kosza II 4167; micos swosa II 3871 (*porównaj swoszowice*); rōkoymya II 3403; na rōkoymiō II 464; rōkoymi II 454; rōkoyme II 667 (*zakładnik, zaręcznik Cnap. Thes.*).

Podług téj analogii: sandza 2377; szōdzey II 120, *stsl.* сѧдун.

§ 139. *Suf. -ije.*

1) *Od tematów rzeczownikowych.*

a) *tworzy rzeczowniki męskie*: utrum podkonye luctatus est aut non 4543; subdapifer potstole II 3409, II 3410; dictus chorōzee 4315; chorōsze II 1516; chorōsse 2106; chorōnsze 2152, 2155, 2159; yako kedi sō dzelil lowcze cum suis pueris 3324.

b) *rzeczowniki nijakie*: michaelem de otoczsie 3407; de zaose II 3244; de zaosye 4650, II 3415; ville dicte zaosse II 2454; zalesse II 2930; de pneve II 277; pouercze 651 (pođerć); czirwe 3088, II 2688; crzyrwe II 3041; na mem orōdzi II 4613; orōczu II 4167; dōbe 4040; dambe 1900, II 4030, II 5050; poddambe 2934.

2) *Od tematów przymiotnikowych tworzy rzeczowniki nijakie*: sdrowa II 3427.

3) *Od tematów particip. praet. pass. tworzy substantiva verbalia neutra porówn.* § 117.

Sufiksy ze spółgłoskami gardłowymi.

Sufiksy ze spółgłoską k.

§ 140. *Sufiks -ikъ.*

1) *tworzy nomina agentis od tematów przymiotnikowych na -n*: faber rudnic 722; skarbnic II 749; sławniki II 1739; dnm slusniki II 796; de lagewniki II 3279; primus scarbo de wozniki II 3709; szirniki 2027; serzniki II 4341; pomoczniki II 1987. *Nomen instrumenti*: popersznik II 3581.

2) *Zdrobniałe od tematów przymiotnikowych*: mathias swethlik II 1822; nicolaus golig II 1012; nicolaus golik II 1641; naglikonem II 667; szedrzik, scedrzik II 4120; szedrich II 503.

3) *Zdrobniałe od tematów rzeczownikowych*: modlik II 2711; petrzik II 4167; petrzikonem II 4168, II 4169; woycik II 4091; nicolaus colebik II 4669; dno iawrziconi 3554 (albrecht).

Suf. -ák tworzy rzeczowniki osobowe:

1) *od tematów rzeczownikowych*: brudak II 3473; nicolaus goschdzak II 1628 *obok* nicolao goszdicone II 1631; sza toraka(?) II 1163; zemacone II 2761.

2) *od tematów przymiotnikowych*: veniens climka de buyak II 2434 (*stsl. adj.* боуи); swōtak 4461; zostak II 1594.

Suf. -kъ:

Rzeczowniki zdrobniałe: imiona osób: brozek II 3784; benek II 2375; albertus gaso dictus bolaczek II 3659; borzek 4781; *obok* borislaus de borowo 4780; goszek (goslaus) II 1502; jaszek II 2270; dzirszek II 106; eksōsek II 2714; johanni lelek II 1636; miczek II 2514; micolayek de gawroni II 4839; osrszeszek II 1485; michael piszek II 3592; staszek 1453; staszek II 2701; skoyek 4912; nicolaus striyek II 4027; swaszek II 2153, II 2230, II 2499; swōszek II 2667, 4864, II 2596; szwoszek 4687; trzeszczec 3176 *obok* trzeszczeco; albertus dictus valaszek II 4954; dominus vileczek II 3785; wilczek II 4634.

Imiona osad: de koluszky II 2386; de verzeyki II 1251; de bodzky II 2826; lōszki 1788; de koszek II 2275.

Suf. -ńko jest inną formą suf. -ikъ.

Imiona osób: bogusko II 1703; dobrasko II 577; derszko II 3930; borzco 999; laurencius choschisko de tarnowo II 1999; jaszko II 415; johannes de giuiczna II 3788 *obok* jasko giuizenski II 3789; jaschco dictus trzeszczoni II 1792; krzesko II 717; crzeszko II 2341; scrzesko II 409; curoschonis II 1584; msciszco 744; mislkoni II 1642; milkone II 4163; pasz pro paszco 1768; johannes plaszko II 2507; plaszko II 2766; sareyko II 855; szareco 3070; seczco 3235; Streczko II 1293; sbroskonis II 1648; albertus soczko II 2473; in swaszcone colysz

II 2171; staszco 100, 434; stasko II 3779; trzeszczco 3176; wasko II 3243; wilczko valewski II 4153; warcoczkonis II 1643.

Sufiks -iko wrabia rzeczowniki nijakie zdrobniale: iacobus sluneczko II 2504.

Suf. -икъ:

Rzeczowniki zdrobniale: 1) imiona osób: adamek II 2094; barthek II 351; thomek dictus boczanek II 2354; budek 4736, II 32; franek II 2829, II 2727; franek de cosezol II 4418; chwalek sutor II 3515; dobek phenich II 3356; janusy dicti chorek II 3885; janussy chorek II 4233; holek iczicouicz II 3497; gnewel: II 2197, II 2301, II 2450; staszek jarómbek 1238; iarzombek 3145; petrus grzibek 4959; gololek II 4163; erga petrum lizek II 3660; laszek II 2400; lutek II 103; mizolek 4457; miczolek 4480; myzolek 4435; módrak II 3592; nicolaus owrassek 2139; nicolaus obraszek II 4209; passek II 2187; franek przasnek II 2727; prybek II 2197; russek II 4163; spinek II 3130; sarnek II 2398; sulek (sulek) II 2207; swantek II 4342; tomek II 72 a, II 1146; thomek II 2354; tworek II 2201, II 2371, II 2499; nicolaus sosc II 3166; mirk mirconem II 4555; kepkowa wola II 451; kepcova vola II 591, II 592; chrzansthek II 2449; rzandek II 2383; szósek 4125; sódek II 2680.

2) appellativa oznaczające osoby: bratanek 2128; suo bratanko 3763; spotsótcowi II 2605; marszalek II 2398.

3) nazwy osad: trópkki II 828; orótkovicze II 720 (teraz orótkki); de kloski II 1624.

4) appellativa od tematów participialnych: uszitka II 122; usitka II 692; wszithka II 2212; uszitku II 1056; poczantkem 2864; poczatkem II 1458; poczótkem II 287, II 570; poczóthkem II 1996; poczótkem II 72.

Od tematu liczebnika: pyantek 4315; pantek 1253; panthee 831; pótek 2, II 752.

Suf. -iko, inna forma sufiksu -икъ:

bartheo 699; bóbenko II 5037; bodzanco 691; bonconem II 2414; butko II 420; dobcó 3162; tomas lamkonis II 4335; mirko II 4231; scarpko obok skarbek 4768; rosumkonis II 4212; satko II 2341; spitko II 3950; vlodko II 410; woythco 19; woytko II 3884; mandrostco 828 (osoba).

Suf. -iko od tematów nijakich na -et, imiona osób: celótkonem II 4276; czelótko II 667; iagnanthco 1962; jagnatki II 312; iagnadki 4832; iagnotko II 4153; jagnanthki II 1725; iagnothco 2578; iagnóthconis 365, 402; janótko 72; stanatko II 2276; stanótko II 2550; wawrzóthco II 2653; wawrzatka II 2168; wawrathco II 2193.

Suf. -iko od tematów nijakich na -o imiona osób: copithko II 183; copitko II 205; kopitkonis II 692; nicolaus pywco 3012; pywchone II 1494; nicolaus pywko II 2363; pywko II 1648.

§ 144. *Sufiks -ika tworzy rzeczowniki zdrobniale od tematów rzeczownikowych.*

a) feminina:

α) mercam II 644 (miarka); gorka II 4102; czóstkó II 2665; czóstek 3768.

β) imiona osób: zowka contoralis 2775; dna zowka filia dne de wroblewo II 4510; erga catcam II 4366; bethka consors II 2457; predicta mirca, mirca de boczki II 4198; zushka de cisthe II 1705; szusze de cziste II 1712; bronka II 2686.

b) feminina użyte, jako imiona mężczyzn: iohannem galka II 4296; falislaus kobilca 3035; przibislaus zowka II 4209; iohannem kóczorkam II 3182; iohannes kandzyorka II 1686; kódzorka II 365; nicolaus milostka II 2936; milostka II 2040; nicolaus lypka II 1608; stasko pustolka II 4025; henricus czecorka II 4205; stanislaus dobrynka II 2107; dobrzinka II 2524; stopkam II 2439; erga krakowkam II 627; contra cracowfkam II 1110; odmam et korzkewkam II 4604; swantek cuyawka II 4342.

§ 145. *Sufiks -ika tworzy rzeczowniki feminina zdrobniale.*

1) od tematów rzeczownikowych: a) imiona niewiast: elsca II 3755; ofcze alias offemie II 1579; halka II 2512; derska ad-vocalissa II 3227.

b) imiona mężczyzn: drzewoszka II 96; petrus rpiszca 3475; laszczka II 2225, II 3092; petrus chayka II 625 (czajka); pribislaus soyca 1359; kmeto cokoszca II 204; dns hinczka II 3989; warsze de szacharz II 3096; dobroska II 1579; wenceslaus wlo-diczka II 2244; wlo-diczka II 2619.

2) od tematu przymiotnikowego *ŷetch* (stśl. *вѣтъкъ*) nazwa osoby masc. wioteszka: woteszka 3480; de wyotheski II 1639; filius wyothescze II 1656.

§ 146. Sufiks *-kъ*:

derszko cluk II 3930.

§ 147. Sufiks *-ok* tworzy przymiotniki:

dimitrius de visoka II 4338; szirokych II 1491, II 1621; de glamboke 3013.

§ 148. Sufiks *-iskъ* urabia *adjectiva possessiva*.

babski II 501; bapskiego II 432, II 433; domina balinska II 3681; nobiles barsinszczi 3649; dna balinska 2409; borzewiczski 2583; mathias brzesinsky II 3226; czelczinsky II 3587; woyskó 10; gambiski II 4360; joh. gawiensky II 3854; bolesta guminsky II 3325; nicolaum goreczsky II 4338; gambiczski 2666; charbiczski II 3609; erga jowiczosensky II 4002; kalenszki II 2108; kamoczski II 2186; cobyleczski II 1999; racziborius lezcinsky II 3594; lezcenski II 4002; malinski II 4078; micconem nowsky II 4188; partem hereditatis dictam nemerzinska II 3053; porcionem hereditatis dictam odminskó II 3408; parzeczski 2012; panski currum opravoni II 534; psarski II 2583; ponoczski 4807; jasko rogosensky II 3856; michael rogulski II 4067; smoliczski 2393, 5111; petrus sinensky II 3951; pacosz swinarski II 4607; smoliczski 1059; slupeczski II 3587; dns sluski II 802; soboczski II 4046; tworko trzewiczski II 4082; petrus vidawski II 4339; nicolaus weprzski II 4203; domina vinarska II 4041; vosniczski II 4205; stachna zawaczka II 2758; johannes sdunski II 4607; nicolao zoleczensky II 4258; szabiczski 370; nicolaus blaskowski II 3607; adam beldoski II 4339; marek zchepilowski II 3609 (ćep); stasko domanykowski II 3483; miezko domechowski II 3492; clemens dalisowski II 3607; dni dobrogosczy 3483; glupyowskyego II 3491; grabowski II 3599; janusius garochowski (jar) II 4107; jagnatcowski 2802; comorowski II 2074; krzesowski II 3632; johannem de wartkowo II 4286 ob. johannem vartkowski II 4287; johannes wartkowski II 4287; maszewski II 1000; markowsky II 1993; neborowski II 2074;

przanowske II 4604; scopowsky II 3681; borzko staskowsky nowina II 4240; abraham sirchowski 3488 cf. *срълкъ тръхъ* asper *сръшениъ*; dna wroblewska II 4436; wangrzinowski 1963; a petro wawrziczewsky II 3283; wdzarowski II 668; woytko supowsky II 3884 (żup).

§ 149. Sufiks *-isko* tworzy rzeczowniki neutra:

pro isto sedlisco 353g; in tomcina sedliska II 61; prau dom y sedlisko II 84; vulgariter sedlisko II 552; de sedliska II 2499; de kotliski II 800; slopeczsko 3540.

§ 150. Sufiksy ze spółgłoską *g*.

Suf. *-ga*: nicolai kozberga 3318; lomasga 2028, II 3491; lomaszde II 2336; lomadzicz 1109; porówn. czesk. lomoz (gekrach); por. subst. drobazg; porówn. nazwę miasteczka łomazy.

Suf. *-iga*: szeliga II 18; michael seliga II 718 (stśłow. *шелыга*).

Suf. *-uga*: manczuga II 607, II 1664, 1937.

§ 151. Sufiksy ze spółgłoską *ch*.

Sufiks *-chъ*, tworzy imiona osób męczyzn skrócone z zakończonych na sław: swach II 2586; swantoch II 1622 (świętosław); swóch 4641, II 4555; swanch II 2520; wóch 4895; wach 4467; doch de kloski II 1572; doch II 1582; przech 2522, II 2574; przech de przanonice II 2682; przechonem II 2226; pecho II 158; szdzych 4909; mszeich 4790; secundus misczicha II 207.

Sufiks *-cha* tworzy imiona osób niewiast, skrócone z zakończonych na *-sława*: contra szmycham II 2776; dobrocha II 565.

Sufiks *-icha* tworzy rzeczowniki żeńskie od męskich: kuczicha II 2261 (porówn. kucz 2257).

Sufiks *-uch* urabia nazwiska osób męczyzn, przeważnie od tematów przymiotnikowych: szepluch 4493; goluch 3845, 3846; goluch michael II 4469; borucham II 3938; stanislaus baruch II 4528; barchoues 4082; strzeluch de crosneuce II 4555.

Sufiks *-achъ*: valach II 692.

§ 152. Sufiks *-chŋa* urabia rzeczowniki *rdrobniate* żeńskie, od tematów rzeczownikowych, oznaczających imiona osobowe. Rzeczowniki te są to imiona osobowe, przeważnie niewiast. Niektóre jednak są imionami mężczyzn. Niekiedy trudno zdeterminować płeć osoby.

Imiona niewiast: boguchna II 981, H 4650, II 5050; czechne de caschewo II 1978; dobachna 4756; dobrochna 4782; dzechna II 2512; scorochna alias katherina II 3278, II 3342; scrochna II 2767; scorochne II 3475; luchna II 2221; iachna contoralis pauli 3043; machnam II 437, II 2219 mirochna II 3030; dne mirochne II 1064; mirochnam II 403; pechnam bledzeyowa II 2719; przechna II 3063; przychna 4915; rochna II 2603; rochne II 2687; smichna II 925; stachna mikossy II 1851; stachna II 2226; strochna II 2499; vrzychna II 2830; swóthochna 3491; swóchna 3821 a, II 2647, 2683, 2720; swochna 3506; swochne II 185; swanchna 2801, II 3461, II 4195; swatochnam II 2999.

Imiona mężczyzn: drogochna subcamerarias 4862; pechna II 2112; strochna II 2398.

§ 153. Sufiksy ze spółgłoską *š*.

Sufiks *šŋ* (*-chjŋ*) urabia imiona osób mężczyzn skrócone: in swaszcone colysz II 2171; ubisch II 3913; iacusz 3511; dobesz II 4219; wrocisz rudolth 4870; wrocisz ministerialis 3228; dziwiz II 214; marczisz II 1579; mislis II 2631; myslis II 2291; myslys II 2231; micos II 435; mikosz II 1530; gnewosz kmetho II 2707; erga gnewosz kmethonem II 2708; voszni voyasz II 211; nicolaum veyazonis II 4339; petrassius II 2272; benasz 3130.

Podobnież sufiks *-ša* = *chja*: bogusza malinski 824 (bogusław).

Sufiks *-oša* = *ochja* urabia rzeczowniki feminina od tematów przymiotnikowych: de clenodio junose II 3395.

Formy particip. praet. act. I. przytoczone są w § 115.

§ 154. Sufiks *ś* urabia imiona zdrobniale osób mężczyzn: jasz de smolicze II 2640.

§ 155. Sufiksy ze spółgłoską *r*.

Suf. *-ura*: pechura II 2242; pechura civis II 2290.

Sufiks *-orjŋ*: testis piskoř II 556.

Sufiks *-erjŋ*: suszers II 239; erga swerzonem II 4248; propepla slonerz 1289.

§ 156. Sufiksy ze spółgłoską *l*, *l*.

Sufiks *-lŋ*: dzal (divisia) 4036.

Sufiksy *-ula*, *ula*, *la*, *lo*, urabia nazwiska osób męzkich sufiks *-ula*: petrassius secula 2917; secula 2154; petrassius dzula II 3989 (?).

Sufiks *-ula*: stanislaus grochula II 2031.

Sufiks *-la* od tematów słownych. Rzeczowniki te są natury partycypanyjnej: kmeto strugala II 281; hospitem de louicz dictum saczala II 4946; nicolaus neghibala 3203; nicolaus negibala 4738; domenik nadobala 3854; grzimala II 367; grzimala crinski 3485; mater grzimale II 4384.

Sufiks *-lo* ma podobne znaczenie: iohannes nazóblo II 3629.

Sufiks *-el*: gurzol II 2922.

Sufiksy *-eljŋ*, *-ljlŋ*: kręzel crezelowicze II 4340 (kręzelewice).

Sufiks *-ela*: pezol 3880; pezoli 3889 (пѣсла).

Sufiks *-elo*: gemelo II 1844.

Sufiks *-dlo* oznacza narzędzia: bidlo 4107, II 578; bydla II 1942.

Zanotować należy jeszcze wyrazy: iaszel II 3091; ochal 4384; moscole II 2283.

Formy particip. praeter. activ. II. przytoczone są w §§ 116—123.

§ 157. Sufiksy ze spółgłoską *-č*:

Sufiks *-áč* (*-ákjŋ*): nowacz II 2399; jednáč: gednancze II 423; gednanczi II 488; gonnanczi II 448; gednacze II 817, II 423.

Sufiks *-lča*: de nostra proclamacione lubcze II 4205.

Sufiks *-oča*: hereditate lubocza 3541.

Sufiks *-čŋ*: przedecz 4627.

§ 158. Sufiksy ze spółgłoską -c:

Sufiksy -ic, -ovic, -evic, stsl. -itjъ -иштѣ tworzą patronymica od mion osób: stanislavicze II 183; johannes paszczeczicz II 2243; nicolaum babicz II 2386; fulczicz 1336; czayeczicz II 1; dirlicz 3922; albertus dronicz II 2499; ada chudvicz II 122; ocice 371 i w wielu innych miejscach; de karsnice 3816; de colosicz II 4345; de colosicze II 4345; ego johannes crupacicz II 2087; lassoczicz II 4729; johannes neczuycz II 2191; johannes neczugicz II 2236; nicolaum neczuycz II 2191; johannes neczugicz II 2236; nicolaum pechnicz 2068; nicolaus puczicz II 625; rogulice 1540; sasek scarbicz 2888; szlachezicz II 570; jakusz sowicz II 2704; wezzicz 4523; szigrzicz II 96; nicolaus zigrzyz II 1805; nicolaus szigrzicz II 1008; andreas barthouicz II 2619; de brachonicze II 2371; joh. brudacouicz II 2964; brunouicze II 2080; nicolaus dupechouicz II 4379; staszek francoicz, jan francoicz II 4825; nicolao dzwigonowicz 3252; iactorouicz 4727; gawlewicz II 2596; jaroslaowicz II 2008; indzichouicz 3906; inicochouicz II 1573; nico ymrichouicz II 5035; isbrach-tovicz II 1748; klóskovicz II 1; jasko czczonouicz II 3514; de jaszczekouicze II 4124; johannes malkowicz II 3652; de osszkouicze II 4157; de morawczouicze II 4562; morawezeuicz 3034; dobek perlicouicz II 3553; mathias potkouicz II 4692; dobkó rinosowicz II 3967; niezkonem rosumouicz II 4130; stressco sacovicz II 1011; nicolao slawnicowicz II 2509; stolnicovicz II 136; nicolaus wanacovicz II 1016; boguslaus filius wóglowicz II 3614; seprzanowicz II 2524; nicolaus szigrovicz II 1089; przybek micoszewicz II 2586; smilszeyic II 967; smilszewicz II 1406; de wawriczewice II 2236; budziogewicze II 2276; micolaycz-nicze II 4864.

§ 159. Sufiks -ккъ urabia rzeczowniki męskie, nazwy osób i zwierząt zdrobniate:

cristinus blisnecz II 3483; a duo blizsznecz, dictus bliznecz II 3487; johannem blisnecz II 5152; iaskone blisnecz II 4161; borovecz II 1516; broszcze 4885 (brożec, bróg); iastrzambecz 809, 1923; iastrambecz 1532; iastrzembez II 4483; miklone cro-leuecz II 3587; petrus pulecz II 4273; johanni dicto thwosrzecz

II 1716; throczech II 1111 (osoba); oczyczecz II 1520; oczecz II 3387; oczcza II 2640; pro equo vulg. srzebecz II 3981; srzeb-cza II 4806.

Godna uwagi łacińska forma pol. korzec: coretus: coretos II 1248; coretis II 3304, II 3316.

§ 160. Sufiks -ка urabia nomina agentis masculina:

serwus na chlebgeczca 3613; qui intercederet racione fur-ticini vulg. zachodcze 879; istos zachotcze II 619; zachodczó II 4845; zachoczó II 2992; szachoczó II 2631; prosilua vulg. lom-cza 2847; ogroycza stephanus II 3797 (osoba); poszesza 4010; zazstopczó II 3681.

§ 161. Sufiks -ica urabia rzeczowniki żeńskie od tematów rzeczownikowych i przymiotnikowych. Znaczenie jego jest rozmaite (porówn. Mikl. Stambl. § 151 str. 293). W naszym materyjale dadzą się wyróżnić następujące kategorie:

a) rzeczowniki żeńskie w zasadniczym znaczeniu diminutiva: polouiczó II 3427; granicze II 1149; medzi graniczami 946; dzelnicze 4769, II 779; za swó dzelniczó II 2627; orgenleam srzebnice 1089, obok srzebrzna II 4888; clenodio dicta drzewicza II 1592; ad festum gromnicze II 3687.

b) nazwy wsi: wyskithnicza II 1815; waghelnicza 3626; bruszicza II 4581; trzepnicza II 3491.

c) nazwiska mężczyzn: marmica 4050; glicza II 4163.

d) rzeczowniki oznaczające osoby niewiast z męskich na -икъ: dne comornice 4207; dna scarbnicza II 1544; dne scarbnicze II 1584.

§ 162. Sufiks -ечъ:

zagócz II 919.

§ 163. Sufiksy ze spółgłoską t, t' (é).

Sufiks -эт urabia od tematów rzeczownikowych diminutiva, oznaczające nazwy pokrewieństwa i młode zwierzęta: dzedzó 3869, dzeczca 689; dzedzódzem II 4543; wnuczótom II 848; szczenó 1842; srzebe 2889; zrzebe 2800; zrzebata II 4342.

Formy particip. praes. przytoczone są w § 114.

§ 164. Sufiks -ęta tworzy imiona osób mężczyzn:

bodzenta II 3887; bodzanta 3509; boczanta 3890; bodzanth 3992, II 4327; bodanta 2903; dzirzbanto 2414; slauota beliczski II 4673; slawótha 4298, II 4728; mirzóta 4520; mirzóthe 4344; marzóta 4524; ponóda II 4470, II 4304; paske ponóda II 4304 (ponęta); falantha II 3312; viszantha II 2042. Sufiks ten widoczny jest w pochodnych: slauoncino 202, 1386; slauóczino 9; slauóczice 9; dzirzbantowo II 3608; dzirbantowo II 4342; ponethowo II 3487; ponantowski 1553; ponóthowski II 4002 (porównaj nazwę rodową poniatowski; ponandzicz 3108; ponantouo 1545; chorzecino II 4105; chorzaczino II 2275; chorzancino II 2424; charancino II 2237; droszanczyno II 2777; falanczie 3527; bowótow 4299; bowóthowo II 4164; bowothowo 4300.

§ 165. Sufiks -ut, -uto tworzy nazwiska osobowe męskie: saputh II 2197; szaputh de sógrodz 3792; stanislaus szaputho II 3037; iohannes skoluth II 1792.

Sufiks -uta tworzy nazwiska osobowe męskie: quo tu boguta defendisti II 4342; borutha de borow 4314.

Sufiks -ota tworzy nazwiska osobowe: visotha II 3727; panotha 4130, 4720, 4723, 4923; pródotha 53, 1561, II 1311, II 4059; pradotha II 1072; prandotham 383; michael dusotha 3405; ninotha II 4026; de samothi II 1579. Nazwy powyższe są właściwie substantiva feminina abstracta od tematów przeważnie przymiotnikowych. Takim też jest rzeczownik chromota II 1107.

Sufiks -esta tworzy nazwy osobowe męskie: bolesta II 195, II 4613; II 2360.

Sufiks -osta: starosta II 441; ot starosti II 560.

Sufiks -eto w nazwie osoby masc.: szepotho II 1131.

Sufiks -yto subst. neutr. instrumenti, użyte jako przezwisko osoby: staszczo de thopola dictus kopito II 4541; kopito II 4530.

Sufiks -ta w rzeczowniku żeńskim: zapusta 359.

§ 166. Sufiks -atъ tworzy od tematów rzeczownikowych przymiotniki, które oznaczają posiadanie tego, co się zawiera w temacie: gumpbat II 3657 (gębat).

Formy participii praeterit. pass. na tъ znajdują się pod § 124.

Formy substant. verb. na -tije przytoczone są w § 125.

§ 167. Sufiks -ć (-tъ) urabia rzeczowniki:

a) masculina: dzedzi II 1367 (dzieci); dzyeczi II 1646; thyeszcz II 1945; czescz II 672, deczeza II 4217 (teścia); zecz 3724, II 3611 (zięć); socer zancz II 3672;

b) feminina: pyescó II 1109; czósczi II 1740, II 1942; czószcz II 653, II 2680; dawnosczó 4264, 4327, 4376, II 604; moczó 4158, II 349, II 2615; mocó II 545; mozo 54; smerci II 4806; svesczi II 778 (swieść, uxoris soror, stsl. свѣсть).

Sufiks -tъ -eć urabia rzeczowniki męskie: noghecz 1500, 2526; nogecz 3610; nagzecz II 832; iasko copez II 3914 (kopeć).

Formy infinit. przytoczone są w §§ 110—113.

§ 168. Sufiks -ter tworzy substantiva fem.:

maczere 3962; maczerze 1310, 2085; macerze II 651; macze II 2640.

Sufiks -tera w rzeczowniku żeńskim: nyesczori 4635 (stsl. нещора).

§ 169. Sufiks -tva tworzy rzeczowniki żeńskie od tem. słownych:

andreas pastwa de bozki II 2704; andreas pastwa 3699.

Sufiks -tstvo urabia od tematów rzeczownikowych rzeczowniki nijakie: za rókoyemstwa II 1621; rócogemstwo II 4531 (vadimonium); rókogemstwa II 466; rókogenstwa II 425; sz rócogemstwa II 1165; róchogenstwo II 171; rankoyemstwa 3856; rekóyemstwa II 3850; swadeczstwa 969; szwadeczstua 1763; oszstlwa II 1311; powoczstwa II 3992.

§ 170. Sufiksy ze spółgłoską d.

Sufiks -edy, -qd w przysłówkach oznaczających miejsce od tematów zaimkowych: kódy II 384; kódi II 2704; tódi II 384; doyóth II 1915.

Sufiks -tdy w przysłówkach oznaczających czas od tematów zaimkowych: kegdi II 120; gegdi II 72 a; kedi II 346, tedi.

§ 171. Sufiksy ze spółgłoską n.

Sufiks -nъ w wyrazie: srzonowego 744.

Sufiks *-ьнъ* tworzy *adjectiva* od tematów rzeczownikowych: goszczinne pyenyódze 4450; seminaciones modernas hugorne nasene II 3366; chosebno rzeczó II 185; choszebnó srzechó II 1498, II 1499, II 1029; chózebnó II 1769; chószebnó II 1506, II 1940; pamótno II 163, II 220, II 222; pamótnego II 346; w gornei łączcze II 370; dozna II 148; zembne II 3774; de tarnno II 928, II 929; kmothowni 3470.

Sufiks *-ьна* tworzy rzeczowniki żeńskie: czoszni II 2160 (znak na drzewie (*tesъna)).

Sufiks *-ьнъ* tworzy *adjectiva*: wosni 4015; iwiczna 3732; srebrzna II 488; leszczno 4314, II 4606; leszczno II 3893; dzerzósza 443 (i w wielu innych miejscach) dziś wieś dzierzazna; od rzeczownika dzierzęga (rzęsa wodna (lemnica minor) stąd nazwy wsi: dzierzęga w Płockiem, dzierzęzna, dzierzaznia, dzierzaznia; na Rusi dereżnia i derażnia.

Sufiks *-ьно* w rzeczowniku birzwna 2838 (stł. бръвѣно, nowopol. bierwiono).

Sufiks *-ьнъ* tworzy rzeczowniki żeńskie: kasno 744.

§ 172. Sufiks *-inъ, -ino, -ina* tworzy *adjectiva possessiva*; niektóre z nich używają się w znaczeniu rzeczowników:

crocowczini dzedzi II 1367; sorores iagnesczini II 848; stachnina czelacz II 1955; de rebus nastinich II 4128; de domaraczin II 3435; iohannem szepetkin II 312; de bussyn II 2093; wasko do szavino II 3201; de czołczino II 2337; rochnino II 2704; iaduiszino II 2620; droszanczyno II 2777; de stazini 4102, 4103; pratum circa sauina II 855; iohannem pyrzinam II 2206; ocina II 761; bolescina II 1989; sliwina 46, hankam drzewoscina II 1877; agnetam dictam curaszczina II 2076; mater cuyawcze alias cuyawczina II 4375; czayczina II 388; rozworzina 3017, 3018, 3040; dne rozworzene 2990; rosworczina 2967; dna lowczina II 210; lowczina, lowczinam II 588; dna potstolina sandka II 4873; vaccam borziny II 2020.

Tegoż pochodzenia jest sufiks *-ina* tworzący *substantiva feminina*: chesóczini II 545; dzedzinó II 1703; dyedzinó II 1945; dzyedzinó 1915; dzyczini II 3427; dzyedziny II 1955; dzedzine II 651; annone osimini II 4347; yszczina 4215; mójcina II 23;

mancina II 57; maójcina II 39 (nazwa osoby męskiej); quod martinus est de clenodio nowina II 4240; stanislaus gordzina 387; porówn. czesk. hrdina (bohater), ros. гордыня, stł. грьдѣни (superbia); brzesini II 3475; wroczyzny II 2912; puscino 4583; puscini 2076; puscini 3711, II 848; puszczyny II 3308; puszczinam 2127; puscinne 2064; puszczny II 1942¹⁾.

Powyzszemu sufiksowi równy co do znaczenia jest sufiks *-izna*. Niektóre rzeczowniki mają obie formy; porówn. pol. żeńszczyzna, mężczyzna z ros. мужчина, женщина; poscisne 3469; s ocziszni de paterno II 3166; na odcziszno II 652.

Sufiks *-inъ* urabia także rzeczowniki męskie, oznaczające narodowość lub stan; niektóre są od tematów z sufiksem *-en (-an)*: szaszin de dobeskow II 2861; sasin II 3376 (nazwisko osoby od jej pochodzenia); nicolao slanszanin II 4042; castellani iudiciarii pogrodzianina 2384.

Formy *particip. praeter. pass.* na *-nъ, -enъ* znajdują się w § 124.

Formy *subst. verb.* na *-nije* znajdują się w § 125.

§ 173. Sufiks *-onъ (-onjъ)*:

de bōdon 3598 (teraz bedoń).

Sufiks *-eń*: popyen II 3289; de iaszien II 3151.

Sufiks *-yń*: rod de balyn 4726.

Sufiks *-onъ* w wyrazie: dzwigołowicz 3252.

Sufiks *-enъ*: borzen de vikno II 3387; mirzon 2850, 4936, II 625; trzeszczon II 96; crezon II 4517; krczon II 2504; kerston 4705 (krzysztof).

Sufiks *-anъ*: bratan-ek 2128; suo bratanko 3763.

Sufiks *-enъ (-an)*: boczan II 1111 (bocian); thworzianus II 3675; pyran II 2121, II 2169; testis pyrzan 3644; iohannes pyrzan II 2653; pyrzan II 2000; sufiks ten znajduje się w wyrazach: pogrodzianina 2384; slanszanin II 4042.

Sufiks *-unъ* urabia nomina agentis: sduny 4083.

¹⁾ Rzeczownik puścina, puścizna pochodzi od tematu przym. pusty, поустъ; lecz od tegoż tematu utworzone jest też verbum denominativ. puścić stł. поустити; tak więc wszystkie te trzy wyrazy pochodzą z jednego źródła.

§ 174. Sufiksy ze spółgłoską -v.

Sufiks -ovo, -ova po zmiękczonej -evъ, -evo, -eva urabia adjectiva possessiva, które też służą za nazwy osób i osad: simkow oczecz II 3387; janowa wolu II 2798; sz jacussova II 1231; de scoszow II 2068; de morawczow II 3618; de golobeui II 4607; potrek zidowo 2811; johannem sepovo II 997; thuzinowo 4119; de lubathowo II 2273; rostowo II 158; grzibovo II 290; kepkovo II 174; spinek de bōdcowo II 3041; de bantcovo II 2291; de sdzichowo II 4393; de szczekanowo II 2503; de popowo II 3780; de bouōtowo 4030; johannem de wartkowo II 4286 (obok johannem wartkowski, johannes wartkowski II 4287; zacszewo 2572; de szamewo 4351; de potrewo II 294; pechnam bledzeyowa II 2719; dna szydovova II 171; dnarn rosnowam 3104; dobroslawowa 256; dna wōglowa 3806; tworcowa crowa II 76; contra prziczwalowa II 2596; lanka wseborowa II 88; dna obraskowa II 4292; margaretha sbilutowa II 3350; de dambrowa II 4103; dobo de barchowa II 2807; kepkowa vola II 451; kepcowa vola II 591, II 592; ceslavovey II 728; maczeyowey II 1942.

U w a g a. Wiele przykładów znajduje się w §§ 3 i 58.

Sufiks -ěva ('ava): ezinawi II 2663.

Sufiks -ivo urabia rzeczowniki nijakie zbiorowe: przandziwa II 2088.

§ 175. Sufiksy ze spółgłoską b.

Sufiksy -ba, -ba, -oba urabiają substantiva feminina od tematów słownych, oznaczające czynność lub skutek czynności.

Suf. -ba: chōszbō II 112; furticiny vulg. chōzbi II 2507; chōszebnō II 1506. II 1940; chōzbebnō II 1769; choszebnō szeczō II 1498, II 1499, II 1029; chosebnō rzeczō II 185; u liczbō 2040. Verbum denominativum łaźbić: ne laszbił II 2212 (wybierać pszczoły) dowodzi, że istniał rzeczownik łaźba. Wyrazy: dzirzbice 1620; dzirzbantowo 2414; dzirzbantowo II 3608 pochodzą od rzeczownika dzirzba.

Sufiks -ba: szczirbam 2483. 4016; sczirba II 2049.

Sufiks -oba: szalobi II 557.

Wyraz choliba II 4387; jest przyswojony.

§ 176. Sufiksy ze spółgłoską -m.

Sufiks -mъ urabia participium praes. pass: niewydomō rzeczō 5042.

Sufiks -imъ w imieniu męzkim borzim II 2285.

Sufiks -oma od tematu adject. tworzy nazwisko osoby męzk. andreas szaroma 3116.

Sufiks -mo od tematu zaimkowego tworzy przysłowki miejsca: camo II 340:

Sufiks -men tworzy rzeczowniki męskie: strumena 1816.

§ 177. Stopniowanie przymiotników.

Forma positivu liczebnika porządkowego pirv: na pirwe poroczki 3469.

Forma nom. sg. masc. comparativu za pomocą suf. -ě + jъs-urobiona: pirvěj: pirwey II 3188; pirwey II 3188; pirwey II 1458, II 1828, II 1986; pierwěj: pierwey II 646; daley II 2627; drzewey II 368; visey II 570 (wyszej).

Forma comparat. za pomocą suf. -ъs-urobiona nom. sg. fem.: blissa 4487; nom. pl. masc. starsi.

Wyrazy złożone.

§ 178. Największą ilość wyrazów złożonych stanowią imiona i przydomki osób. Są to po większej części wyrazy, które Miklosich¹⁾ zalicza do złożonych dzierżawczych (composita possessiva). Drugą częścią złożenia są najczęściej temata imienne: sław, mir, gniew, nieg, bor, bog, ciech, myśl, gost, woj, pełk, lut, wit, mił, rod, sąd, rad. Pierwsza część złożenia jest tematem rzeczownikowym, przymiotnikowym lub słownym, niekiedy formą słowa (2 sg. impt., 3 sg. aor.).

Druga część złożenia sławū, sława (слава gloria, nomen).

¹⁾ Die Bildung der slavischen Personennamen X. Bd. der Denkschriften der phil. hist. Cl. der k. Akademie der Wiss. Wien 1860 porówn. także J. Baudouin de Courtenay O Девнепольскомъ языкѣ до XIV столѣтя. Lipsk, 1870, § 109.

Pierwsza część złożenia bogů (*deus*) bogusláv: boguslaw II 465; boguslaum II 424; boguslaus II 472, II 570 (*a deo nomen habens*).

bor-, pugna, bori, pugnare, borisláv, bořisláv, borislaus II 27; borislaum II 2221; borislao H 1756; borzyslaus II 1222; borzislao II 1758; borzislau II 859; barzislau II 859 *a pugnando nomen habens*.

bud-, budi- (*vigilare*) budzisláv: budzislava II 857 *a vigilando, sciendo nomen habens*.

dob-, bonus-, doběsláv: dobeslaus felenicz II 2318; dobeslaus przyczwal II 2256; debeslaum de borowo II 1775; dobeslaus II 1774; *fortis viri nomen habens*.

domů- (*domus*) domasláv: domasláv 4723; domaslaw II 925 *a domo nomen habens*.

drůg-, drůži-, *tenere possidere*, dźeržisláv: dyrslau II 2166; dirslau II 159; dirslao 2133; dyrslao 3023; dyrslai 3666; derslaus 380 a, 2840, 4734; derslao 322, 2839, 3409, II 1404; derslaum II 290; derslaus cruc 1357 *a possidendo nomen habens*.

gostŷ- (*hospes*) gościsláv: goczslau 4611; gosthslavicz II 1679 *hospitis nomen habens*.

chwała-, chwali- (*laus laudare*) chwalisláv: falislaus 2127, 2595; ffalislaus II 2653 falislaua 69 *a laudando nomen habens*.

jim- (*sumere, habere*) jimisláv: imislav II 2704; imislaus 1983, II 3085; dna imislava II 420 *a habendo nomen habens*.

jarů- (*serenus, austerus, vehementis*) jarosláv: iaroslawam II 2662; iaroslawa II 921 (*vehementis nomen habens*).

krěsi- (*excitare*) kresisláv, křesisláv: kreslaus II 858; creslaua 1004 (*ab excitando nomen habens*).

mŷčŷ- (*ensis*) mečysláv: meczslao 3416; meczslai II 311; meczslaus baba 103 *ab ense nomen habens*.

mirŷ- (*pax*) mirosláv: oth miroslava II 1506 *a pace nomen habens*.

mŷsti- *ulcisci, vindicare, defendere*, mścisláv: miscislaus II 2178, II 2179, II 2456; myscislaus II 2289; miscislaua II 2114, II 2094 *a vindicta nomen habens*.

otję-, ocię-, -отья, oćysláv: oczóslay 4588; oczeslai II 200; ceslai, oczanslaum 3504.

paķ-, pęcsláv-: pócslaus II 2875; pócslao II 3336; panczslau II 4436 *tumidi, superbi nomen habens*.

prědů- *antica pars* předstáv: przeclaw II 440; przeczlaus II 2115; preczslau 1331, 2171; preczslaus 4365, II 2147, II 4014; precslaus 4642; perezslaus II 1417, II 1418 *primi nomen habens*, πρωτοκλής, pierwoslaw.

priby- (*augeri*) přibysláv: przibislaus stari II 1608; przibislaus 3034, II 2113; pribyslaus 4547, II 293 *a crescendo nomen habens*.

sądů- (*judicium*): sandislaus II 2068 *a judicando nomen habens*.

stanů-, stani- *stare*: stanislaus szczenó 1842; stanislaum swedzenecz 67; stanislaus swandzena 1278; stanislaus pustolca 1655; dni stanislai pustolka II 4225; stanislao innecz 16, 52; stanislao dicto omexa 1774; stanislaus bambnec 1605; stanislaus bambenco 1843; stanislaus gdal II 1722 *a stando nomen habens*.

střeg- *observare, custodire*, stěžisláv: streczslau II 427; streslaus II *a custodiendo nomen habens*.

světů- (*validus*) světosláv: swanthoslaus II 1793, 2413, 4392; swantoslaus 1721; swantoslai 889; swantoslaw II 4363, 4364; swenthoslaus II 348; swentoslawa 2807; swathoslai II 2160; swóthoslawa II 192; swónthoslawa II 191; swonthoslaus II 1067; swanthoslaus 79; szóthoslai 4159; sótoslaus II 925; swantoslauoue 3425 *validi nomen habens*.

tomů-, tomi- (*vexare*): tomlavam II 437; tomaslaus II 147 *a vexando, puniendo nomen habens*.

trěb- *idoneum esse* (трѣба *negotium, sacrificium*) trěběsláv: trzebeslaw II 4271 *probi nomen habens*.

ubi- *occidere* ubisláv: ubyslaw II 384; hubyslaus II 2252, II 2253; nbislaus II 148; *ab occidendo nomen habens*.

unů-, uně-j, unij- (*melior*) uněsláv-: uneslaum II 859 (*a meliori uomen habens*).

věšte-, věče- *plus*. vēcesláv: wenceslaus 1606, 3390; wenceslaus 987; wenczeslaus II 1799; wenczslawam II 4246.

vrůchů-, virch (*apex*) virchosláv, vřichosláv: wirchoslaus 4497; virchoslaw II 2114; wirzchoslaus 4578; virzchoslai II 1467; wirzchoslao II 1836 *a crescendo nomen habens*.

vрати-, vroci- *vertere, evertere fugare* vroćisláv: wrocislaw II 922; worceslaus 4344 *ab evertendo, a fugando nomen habens*.

broji-, sūbroi-, *numerare* sbrosłáv: sbrosłaf 3317; na sbrosława 3470. *Mikl. l. c. 239, czeskie zbraslav wyprawadza: a colligendo nomen habens. Forma polska wskazuje temat -broji.*

§ 179. *Część druga złożenia: mir, mira, stsl. mirü pax, mērü mirü nomen.*

Złożenia te mają to samo znaczenie, co poprzednie.

Pierwsza część złożenia dob- bonus: dobyemir 4517; dobimirum 4515; dobemir II 6; fortis viri nomen habens.

gněvü- ira, gněvomir obok mirogńev: gneuomiri II 4096; gneuomir II 4097; gneuomirum II 2453; gneuomiro II 2372; mirogneus 4694; ab ira, animo nomen habens.

choti voluntas, alacritas animi choti-, chotě-, velle; choćimir: chocimir II 778 choti voluntas, alacritas animi; chocimirus 1358; chotimiro II 4814, II 4886; chotimirum II 4885; chocimir 4083, II 1184; a voluntate nomen habens.

chvala- (laus) chvali- (laudare) chvalimir: falimir 3325, 4575; walimir 3478; a laudando nomen habens.

ka- punire, castigare: kanymirus 4340; kaymirus 4342; a puniendo, mitigando nomen habens.

sądü judicium, sandomir, sedomir: sandomir 1952; a judicando nomen habens.

ślava gloria, słavomir, słavomira, słavomira: sławomirza 2325; sławomisza 2576; a gloria nomen habens.

spyt- citus¹⁾ spyćimir: spyczymirszk II 2251.

světü, validus, fortis světomir: swanthomirum II 3900 validi nomen habens.

vlad- dominium, possessio; włodziimir: wladimirus 2030; wladimirus 2030; wladimiro II 1386, II 4189; vladimir II 1452; vladimirus 371 a, 1928; vladimiro II 3607, II 4277; vladimirum II 4197; wladimirus 2022, 3113; wladimir II 1452; wladimirum II 4197; ab imperando nomen habens.

§ 180. *Druga część złożenia gněvü ira.*

Pierwsza część złożenia mīsti- ulcisci, vindicare defendere, mśeigńev: mstignei 1927; mstigneum II 4245; mcigneus 1642; mscigneum 1927; vindictae animum habens.

¹⁾ *Mikl. l. c. 313.*

nin-? ninogńev: ninogneus 4779; ninognew 17, II 2085; ninogney II 2272; ninogneo de crzeszeuo 16.

nasę-? nasęgńev: naszógnew 3850, 4657; nasigneum 2879; nassangneum 3495; porównaj: szógnew 4657; sangneum 4636; ossógneus 4602; zegnew II 3796.

priby- augeri, pribygńev: pribigneus 4851; pribigneo 3479 augmentum animi habens.

§ 181. *Druga część złożenia nęga, hilaritas, curatio infantis.*

Pierwsza część złożenia mir, mirońeg: mironegum 4667 pacis animum habens.

§ 182. *Druga część złożenia borü pugna.*

Pierwsza część złożenia čistü honor, čścibor, čćibor, ścibor: czicziborium 2894; cziborius II 2813; czecziborius 1578; stiborius II 1576, II 1891; stiborio II 1921 cum honore pugnans, pro honore pugnans (pugnam habens) τιμῆραχος.

dalje-, dalja- longinquitas dalebor: daleborum II 2287.

modli- precare modlibor II 3808.

mysli cogitatio, mens, myślbor: misliborius II 2645; mislibor II 968, II 2620 cogitationem pugnae habens.

prědü antica pars, předbor: předbor II 3639; przedborius 4083; przedborius II 4282; przedborium II 3594; przedborij II 3594; przedborowi 2076 in prima acie pugnans.

ratü pugna, raćibor: racziborouicze II 2022; racziborzouicze II 2019; raczibor 12, H 1999, II 2038; raczibory II 4063; racibor 1636 in bello pugnam habens.

samü suus, sambor: szambor II 154 cf. самобориѣ suis viribus pugnans.

světü validus, světobor: swótobor II 345, II 405; svóthobor II 3492; swanthoborius II 1497 validam pugnam habens, valide pugnans.

vīsü (omnis) vşebor: vzborium II 3036; lanka wseborowa II 88; wseporio 2044; wszeporius 2044; cum omnibus pugnam habens.

Tu także należy: sveborius II 90; sveborium H 462; szveborius II 3146; svebor H 2994; sveborz II 3507.

własti, dominium, possessio, włościbor: vlostiborius II 820, II 1543; vlostibory II 1733; cum wlostiborio II 714; fflasciborio II 1475; wloszcziborowa II 98 pugnae imperium habens.

voj, miles, vir, vojbor: de woyborzs II 2711; de wolborz II 2206, II 2278 *ad pugnā milites habens*, porówn. bořivoj. Nie należy mieszać tego imienia z rusk. vojborz, w którego drugiej części znajduje się temat brůžũ citus i które Mikl. l. c. 238 *wykłada: citos milites habens*.

ča *expectare* čabor: czaborio 3388, *expectando pugnans*, *in pugna expectans*.

§ 183. W drugiej części złożenia bogũ deus.

W pierwszej części: chwała *laus*, chvali *laudare*, chvalibóg: falibogius 44, *dei laudem habens*.

modli *precare*, modlibóg: modlibgius II 4063; modlibgus 997; *preces ad deum habens*.

§ 184. W drugiej części złożenia: tčha, čecha *consolatio*.

W pierwszej części złożenia voj miles, vojčech: woyczech II 4389; woczach II 2524, II 2653; woczeci II 2653; wyczechonys II 3903; wyczechow II 4325; woydzechonem II 3874 *a militibus solatium habens*.

§ 185. W drugiej części złożenia myslĩ, *cogitatio*, mens.

W pierwszej części złożenia volũ *voluntas*, *alacritas animi* volemysl: volemisl II 4802 *alacritatem mentis, animi habens*.

§ 186. W drugiej części złożenia sądũ *judicium*.

W pierwszej części złożenia krivũ *curvus*, reus: crziwossandoni 3295 *reorum iudicium habens*.

bogũ deus: bogusand 1086 *dei iudicium habens* θεόςκριτος θεοκριτης.

§ 187. W drugiej części złożenia gładũ *splendor*, *aspectus* sobegląd: sobegland 2219; iohannem soboglód II 1063; sobeglót II 1068; johannes sobegland 1052.

§ 188. W drugiej części złożenia gosti hospes.

W pierwszej części złożenia žalĩ *dolor*, želė- *desiderare*, *cupere lugere*, -žali *lugere*, želgost: zelgoczsky II 3482; zzelgocz-
cza 5838.

streg- *custodia*, *custodire*, střegost: strzegoczski 3618; *custodiam hospitum habens*.

§ 189. W drugiej części złożenia: voj miles

W pierwszej części złożenia: bud- *vigilare*, budzivoj: budziwoj 3506; budziwoyowicze II 2015, *vigilantes milites habens*.

mĩstĩ- *vindicta*, mšćivoj: mstugijs II 4247; msciugijs 3352; mszcziwodius 4747; msciug II 4607; muszczivog 688 *ad vindictam milites nomen habens*.

predũ *antica pars* předvoj: przedwoj II 4378, II 4011, II 4330 *ante exercitum stans*.

§ 190. W drugiej części złożenia: plũkũ *cohors*.

W pierwszej części złożenia: predũ *antica pars*, předpelk: předpelk II 3922 *ante cohortem stans*.

světũ *validus*: swóthopelk 3742; swantopelco 1046, 1047; swanthopelco 638, *validum agmen habens*.

§ 191. W drugiej części złożenia: ljutũ *saevus*.

W pierwszej części sũby-, zby- *evenire*, sbylut, zbylut: sbilud II 3409; sbilut 3285; sbilyuth 4679; zbiluth 1257, 4851.

§ 192. W drugiej części złożenia: vit-, *vitati habitare*, pol-
vitać *venientem salutare*, gošcivit: gosczyuidus 4365; *hospites excipiens*. Inaczej Miklosich l. c. 255.

§ 193. W drugiej części złożenia: miľũ *misericos*.

W pierwszej części złożenia: bogũ (*deus*) bogumiľ: bogumili 78; bogumilus 78, 79.

potr, potrumiľa: potrumiľa 2827 a; potrumiľa, potrumiľa II 3618.

pře-, přemiľ: přemel 2678; přemil 2750.

Imię miľobrath II 4555 powstało z: miľy brat.

W pierwszej części złożenia: zdzie- *stř. чдѣт*: szdzemil II 576.

§ 194. W drugiej części złożenia: rodũ *generatio*.

W pierwszej części kazi-, *delere*, *perdere*, *adulterare*¹⁾ kazirod: kazirod II 355, II 754; casirodum II 686; caszirod II 686; kazirod II 255.

¹⁾ Mikl. l. c. 279 odnosi część tę złożenia do tem. kaza-, kaz-, *docere*. Wyras kazirodstwo skłania do przyjęcia tematu kazi-

§ 195. Złożenia, których część pierwszą stanowi 2 sg. imperativi, druga część jest rzeczownikiem, który albo ma znaczenie subjectu, lub też obiektu, odnoszącego się do słowa, w pierwszej części wyrażonego:

1) Druga część jest subjektem: dadzibóg, dadźbóg: dadzibogius 1199; dadziboius 4932, II 4329; dadzbogŷ 2824; dadzibogy 2930, 2954, stsl. *даждьбогъ* (*det deus*).

2) Druga część jest obiektem: ssibaba 937, 3685; szibaba 4891; sibaba II 5050; palikŷ: palikig 1864; peczimleko dictus II 2066.

Uwaga. Do tej kategorii zaliczyłyby należało niektóre z przytoczonych wyżej imion własnych, jak: modlibóg, chwalibóg, kaziród i t. p.

3) Przezwisko osoby: kapinos advocatus II 572 jest złożeniem, w którym pierwsza część jest formą 2 sg. imperat, druga zaś dopełnieniem (człowiek, któremu kapie z nosa).

§ 196. Wyrazy złożone z przymiotnika i rzeczownika, w których pierwszy jest określeniem drugiego: 1) Temat przymiotnika kończy się na o- po twardej spółgłosce:

a) imiona osób: nicolaus balocur 3347; milobrath II 4555.

Odmienne znaczenie mają złożenia: dictum crzivos 3858; crziwossandoni 3295.

b) imiona osad: balobregy II 2438; de lissogori 3016 (tyso-góry); inowlodz II 2539; gynowlocz 4815 (junowlodz); de salonowoli II 2192.

c) przymiotniki zapomocą suf. *ьнъ*- utworzony: dobrouolni 3379; dobrovolne II 2627.

§ 197. Złożenia te są późnego pochodzenia, jak dowodzą różne zestawienia, z których one powstały: a) pizibislaus burnos II 3524,

b) de lisejamy 2812; de lissayamy 3695 (dziś nazwa wsi lisia jama); de kurzayama 4679; de kurzeyamy 4851 (dziś wieś kurza jama); de salone woli II 2220; de mōsza soszna 212; mansza sosna 214, 1616, (dziś nazwa tej wsi pod wpływem etymologii ludowej brzmi: mięsośnia (mięso z sosem).

§ 198. Złożenia rzeczownika z rzeczownikiem: wilcowya 670, II 4408 (wilkowyja, stsl. *vyja* znaczy szyja); szabocrzeki 1968,

2426 (teraz wieś żabokrzeki, porówn. żabokliki); rankorag II 4692 (teraz wieś rękoraj).

§ 199. Złożenia, których część pierwsza jest obiektem zależnym od tematu słowa, zawartego w części drugiej: wojewoda: iohannes wojewoda II 1682; iasko filius wojewode palatini II 3628; iohanni wojewoda II 1597; niedźwiedź: medzwedz 763; złodziej: szlodzeymi 4905; kołodziej: kolodzegevicz II 556; chlebojedźca: cleboyeczca 2096; non fuit proprius servus chlebogeczca thomasz 3613,

W wyrazach rękojmia: rōkoymya II 3403; na rōkoymiō II II 3874; rōkoymi II 454; rōkoyme II 667; rękojemstwo: rōco-gemstwo II 4531; rekōyemstwa II 3850, część pierwszu nie jest obiektem, lecz oznacza narzędzie czynności.

§ 200. Złożenia, w których skład wchodzi partykuła nie z tematem imiennym: nempstam 376 (porównaj wieś niemścice w Stognickim); contra dnām newstōpi 356 (niewstap); nedabil II 4409; nikel nemerz II 4680; dns nemeza 4030; neglossew 2334.

§ 201. Złożenia przyimków z tematami imiennymi:

bez, przez: bezdzad 1744, 1817, 1818 obok przesdzadum, przesdacz II 774; przezzak 4497; bezdzar II 3913;

na: iohannes nazōblo II 3629; nadolni mlin II 2839;

o, ob: curiam alias oborō II 4348, odmam;

pa: pro silua dicta paseca 3229; pro insula vulgariter pas-seca 3244; iohannes paszczeka II 2416; iohannes pascheka II 2482; paszczecinam 1431; katha paszczecina 1697; paszczeczic II 2246; paszczeczic 3873;

po: policzek 4767; powodowi II 1016; povodowy II 1955; posak 3766, 3767, II 173; posagu 14, 4778, II 130, II 651, II 3882; pomowō 4859; pouerze 651; pocupō vini II 441; popolni las II 143;

przed: przedwoy II 4378, II 4011, II 4330; predpelk II 3922;

przy: przyplodu 2498; przyplod II 4482; dedit prisōth II 155;

prze: prewody, premil 4062;

pod: podkonye 4543; potstole II 3409; s potsótcowi dziedzine II 2605; podgorzice 4622; poddambe 2934;
 roz: rosprza 3491, II 4247;
 są: samgrodz 2860;
 s: selad 2363; smowó II 684;
 u: umovó II 621;
 wą: wągroda 3388;
 wy: vyazd 4636;
 za: zakrzewo II 1682; zaosye 4650, II 3415; zaose II 3244;
 zaosse II 2454; zalese II 2930; zayazd 2005; szaclad II 423.

Niektóre spostrzeżenia z zakresu składni.

§ 202. W zdaniach nieosobowych orzeczenie wyrażone jest przez *neutr. sg. nom. particip.*: iako yest przeproszono błóda za thó glowó y zaplaczono II 2657; ne zginóło pyechnye srzeci II 1498.

Verbum substantivum jako orzeczenie opuszczono: na thó nywó czso u brodu II 2619 (co jest u brodu).

Orzeczenie wyrażono w plur. przy rzeczowniku zbiorowym w sg.: jako moya bracza ne vczynili thobe szkodi II 2666.

Przeczenie nie znajduje się przy orzeczeniu, zamiast przy łączniku: jako yest do pelczina domu krowa ne wedzona II 2723.

W liczebniku dwanacie, dwa zgadza się z rzeczownikom, do którego cały wyraz się odnosi: dwanacze latha 3745.

§ 203. *Genetivus. Verba transitiva z przeczeniem mają obiekt w genetivie*: ani smerci yma ot nego II 4806; miczka ne gabal II 2659; prawa ne mal II 2841; y otho thi schodi ne masz; jako gosz (jeś) ne szastal u micolaya owcze II 96 (*gen. sg.*); ne wida kony 5019; sicut scotha neprzebral 1450; ne bral bidla micoszowa II 4533; non receptit goscinego 588; sicut meus filius derszco ne gonil szebcza; jacosma ne wszógal szczepanowa kmecha II 4531; non ligani twego kona II 2592; jakosm ya twego kona ne odarl II 2593; ne wilomil szamku II 1502; sicut an-

dreas non tetigit, ne zayól duas lineas zagonow II 4398; jako moya bracza ne vczynili thobe szkodi II 2666; ne chezal prawa uczinic 3470; a ona gych (granic) ne chezala vssipacz II 2720.

Następujące słowa wymagają genetivu: żalować: tego na sbrosława szalugó 3470; żądać: szódagócz prawa 3470; dobyć: starey drogy dobył (*antiquam viam aquisivit*) II 2156; zyskać: gyszem ya prawem sziskal II 1703.

Genetivus partitivus: ne zginóło pyechnye srzeci II 1498.

Dativus z przyimkiem po: po dirzscouim lancam II 1099.

§ 204. *Następujące słowa wymagają accusativu z przyimkiem na*: ukazać: na czó ukaszacz 3470; odpowiadać: goszdzewi odpowedasz na zabicze 4921; żalować (skarżyć): tego na sbrosłaua szalugó 3470.

Accusativus z przyimkiem mimo: mimo rócogemstwo II 4531.

Accusativus w formie pierwotnej na oznaczenie daty za pomocą imienia świętego: przes ten swanthy alexy na drugdy (*ad festum sancti alexii proxime venturum tunc usque ad aliud* II 3357.

§ 205. *Wyrażenie mieć prawo wymaga dativu z przyimkiem k*: a ti k nemu prawa ne mal II 2841.

§ 206. *Instrumentalis z przyimkiem s zależny od słów*: ręczyć: jako yest lexszóder rócził mnie s micolayem II 2709; kupić, w wyrażeniach: jacom ia to cupil sztim czlovekem kysz u mnie do goth szedzecz II 1049; iaco nicolaus emit apud iasium s tym kmece*m ibid.*

Instrumentalis, gdzie narzędziem jest osoba: ukaszacz timi ludzimi 3470; ukaszacz gednanczi II 448; ukaszacz timi szlachcziczi II 570.

Instrumentalis na oznaczenie czasu: ne bral nocznó noczó II 85 (*godny uwagi pleonastyczny przymiotnik, utworzony z tematu rzeczownika, do którego określenia służy*).

§ 207. *Słowo przyganiać (derogare) wymaga locativu z przyimkiem w*: w slacheze mu ne prziganam (*in nobilitate derogare*) II 2413.

§ 208. Zdania przedmiotowe, wprowadzone 1) przez spójnik jeż, jż: tako mi bog dopomoszi (jako wiem) esz dzirszek ne widal II 106; tako mi pomoszi bog, jako wem, isz jako gosz ne szastal u micolaya owcze II 96; sic me deus, esz czso gest potr rōczil sza ondrzey, s tego go ondrzey ne vipravit II 118.

2) przez spójnik gdzież: tego na sbrosława szalugō, gdzesz mi mego czloueka gōl 3470.

Zdanie względne, odnoszące się do rzeczownika, łączy się z głównem za pomocą zaimka co: na thō nywō, czso u brodu II 2619 zamiast ktōra.

Dopełnienia i poprawki.

§ 7. Fakt, że greckie η (ē) w wyrazie ofemija (εὐφημία) brzmi jak e, zaś w dymitr, dimitrius δημητριος jak i, objaśnia się przez to, że pierwszy wyraz dostał się z zachodu, przez łacinę, drugi zaś przez Ruś, ze wschodu.

Czy f w wyr. ofemija jest twarde, czy zmiękczone, tego orzec stanowczo nie można.

§ 10. Forma ocesłai nie powstała z cesłai przez zjawienie się o na początku. Prawdopodobnie są to dwie różne formy.

§ 18. Wyrażenie: „Epoka najdawniejsza“ języka polskiego jest zbyt niejasne. Rozumieć należy przez nie epokę, poprzedzającą zjawienie się zabytków piśmiennych.

§ 22. bestry 4793 nie jest to samo, co: bystry, porówn. formy vestryg II 1056; byestryg II 1539, porówn. też terażniejszą nazwę wsi bestrzyków w Kaliskiem. Nazwa osady: bystrzejowice w Lubelskiem powstała pod wpływem błędnej etymologii.

§ 27. Wyrazy: oczōsłauicz, oczansłauim, nassangneum, nie są złożone z zaimka sę, i dlatego należy je wykreślić.

§ 30. Wykreślić: poteczno 1019, II 3361.

§ 31. Nazwa wsi dzierażnia nie jest tegoż pochodzenia, co stsl. дѣражнѣ; wyraz ten prawdopodobnie pochodzi od pol. dzierzęga, nazwę tę noszą rośliny: rzęsa wodna, niestatek, turzycza, inne.

§ 34. Wykreślić: „w particip. praes. act. przez an gednancze II 423; gednanczi II 448; gennanczi II 448. Przez a: gednancze II 817, II 423. Wyraz ten czytać należy: jednacž, jest to rzeczownik utworzony za pomocą suf. -acz.

§ 39. „janōtko 72“ obok jagnōthco itd. jest błędem pisarza.

§ 40. Forma rachfał zam. rafał mogła powstać pod wpływem fałszywej etymologii do rodzimego boguchwał.

§ 45. Pisownia postuał zam. poscuał (poszczwał) jest błędem pisarza.

§ 51. Wyrazy ždžyl, ždžyla (szczila, consumpsit scil) obok z žyl (sszil) są złożone z przyimka z (s) i particip. žyl, (съжыль) i nie mają nic wspólnego ze stsl. съдѣти.

§ 54. Forma na sieje (na seye), zamiast na siebie jest prostym błędem pisarza.

§ 55. Imię: jiwán (ywanicze, ywansky) już w tej formie wzięte zostało z ruskiego.

Na sposób pisania łacińskiej formy imienia: santhoslaus obok: swanthoslaus, działać mogła analogija łac. wyrazu sanctus.

§ 59. Str. XLVI wykreślić: „holodium gumna compursit 4010“.

Imię gr.-łac. theolorus zostało przyswojone w formach: cador, cader i ceder: czador 2104; czader de topola II 4620; czader de borowo 1355; czeder II 93; czedronem ibid. Porównaj nazwy wsi: cedro mazur młyn w kieleckiem, cedry w Augustowskiem i cędrowice w Łęczyckiem i w Czerskiem. Dziś formy: cedro i cedry poczucie językowe odnosi do wyrazu cedr (drzewo).

Gr. lac. imię elisabeth uległo zmianie na zbeta: zbetam 2454, zzbetha 4245, szbeta 2456.

Z gr. lac. hieronymus powstało jaronim: iaronim 1694, wpływem rodzimego wyrazu jary; porów. jarosz.

Forma part. praes. act. od tem. jes- zachowała się sōc neobijōl szita szōcz falkonis 3716.

SŁOWNIK.

- ber*, gatunek zboża: we bru II 2274.
birzwno, *biernwiono*: pro arboribus birzwna 2837.
bloto, *lutum*: bloto II 679.
bort, *baré*: non recepit furtive bortow de silua 4828.
bratanek: filiaster bratanek 2128.
brona, *spicae*: spicas bronni non secut II 4586.
bron: cum nudis defendieulis bronó 910.
bronie, *bronieć*, *defendo*: defendebat bronil 1201.
brożec, *brożek*, *bróg*: broszcze 4885.
bydło, *pecora*, *jumenta*: jumenta et bidlo 61; pro pecoribus o bidlo 467; pecoribus bidlem II 3499; bidlo pecora II 4361.
cybula: czibula 2004, *włosk.* cipolle.
ciądzac: agravare czódzacz II 289; impignorare czandacz 3856, 3860; czódacz II 120; czanezacz 3994.
ciąganie: na czódanye 4519.
ciąża, *praeda*: predam vulg. czesza II 2246; agranacionem vulg. czószó II 2457; negavit dare czószey II 198, non dedit czószey II 250.
ciosna, *nacięcie*: per ista signa vulgariter po thi czosni II 2160, *por.* Ciosna, *wieś w Łęczyc.*
ćwierć: quinque cvercey II 782.
częstka, *pars*: za vichninó czóstkó II 2665.
czeladź: czeladzi 3666.
czsokoli, *cokolwiek*: iako czsokoli gest miehael uczynyl mathie, to uczinil za gego poczóthkem II 1986.
czno: II 3403, II 3406, *blędnie* zamiast czso.
czysty, *a, e*, *niepokalany*: szczisstey maczerze i zothdazey 2085.
chąśba, *furticinium*: triginta marcas furticini vulg. chózbi II 2506; chószbó (furticinium) II 112.
chąsiebny, *a, e*, *furtivus*: chosiebnó neczó II 185; choszebnó sneczó II 1498, II 1499; chósziebnó sneczó II 1502, II 1506; chósziebnó rzeeczó II 692; chósziebnó srzeeczó II 1940; choszebnó rzeeczó II 1029.
choce, *chcę*: y to chóeczó II 570.
chlebojedźca, *domownik*: cleboyeczeza 2096; non fuit proprius seruus nec chlebogeczeza thomasz.
chorąży: ehoranzy II 3143.
chorąże: chorózee 4315; chorószey II 1516; choróssse 2106; chorószey 2152, 2155, 2159.
chorem? może: wszyscy razem: martinus praedictus dixit subiudici: ita sum bonus sicut et tu; et cum subiudex contra eum ius egit, praefatus martinus respondit; domine subiudex vulgariter chorem przecyw thobe II 2099.

chromota, kalectwo na nogi: chromota II 1107.
chróst: chrost 2419.
chyża, hyża, chysza, chata: chissze 2139.
daję winę, oskarżam: o gōs mi kobilo mōczino vinō dage, o tō yesm gemu praw II 568.
dawność, diutio, longitudo: diucione dawnoścō 4264; longitudine dawnoścō 4558.
depcę, deptać: ne deptal 4983.
dojąd, dokąd, dopóki: iakom szō ne wsrzuczyl w komoszynō dziedzino doyōth marczinowi ne porōczono arram II 1915.
drugdy, drugi raz: przes ten swanthy alexy esz na drugdy II 3357, II 3358.
drzewiej, dawniej: drzewey otdzilil II 368.
dział, divisio: pro diuisione dzal 2852.
dzielnica, divisio: diuisionis vulg. dzelnicze 4769.
dziedzina (dziedzictwo): wrzuciles sō w mō dziedzino 3931; na ynszō dyedzinō II 1945; dzeczine II 1134; w mey dziedziney II 1646; w mō dziedzino II 1703.
dziecię: dziedzō 3869; sicut streczka strauila stim dedzōdzem czso bilo po mōszu ostalo II 4543.
dzieje, dziac (podziac): kamo gi dzal 3470.
dziwięcina: czesōcziny II 545.
dzirżę, dzirżęc, trzymam, dzierzę: dirszō II 1955.
dzierzawa, dzirżawa, dzierzawa: dzerszeuo II 4617; dirszawa 4787.
dziewierz, brat męża: sōchna debet vipravicz suis czeverzom II 225.
dzień: non pokaszil dzina krokewnego II 4978.
gabam, gabać: quod non debnerunt me dicendo gabacz 4635; iako

jest bilina miezka ne gabal II 2659.
gaj, las: in merica w gaju 1678; ligna gay 1718; gaya borrorum et siluarum II 4518; gay 3797.
gaje, gaci, zabieram drzewo: iaco micolay gayl w pospolni las II 143.
gęś: meis ancis gansami II 4347; gōszy II 1790.
gody, Boże narodzenie: hysz u mnie do goth szedzec II 1049; przed godi II 2626.
gościnne pieniądze: goszczinne pynōdze 4450.
grabia, hrabia: grabya 3774.
granica: medzi granicami 946.
graniczny: pro pzeoranye drogy graniczney 5006.
grobią: agerres seu groba 1075; aggerem perfossatum vulg. pzeopanō grobyō II 3393.
grodztwo: grodstwo 2036.
gromnice: ad festum gromnicze II 3687.
grzywna, marca: sza grzifna II 1099.
gumno: ian holodium gumna compursit 4010.
gwalt: violentiam gwalth 1558; violencia vulg. gwalt II 2763, II 2588.
jednacz: gennaczi skalali, ukasacz gednanczi II 448.
jegdy, kiedy: ja pritem bil gegdi tomek dal adamovi erwawō ranō II 72 a.
jinienie, majątek: boni dicti ymyenya 4527; ymyenō II 1947; staszek ne pobral gymena II 2701.
jiscina, jiscizna, rzetelność, własność: suma glōwna: pro ysezina 4115.
kamo, dokąd: kamo gi dzal 3470; ma biez camo opeka dwu liez II 340.
karcz, korzeń i odziemek pozostały drzewa ściętego: extirpant arbores vulgariter kacz copa (karcz kopia) II 2113.
kazanie, rozkaz: meo caszanim II 495.

kędykole, kędykolwiek: kōdi kole sm. kiedy, kiedy: kegdi prziszto czōdzacz oteh szōdzez II 120.
kmieć: kmetone 3474.
kmiotówna: bo mi kmothowni powalil 3470.
kobyła: kobilo II 568.
kół: non recepti kolow unam capetam II 4254.
koldra, śr.łac. cultra, włosk. coltre: thomek dedit coldram II 422.
komornica, komornikowa: dne komornice 4207.
kowanie, fabricinium, ot kowana de fabricimo II 3649.
krokiewny: non pokaszil dzina krokewnego II 4978.
krwawy, cruentatus: vulnus vulg. crawva II 1108; tria vulnera ervawe II 1109; vulnere dicto krwana II 2079.
kupny: iako jest then wol doma uchowan a ne jest cupni II 2663.
kura: pullos curi 1375.
kurwa, meretrix: podanal kurwe maczere syni wszeborio 3962.
lajik: sicut ne darl chmelu pelcze ani yego laik szekl furtiue II 2090.
laska, w wyrażeniu: za laską, pro corulo, odwołanie się strony do pamięci sędzięgo, lub do dawniejszego faktu w księgach, np.: dum se serzesko pro corulo ad indicium recepti vulgariter za laskę II 3375, porówn. wstecz.
latoś, praesenti anno: presenti anno latosz II 2499.
lice, w wyrażeniu bez lica: valcerz dedit kmethonem bes licza, bes . . . bes prawa 3815.
lice: circa publicum furtum przy liczu 1555.
za licem, circa vestigiūm: sza liczem II 4060.
licem: publice 4944.
liczba, w liczbę, podług miary: sicut gneumirus emit apud me fru-

mentum pro isto sibi non promisi uliczbō sed comodo vidit sic emit 2040.
litkup, mercipotus: fuit presens lithcupu 630, emit equum in libero foro circa lithcup. got. leithus, sicera, wino z owocōw, ags. lith, potus, śr. niem. litkouf, cf. szwed. lidkōp, lödkōp.
litkupnik, świadek sprzedaży, pośrednik: produxit litcupniki 26, lithkupniki 3965.
lan: lan II 3342.
lanuch: kathenam vulg. lanczucha II 3326, niem. lehnzug.
lawnik: s lawniki II 1739.
lazbie, lazbić, podbić pszczoły: apes ne laszibil II 2212.
lęka: tenet lōko II 810.
leż, lży, kłamstwo: hannos zaczil bernoldo lże II 4876.
lomca, nazwa lasu: silua lomcza 2847.
lowce: yako kedi sō dzelil lowce cum suis pueris 3324.
lowczyzna: dna lowczyzna II 210.
lup: lup quod a te recepti 1161, nec circa se habet lupu 3769.
lupię, lupić: ne lupil 3769.
mać: szczisstey maczerze 2085.
maże, mazać ungerę: ungit vulg. masze II 2415.
medza: medza II 270; medza copami (inter) II 270; medzi granicami 946.
mieniienie: jaco jan potem na mēnemi bil doma II 1386.
miara, miara: octo metretas mery 1223.
miłość, w wyrażeniu: na miłość, na łaskę, bez umówionej zapłaty: quod filius seruiuit, hoc seruiuit na miloscz II 4436.
mir, pokój: pax in pace w mirze, pokoyu II 3477.
moc, gwałtem, w wyrażeniu: siłō mozo 54; siłō moczō 4168.
mrzeża, sieć, stł. mrzeża: unum rete vulgariter mrzeszō II 449.

nadolny: nadolni mlin II 2839.
nogieć: noghecz 1500, 2526; nogecz 3610; nagzecz II 832.
nie, nie jest, t. j. nie je: gesto temu roku nie II 828.
nieoprawienie: esz ma szkodó iaszcowym neoprawenim II 103.
nieściora, stsl. нестеря (consobrina): nyesczori 4635.
niczej, nic, w wyrażeniu: k geysze . . . niczsey ne ma II 1520; k neysze on ni czszey ne yma II 1646; lako niczsey ne ymay komoszyna zitha II 1964.
niwa: campum niwa 698; hereditatem dictam niwy II 98.
nocną nocą: nocznó noczó 85.
obieszę, obiesić, obwieszę: obyesyly by gy byl II 1854.
obora, curia: meam curiam alias oboró II 4348.
obrąbienie, obrąbanie: w obróbyenu gruszky 4631.
olsze: borram olsze vulg. dictas II 2211.
orędzie, legatio: in legacionibus vulg. orócza II 4167; na mem oródzi II 4613.
odbije, odbić: odbil mó 833.
odpowiedám, ab: minari: odpowedsz na zabieze 4921; minatus est vulg. odpowedał 4926.
odrobie, odrobić, expedire: illud expedivi odrobil II 3544.
odsądze, odsadzić: diiudicauerunt odsandzili 1315.
oddana mać, legitima: de legitima copula oddane maczerze 1310; szcisstey maczerze i zothdaney 2085; oddaney macze II 2640.
oddzieli, oddzielić: dinisit oddzelił 2064.
otczyzna, paternum: socziszni de paterno II 3166; obroczył na oczisznó II 652.
otworzona (walka), publice: in publice na otworzoney walcze II 4561.
ottychmiast, od tego czasu: ab isto ottichmast 3621.
osep: hospu II 3304, II 3316.
osiekę, osiec: ludzi osekl II 368.
ostaje się, ostać się, causam obtinere: causam optinuit vulg. ostalszó 3757.
oszustwo: iako pródotha non fecit cehne oszusthwa II 1311.
ozimina, annona: tres capetas annonae osimini II 4347.
pacierze, paciorki, z lac. pater: non recepi paczerzi II 4786.
pacha: zarzucil mó swim mósem wiy mó spach y me tudzesz pobral 3906.
pamiętne: iudici dedit pamótno II 163; pamótno 4640.
pani: panó helina wipusezil 1165.
parobcze, famulus: per istum famulum paropeze 2973.
pasę, paść, pasco: pascere pascz II 3782.
pasirzb: II 4029.
pasieka: insula vulg. passeca 3242.
pasiekę, pasiec, posiekę: a on gego zapusti ne paszegł II 1742.
pszola, pszczola: pszol 3880; pszoli 3884.
petam, petać, wiązać: tamo gi póthal 3470.
pień, pnia: sicut recepit securim u pna 3787.
pięść: quod fecit cum pyezscó (pięścią) II 1109.
pirwiej: pirwyey ranó dal II 3188.
płat, zapłata, census: ubi mu płat placzil II 649; plath mu placzi II 1579; censum vulg. platu II 3447, II 3449; platu censum 1471.
plosa, dział roli, stajanie: podala dwie plose in sexagena grossorum 1186, stsl. пшаса зона.
podorzę, podorać, subarare: non subarau podoral II 4512.

podśedek: podsótkowi II 2626.
podstole, subdapifer: potstole II 3410.
podstolina: dna potstolina II 4873.
pogrodzianin: castellani iudicarii pogrodzanina 2384.
pochwa: recepit pochwii et popersznik II 3581.
pokaże, pokazić, popsuć: non pokaszil dzina krokewnego II 4978.
pokąszenie: s pocószena 4800.
pokój, mir, pax: in pace w mirze w pokoyu.
pokradnę, pokradniesz, furor: pokradzyono II 1940.
pokupa, odkupienie: pocupó vimi (winy) II 441.
policzek: pro calapho vulg. za policzek 4767.
połowica, połowa: polouiczó dzyczini II 3427.
pomawiam, pomawiać, posądzać indicare: nec in furticinium indicavi pomawial II 3651.
pomówię, pomówić, posądzić: pomowil in furticinio II 3990.
pomowa, posądzenie: o pomowó 4859, 4871.
popiersnik: recepit pochwii et popersznik II 3581.
porąbie, porąbić: poróbil II 540.
poroczki, małe roki: po welkich rocech napirwe poroczki 3469.
poruszę, poruszyć: non poruszilem umneszil 1996.
posag, haereditas, dotalicium: hereditatis seu vulgariter posagu XXX marcas 14; racione dotalicii vulg. sza posacz II 2960.
pospólny, á, e: pospolni las II 143.
pospólstwo, rzecz spólna: pospólstwo II 440.
poteczne, poteczna, poena cespitatoria: poteczne II 2637; ruit bis penam cespitatorum vulgariter potocznam II 4896.
potknął się: potklon só, potklol só, sic, pro potknął się II 668.
potwórz: in pothwaria II 3859.
potwarzám, ac, calumniare: calumpniat vulg. potwarza 4903.
powód: sicut dobo pouodoui minabatur 3162.
powielenie, rozkaz, polecenie: pouelenym II 5009, stsl. повелѣннѣ (voluntas).
powódstwo: sicut J. duas marcas powoczstwa non solvit II 3995.
pozwę, pozwać, fateor: quod sum fassa poswala II 3757.
pozew: sza poswem II 456.
pozwanie: mimo poswane II 521; jakosm ia ne mal na natposwane quatuor laneos II 683.
pożęca, podpalacz: sicut ian andree holodium gumna compursit, in quo est poszesza 4010.
pożnę, pożąć: pozól 4994.
pożywe, pożyć, uti: quia usa est vulg. poszila palium II 2487.
prawy, słuszny, rzeczywisty: tis dzecz prai dom II 84; ta lanka iest wseborowa prawa II 88; yest wiznal po prawey prawdze II 2550; factus est praw uczinon II 4030.
prawo, sprawiedliwość: szódagócz prawa, a thisz mi nechczal prawa uczinie 3470.
pręt, miara: dwa pranthi II 1522.
prózen: prosen uczinil II 516.
przepite, pieniądze na napitek: sex grossos przepitego II 450.
przepraszę, przeprosić: petivit preprosil 779.
przeprzany: literam dictam przeprzany 4857.
przewody, octava pascae: in octava pasce vulg. prewodi 4096.
przez, bez: przes prawa II 453; przez zakona II 4377.
przezprawie, bezprawie: przeprawim 4106.

przedziwo, *deventio*: est furata de-
uencionem vulg. przandziwa II
2088.

prze, *przec*, *certo*: non certo ne
przō II 3876.

przygana, *infamia*: de prima infa-
mia vulg. o prziganō II 3396.

przyganiām, *przyganiać*, *derogare*:
quod sibi derogavit prziganil in
nobilitate; w slacheze mu ne przig-
ganam II 2413; prziganil II 2413.

przypędzdm, *przypędzać*, *zmuszać*:
ne przypędzał na przisōgō 3764 a.

przyplōd, *proles*: prolem de serofis
przyplōd II 4482.

przypowiadam się, *przypowiadać się*,
brać udział w sprawie: veniens
hannos. civ. lanc. ... stetit ter-
minum ante meridiem vulgariter
przypowadał sō super bernoldum
de lubino, pro viginti duobus ca-
peciis siliginis itd. ... qui bernol-
dus veniens ad ciuitatem lancie.,
suum misit scultetum nomine io-
hannem de lubino contra hanno-
sonem vulgariter przypowadacz
sō ex parte bernoldi prefati ...
II 4998.

przyrzecze, *przyrzeczyć*: non fideiussit
neprziranczil 1730.

przyrodzenie, *pokrewieństwo*: sicut
nicolaus proximior przyrodzenim
post amitam contra strzeczka cum
fratribus ad gawroni 1514.

przysąd, *należność sędziego*: ipsa
dedit prisōth II 155.

przysięga: na przisōgō 3764 a.

przysiężny rok: astitit terminis di-
cto przisōżny 4497.

przyłkne, *przyłkniesz*: iacobus przy-
lknōł scot 1181.

przywilej, *privilegium*: nicolaus wrō-
czil przywilej II 4637.

puszcina: puseinne 2064; pro pus-
cinō 4583; nepocradl puscini
3711.

puszczina, *puszcina*: in hereditatem in
vulgari poscine 3469.

rana (*daje ranę*) np.: a on mu
renō dal II 1794; esze mu pir-
wey ranō dal II 1828; hees mu
pirwey renō dal II 1458 i w wielu
innych mijscach.

reka (*umarła ręka*): po umarley
rōcze, post manum mortuam II
2487.

ręka, *pospolita ręka*: szalowali sō
pospolitō rōkō.

rekojemstwo, *cautio fideiussoria*: pro
fideiussoria cautione videlicet ran-
koyemstwa 3856; cautionis fideius-
sorie dotalicij rekōyemstwa II
3850; rōcogemstwo II 4531.

rekojmia, *fideiussor*: rōkoyemiō II 464.

rarōg, *falco*: falcones vulg. raro-
gdy II 3154.

rozdzielę, *rozdzielić*: rozdzelono II
1370.

rozprawa: ad dijudicandum cu ros-
prawe 3184.

rozwałę, *rozwałić*: non roswalil stu-
bam II 4955; roswalil stubam
II 4956.

ruda: mineram rudō 722.

rudnik, *faber*: faber rudnic 722.

rząd: sicut meus pater cum alexio
fratre habent rzond diuisive 1107.

rzecz, *causa*: de mea causa rzeczō
II 4355.

rzecznia: janek lubniczki stavi rze-
cznyō de dobeszkouo contra miez-
konem pro lorica 3853.

sepre się, *seprzec się*, *sparl się*:
jako sō thi quatuor marce, quid
sō sō o ne sparli, thi sō vine-
soni II 3166.

sędzia: sandza iudex 2377.

siedlisko (*siedziba*): sedlisko po gis-
occzu II 84; pro isto sedlisco
3535.

sila, *w wyrażeniu: silą mocą*: silō
mozo 54; silō moczo 4158.

sine rany, (*livida vulnera*): sine
rani 2952; tria vulnera crvave
et sex szine II 1109.

skarbnica, *skarbnikowa*: dna scar-
bnicza II 1544.

skazuję, *skazować*, *indicare*: indi-
care vulgariter scazouacz 3879.

skazę, *skazać*: gennanczi skazali II
448.

skazanie, *diudicandum finalis cau-
sae*: igitur citari ku seasanu de-
betur 3725; ad diudicandum fi-
nalis cause vulg. ku skazanu 3760;
ku skazanu ad decernendum II
2196.

skład: componendo vulg. na selad
4037; ad compositores vulgo na
sglad II 4127.

skot, *jumenta, pecora*: pecora seoth
odbili i zapowiadali 178; seotha
ne przebral 1450; zayōł seoth
3696.

skradne, *skraść*, *furor*: scradzone
1079.

ślad: pro furto dicto slad, quia no-
luerunt widacz sladu 4456.

slachta, *rōd*: w slacheze mu ne
prziganam II 2413.

slachcie: szlachezici, szlachezi II
570.

ślub: quod fecit slub et smowō 2727.

ślubię, *ślubić*, *przyrzekam*: slubil
3783; slubil saplacene II 4931.

slonierz, *część ubioru niewieściego*:
pro pepla slonerz 1289.

smłocę, *smłócić*: non smoloczili tey
czesōceni silō mocō II 545.

smowa, *zmowa*: fecit slub et smō
wō 2727; petrus habuit smowō.
socha: dwie sosze II 1891.

smug, *pratum*: pro pratis vulg. o
smugi 3959.

spąd, *korzec*: pro modio vulg. spand
II 1722; spandi II 1590, (stsl.
Спадь).

spas, *spasi, fem. spasienie, szkoda*
w zbożu: o spasz II 3194.

spichrz: domos videlicet spichrzy II
2612.

sprawnie, *jak się należy*: y on mi
to mal szaplaciez sprawne II 770.

srebrnica: argenteam srebznice 1089.

sromocę, *sromocić*, *hanbię*: bo mi
kmothowni powalil ye sromoczil
3470; sromoczil 4276.

strawię, *strawić*: sicut struczka stra-
niła s tim dedzōdzem, czso bilo
po mōszu ostalo II 4543.

szronowe: szronowego 744.

stōg: aceruo feni vulgariter stog
3874.

struje, *struc*: ne strul tres scrophas
3785.

strumien: zastawienie strumena 1816.

świśc, *siostra męża lub żony, stsl.*
Свѣтъ, *uxoris soror*: sza sve
svesczi II 778.

swiężuję, *swiężować*: swanszował II
304.

szady, *siwy, stsl. Сѣдь (canis)*: cle-
mens szady 4832.

szczep: thi szczepy II 3187.

szczył, *tarcza*: iako gest nasego
scita y nasey kreve II 846.

szto, *particip. praet. pass. neutr. do*
tematu szed-, szed-: iako do sta-
nistai domu ne sztho w nikola-
yow dom y ne pokradzyono kony
II 1940; prziszto II 120.

szurza, *frater uxoris, stsl. шуръ,*
шуръ, шуринъ: od deczcza et
ot surz II 217; a meo soere et
ot surz II 4218; sui novisni vulg.
surze II 3876; tworek przewiez-
ski sura ipsius II 2201; cum suis
amicis szurze 2488.

szyna, *ferrum*: pro ferris vulgari-
ter szini II 4854; viderunt szyni,
vidi szyni II 4825.

szarg, *układ kupna*: any targu sy-
mek s katusō on czynil II 3387.

teść, cieść: czesz II 672; *thyesz* socerum II 1945; *deczeza* II 4217. *teściu*: suam socrem czesz 2962. *ugabám, ugabać*: y malo y o vele a ne mala go ugabacz II 577. *ugorny, ugorowy*: hugorne nasene II 3366. *umniejsze, umniejszyć*: umneszil 1996. *upominám się, upominać się, movere quaestionem*: ... coram nobis in iudicio regali occasione haereditatis quaestionem contra czyborium de wola mouit vulgariter wpominal szó II 2251. *uręczę, uręczyć*: fideiussit vulg. uręczil II 2539. *ustane, ustac*: vstal nestane II 343, 344; terminum ustal gest II 432, II 433. *uszczwam, uszczwac*: ne uszczwal onem canibus II 213. *walka śr.w.lac. guerra*: gwera-rum walki 3485, *porówn. tempore gwarno, błędnie zamiast gwerre* 2830. *wasag*: wasógy 4632. *wagroda, środkowa część wsi, miejsce ogrodzone*: sicut ista wagroda czaborio est obligata et turzinowski zaoral 3388. *wciagnienie, spoliatio*: post spoliacionem po wczógnenu 427. *wgajenie, korzystanie z lasu*: omnes utilitates et gaya horrorum et siluarum vulgariter wgayene II 4515, *porówn. gaję*. *wiewiórka*: weworka 2832. *widomy, a, e*: newydomó rzeczó 5042. *wina, zobacz*: daję wine. *winowat, winien*: anim czy go winowath II 1514. *wiano*: wyana II 2420. *wjazd*: quum erit equitatio vulg. wjast II 940. *wiąz, rubetum*: o vos II 546.

włoka, mansus: 4 mansos agri in vulgari wloky II 3313; mimo wikipyonó wlokó II 1522. *wnuk*: nepotem wnuca 865. *wnuczę*: dalem duas partes wnucótom II 848. *wojski*: petrasius wojski II 425. *wojska*: voyskó vulgariter vaca 10. *wójt*: sch woythem II 1739. *woźny, nuncius*: nuncium dictum wosni II 4176; wosni II 432. *wrzeszenie, wrzeszę wrzeszyć, por. stsl. рѣшати solvere*: sicut scimus et testificamur, quod michael obligauerat ante gedze wrzeszena et post ... stachna exemit. *wrzucę się, wrzucić się, inicere se*: nec se in ipsius agrum vulg. w niwo iniecit wrzucil II 2368; wrzuciles só w mó dziedzino 3931; intromisit se wrzucil só 1090. *wstecz, odwołanie się do ksiąg sądowych dawniejszych lub do pamięci sędziego względem faktu, który się był stał w sądzie*: se reciperat wstecz II 3962; quia recipiebat se wstecz uti se receperunt vulgariter wstecz ad iudicium II 3931; terminus goli potrum michaele ad colloquium generale pro hoc, quia recipiebat se wstecz ad dnm iudicem et iudex non inuit ulli ipsorum, dicens, quod non esset memor de facto 3823; quod receperunt se ad iudicium vulgo povestczy II 177; o tó rzecz gotovem o to do sódu povestci II 616, i w wielu innych miejscach, *porówn. za laską*. *wsteczna, kara, wymierzana na stronę, która odwołała się wstecz do księgi sądowej na poparcie swej sprawy, a okazało się, że w przywiedzionym miejscu nie masz żądanego dowodu, np.*: andreas de zianice ruit penam sex marcas

contra ianconem nomine wsteczna, quia iuxta ipsius dicta non fuit in libro 1029. *wybije, wybić*: vibil excussit fenestram II 3553. *wydam, wydać*: ne wida kony 5019. *wydrę, wydrzec (o ulach)*: aparua furtiue recepit vidarl 2513. *wydzirzę, wydzirzeć, wytrzymać, przetrzymać, wytrwać*: iako simkowi oczecz wydzyszraal dawnoszczyszemskó II 3387. *wydziele, wydzielić (część dziedzictwa)*: debent ei diuidere widelicz ... cuius pars non esset wdzelona 4979. *wygnanie*: iako pythraszowim wignanim choszebnó szrechó ne szginólo pyechne szrechci ... II 1498. *wygrozę, wygrozić, expello*: nec ipsum iuribus expulsit vigrosil II 3900. *wymysł, wymyślanie*: sicut andreas non transsiuit s wimislem super homines, sed si quid ipsis fecit, hoc eorum initio, quia dixerunt ei filius meretricis. *wykladam, wykladać*: et medietatem super alios excepit fideiussores vulg. vgladala II 4730. *wynoszę, wynosić*: exportare non exportauit vulg. winossil II 2356. *wyprawa*: za wiprawa 2773. *wyposażę, wyposażyć*: sicut pater magde vipozaszil eam, existens in sanitate II 5048. *wypust, nazwa łuki*: pro pratis dictis wipust 501; fideiussisti hereditatem wiranczilesz 1137. *wzciagnám, wzciagać*: iacosma ne wszógal szepanowa kmecza mymo rócozemstwo przes prawa II 4531. *wzciagnę, wzciagnąć*: non potui atrahere ad aliquam iusticiam nie moglgo wszczógnóczku praw 1161. *wzdám, wzdać, oddám*: wzdaw rolye y z domem 4614. *wzorzę, wzorac*: wzoral moyó roló 3915. *zagon, linea, lira, brózda*: duas lineas zagonow II 4398; quatuor liras vulg. szagoni II 1038; partem agri vulg. zagon II 2057. *zagliówne, kara za głowę*: pena dicta zaglowne II 2093. *zagroda*: non sepiui istam zagrodi 3449. *zagrodzenie*: sicut mim nezagroczenim non factum est mseignewe dampnum II 4253. *zachodźca, evictor*: evictorem vulg. zachoczczó II 2992; qui intercederet racione furticini vulgariter zachoczze 879; szachoteze II 619; mislis debuit ponere szachoczczó II 2631; debet statuere zachoczczó II 4645; szachocz II 2972. *zajadę*: zagadó drogó II 72. *zajazd*: sicut prius quam iaczco emit hereditatem, ante principales heredes perdiderunt zajazd 2005. *zajmę, zając, arestare*: familia mea arestauit zayóla II 4361; vaca ne zagóla 10; ale gó pani powoy zagóla 10; ad domum reduxit II 4324. *zakarbuje, zakarbować, zatę*: szakarbowal ten dób II 340. *zapowiadam, prohibeo*: prohybemus vulg. zapowyadami II 3470; interdixit vulg. szapowyeczal pecunias II 3094; interdixit zapowedzal 1485. *zapowiedź, zakaz*: po zapoveczy II 3523. *zapowiedzienny, zakazany*: ne zapovedzeney drodze II 4737; tworcowa crowa bila zapowedzana II 76. *zapowiedni, inhibitus*: fur inhibitus zapowedni II 3659.

75. - 65/64 0,01
- zapusta*: sambrebra, qui dicitur vulg. *złodziej*, *fur*: nye zzywe szłodzeymi zapusta II 359; w gego szapuce II 758; gego zapusti ne paszepl II 1742.
- zaprawie, zaprawić, uprawić*: istum agrum voluit zaprawicz 3742.
- zarobie, zarobić, laborem complere*: laborem non compleuit ne zarobil 841.
- zasadzę, zasadzić, obsedo*: viam obsussit zasadzil II 3730.
- zasiedzę, zasiedzieć, oznacza przedawienie*: sicut, quod dziuisius fideiusit duas marcas gros. falee hec ei non persolutum, et nec zasedzala II 4960.
- zastawa*: habet zastawę 4299.
- zastawienie*: pro zastawene strumena 1816.
- zastępca, praecessor*: statuere praecessorem zazstopczę II 3681.
- zaszedł, (zajdę, zająć (zająć), intercedere*: ut ... intercederet zaszedł 1212.
- zawity (rok), peremptorius terminus*: peremptorium terminum rok zawiti 4505.
- zawicie, peremptorie*: zawice II 3681.
- zawód*: sicut alexius lucratus est ... m istum per padronum vulgariter zawodem II 4475.
- zawołanie, przydomek*: joh. wofieszka est noster frater nostri clenodij et nostri in vulgari zawolana 3467.
- zażę, zażec*: iaco cracowezini dziedzi szaszgli gregorii pirum II 1367.
- zdany, termin oznaczony*: przethpelk de cayewo stetit terminum sdani prefixum II 4901.
- zeliwa, soror mariti*: cum suis zeluami 435, stsl. ЗАЛВА (glos).
- złodziej, fur*: nye zzywe szłodzeymi 4905.
- zięć, soeer*: pro suo soere zecz II II 3511; soeer zecz II 3724; soocer zancz II 3672.
- zyskam, zyskać, nabyć*: geyszem ya prawem sziskal II 1703.
- zżenę, zegnać, expellere*: non expellit ne zegnał de agro 828.
- zżył, zżył*: utilitauit szdzil 1594; sicut ego nesszil duas sexagenas siliginis II 801; ne szdzil 4565; iako phalislaus ne szdzyl chęzbnę szzerczę duas vaecas II 1769; iako staszek chęzbnę szzerczę ne szdzil woczehowi krowi II 1779; usus est vulg. szdzil II 2665; consumpsit scil II 3821; szdzil ymena granati szozzonego II 4866; isti pueri szdzili II 294.
- zgnile*: pudredinem vulg. szgnilego 4085.
- zrzeb, zrzebie*: pro szrzeb 3512; o ten szzeb II 3387.
- zrzebiec, equus*: pro equo vulg. szrzebecz II 3981; szrzebca 3518; iumenta vulg. szrzebee 3603; derszco ne gonil szrzebca II 4806.
- zrzebie, zrzebie*: zrzebe 2800; duobus puzillis vulg. dicendo zrzebata II 4342.
- żałoba, skarga*: szalobi II 557.
- żałuje, żałować, skarżę*: tego na sbrosława szalugę 3470; benedictus super stanislaum II 238; egit zalował II 4030.
- żenę, gnać*: pellere alias gnaez II 4348.
- żyto*: szito 460.
- żywe, żyć*: nie zzywe 4905.
- żywoć, życie*: za iego ziwotha 4429.

WiMBP im J. Piłsudskiego
w Łodzi

230000176548

81
80 PR